

1.	2.	3.	4a.	4b.	4c.	4d.	5.
16.	ZAVOD ZA POLJOPRIVREDNA ISTRAŽIVANJA SARAJEVO	1953 1954 1955 1956	1 1	15 17 15 16			
17.	STOČARSKI ZAVOD NR B I H	1953 1954 1955 1956	1 1 1 2	11 12 12 12			
18.	ZAVOD ZA INDUSTRIJSKA ISTRAŽIVANJA - SARAJEVO	1953 1954 1955 1956	5 5 4 4				

Prema analizi koju je uradio Mirsad D. Abazović, kadrovska struktura u institucijama obrazovanja i nauke u Bosni i Hercegovini po nacionalnom obilježju u periodu 1945.-1991. godine pokazuje da dominiraju kadrovi srpske nacionalnosti.⁶⁰² Analizom kadra u ovom radu došlo se do istog zaključka, s tim što je ta analiza proširena na sve institucije, uz korištenje i prezentiranje podataka iz personalnih akata, odnosno dosijea.

Već smo istakli da se sa statističkim praćenjem rezultata u ovoj oblasti započelo dosta kasno. Stoga su pojedinačni izvještaji nepouzdana kada je u pitanju donošenje konačne ocjene rezultata procesa institucionalizacije visokoškolskih i naučnih ustanova u BiH nakon Drugog svjetskog rata.⁶⁰³

Na fakultetima u Sarajevu od osnivanja do 1. I 1951. godine diplomira: na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu 1949. godine pet i 1950. godine 12. Na Pravnom fakultetu 1950. godine 24, u SSSR-u jedan, što je ukupno 42 studenta.

Iz BiH u Beogradu u istom vremenu diplomira 227, u Ljubljani pet i u Zagrebu 142 studenta, ukupno 374. Za pet godina Bosna i Hercegovina ukupno dobija 416 stručnjaka raznih profila.⁶⁰⁴ U jednom dopisu od 21. jula 1947. Komisija za stipendije Predsjedništva vlade NR BiH moli da Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ hitno donese rješenje za 61 studenta koji treba da studiraju u inostranstvu o trošku Vlade NR BiH. Studenti su sa teritorije BiH, a studirali bi u Čehoslovačkoj, Poljskoj i Bugarskoj: agronomiju 10, šumarstvo 10, mašinstvo 10, tekstil 10, hidrotehniku pet, tehnologiju pet, elektromašinstvo pet, metalurgiju četiri i mikrobiologiju dva.⁶⁰⁵

Na sedam fakulteta Univerziteta u Sarajevu (Medicinski, Pravni, Poljoprivredno-šumarski, Tehnički, Veterinarski, Filozofski i Ekonomski) u ljetnom semestru školske 1957/58. godine ima 213 stalnih nastavnika

⁶⁰² Mirsad D. Abazović, *Kadrovski rat za BiH (1945-1991)*, Sarajevo, 1991., 176.

⁶⁰³ Vidjeti napomenu 574.

⁶⁰⁴ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu NR BiH, k. 15, dok. 30/51. U Ljubljani je 1948. godine upisano 70 studenata iz BiH. AJ, 315,18, 35-194.

⁶⁰⁵ AJ, 315, 5-786.

(redovnih profesora 41, vanrednih profesora 87, docenata 76, predavača 9); stalnog pomoćnog nastavnog osoblja 258 (asistenata 228 i 30 stručnih saradnika); honorarnog nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja 145 (redovnih profesora 26, vanrednih profesora 31, docenata 24, predavača 8, asistenata 50, lektora 6), te 22 lica koja predaju predvojničku obuku, što je ukupno 638.⁶⁰⁶

Kretanje nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja (stalnog i honorarnog) od školske 1952/53. (kada ih je 374) do 1957/58. godine (kada ih je 611) pokazuje stalni rast broja nastavnika, ali i rast Univerziteta u Sarajevu.⁶⁰⁷ Odnos nastavnika, asistenata i honorarnih nastavnika prema broju studenata u školskoj 1957/58. godini izgleda ovako: na 4.423 studenta dolazi 213 nastavnika (1: 20,8), 258 asistenata (1:17), 167 honorarnih nastavnika (1:26,5). Broj predmeta je 348 i odnos prema broju nastavnika je 1:0,6, a prema broju asistenata 1:0,7.⁶⁰⁸ Dokorate nauka stiže na Sarajevskom univerzitetu u toku školske 1956/57. godine 5 lica, a naredne 12.⁶⁰⁹

Republička pripadnost 4.419 studenata Sarajevskog univerziteta u ljetnom semestru školske 1957/58. godine izgleda ovako: BiH 3.283, Srbija 470, Hrvatska 299, Slovenija 11, Crna Gora 313 i Makedonija 43. Redovnih studenata je 3.681 i vanrednih 738. Polna struktura je sljedeća: 3.223 muška i 1.196 ženska studenta. Iz Sarajeva je 1.410 studenata.⁶¹⁰ U školskoj 1957/58. godini od 1.227 absolvenata njih 460 absolvira, a 443 diplomira. Ukupan broj diplomiranih do 30. 11. 1958. godine na fakultetima Sarajevskog univerziteta je 1.777.⁶¹¹

Kadrovska narastanje može se pratiti i u 18 instituta i zavoda od 1953. do 1956. godine. Naučnih radnika je 1953.-24, 1956.-26; naučnih saradnika 40 i 100 te asistenata 10 i 15.⁶¹²

⁶⁰⁶ Tabele 11a i 11b.

⁶⁰⁷ Tabela 12.

⁶⁰⁸ Tabela 13.

⁶⁰⁹ Tabele 14a i 14b.

⁶¹⁰ Tabela 15.

⁶¹¹ Tabela 16.

⁶¹² Tabela 17.

Bosna i Hercegovina 1963. godine ima u naučnim ustanovama 972 naučna i stručna kadra. U isto vrijeme Srbija ima 4.816, Hrvatska 1.399, Slovenija 1.055, Makedonija 152. Ukupno to iznosi 8.394 naučna i stručna radnika. Kada se ovom broju doda i broj stalnog nastavno-naučnog kadra i saradnika u nastavi zaposlenih na fakultetima i visokim školama, onda to za cijelu Jugoslaviju iznosi oko 15.000.⁶¹³

Kada je riječ o kadrovima bosanskohercegovačkih institucija nauke može se zaključiti sljedeće:

- za njihova imena veže se nastanak i razvoj naučnih i visokoškolskih institucija,
- oni se staraju da njihove ustanove što prije izrastu u prave naučno-nastavne institucije,
- oni su ti koji organizuju katedre na fakultetima,
- okupljaju i pomažu mlađi naučni kadar,
- njihovi naučni radovi su najvećim dijelom posvećeni tematici vezanoj za BiH,
- uz njihova imena veže se opsežan nastavni i naučni rad.

Na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Sarajevu izabran je 1953. godine ing. arh. Vaso Todorović za vanrednog profesora na predmetu Urbanizam i komunalna tehnika. Društvo arhitekata BiH u povodu ovog izbora reaguje odmah i traži uvid u dokumentaciju. Naime, konstatuju se nepravilnosti u postupku izbora. Iz priloženih radova vidi se da neki od njih nisu Todorovićevi, nakon čega on povlači svoje dokumente. Ovo je za period koji se obrađuje jedini dokument o plagijatu od strane jednog naučnog radnika.⁶¹⁴ O pokušaju plagijata i kršenju etičkog kodeksa govori i slučaj dr Svetislava Plavšića iz Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Rukopisni materijal iz ostavštine Karla Maly-a, a koji se odnosi na floru BiH, nalazio se u Botaničkom odsjeku ovoga muzeja. Prilikom komisij-

⁶¹³ Naučno-istraživački rad, Beograd, 1964., VI.

⁶¹⁴ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu i kulturu NR BiH, k. 43, dok. 10215/53.

skog pregleda ostavštine dr Plavšić taj materijal ne konstatuje u izvještaju, "čime se teško ogriješio o dužnosti kustosa i člana komisije." U isto vrijeme, u planu rada dr Plavšić najavljuje rad o flori BiH, području kojim se bavio K. Maly. U izvještajima o radu Muzeja iz 1946. godine govori se o Plavšićevoj neaktivnosti u djelatnosti Muzeja, nepodesnosti njegove ličnosti za saradnju u Muzeju, kao i sa odgovarajućim ustanovama.⁶¹⁵

Ukupni doprinos prvih profesora bosanskohercegovačkih fakulteta razvoju zemlje, njenom prosvjetnom, kulturnom i naučnom preobražaju može se vidjeti na primjeru bilo koga od njih. Na primjeru prof. Ante Babića pokazaćemo šta je sve jedan čovjek čini u tom periodu: prvi ministar prosvjete NR BiH, drugi potpredsjednik Narodne skupštine NR BiH, profesor VPSŠ, predsjednik Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove Vlade NR BiH, vezano za Filozofski fakultet: osnivač, dekan, profesor, šef katedre, inicijator i osnivač Naučnog društva NR BiH, inicijator i osnivač Društva istoričara, jedan od najistaknutijih graditelja Univerziteta u Sarajevu i naučnik čiji se radovi objavljuju u Pregledu, Godišnjaku Društva istoričara, Glasniku arhivā, JIČ-u, Radovima Naučnog društva, Enciklopediji Jugoslavije.

Time su dva najvažnija zadatka obavljena, a to je okupljanje i izgrađivanje prvog jezgra budućih bosanskohercegovačkih naučnika i predanost nauci. Prof. Anto Babić objavljuje 1946. godine u *Istoriji naroda Jugoslavije* dio o srednjem vijeku. Do 1948. godine njegova knjiga doživljava pet izdanja. Međutim to nije dovoljno da bi "prošao" kod Milovana Đilasa, glavnog u oblasti ideologije KPJ, koji daje negativnu kritiku i odbacuje Babićevu knjigu.⁶¹⁶

⁶¹⁵ ABH, Sarajevo, MP NR BiH, k. 20, dok. 218/46.

⁶¹⁶ Enver Redžić, *Anto Babić-čovjek i djelo (1899-1974)*, Sarajevo, 2001., 25.

VIII POGLAVLJE

REZULTATI INSTITUCIONALIZACIJE NAUKE

Nakon Drugog svjetskog rata i ekonomske iscrpljenosti kojom započinje mir, komunistički sistem stiže nesumnjive zasluge za razvoj visokog školstva i mreže naučnih i naučnoistraživačkih institucija, koje se u Sarajevu, kao administrativnom centru osnivaju relativno brzo. Univerzitet u Sarajevu i Naučno društvo NR BiH su glavni faktori ove faze naučnog života u Sarajevu, a time i u BiH, "prvi kao rasadnik naučnih znanja, odnosno naučno obrazovanih kadrova, a Akademija kao inicijator ili kao katalizator formiranja i izvođenja istraživačkih projekata šireg društvenog usmjerenja i značenja."⁶¹⁷

Prvih godina nakon oslobođenja najizraženiji su problemi u ishrani stanovništva. Nedostatak osnovnih prehrambenih proizvoda je uzrokovan sušama, požarima, poplavama i zemljotresima što usložnjava ionako tešku situaciju. Obim ukupne privredne aktivnosti u drugoj polovini 1945. je na nivou oko jedne trećine nivoa 1939. godine. Obim ukupne privredne aktivnosti u 1946. dostiže nivo u odnosu na 1939., u industriji 79%, u poljoprivredi 69%, u saobraćaju 80% i u građevinarstvu 20% veći obim proizvodnje nego u 1939. godini. U 1947. društveni proizvod ukupne privrede po procjenama i cijenama iz 1966. godine je za 3% niži nego u 1939. godini.⁶¹⁸ Osnovna karakteristika jugoslovenske razvojne politike u poslijeratnom periodu je visok obim investicione aktivnosti, a oko 20% tih sredstava se usmjerava ka BiH. Poslijeratni razvoj industrije karakteriše brzi porast proizvodnje u svim godinama osim u 1951. i 1952., i to zbog sukoba sa Informbiroom.

Jugoslavija 50-ih godina prošloga stoljeća u cjelini gledano doživljava brži privredni razvoj nego ijedna zemlja u svijetu. Bosna i Hercegovina doživljava brzi razvoj u oblasti rudarstva, industriji čelika, aluminijuma,

⁶¹⁷ Hajrudin Numić, Znanost u Sarajevu-u povodu pet vjekova njegovog postojanja u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997., 528.

⁶¹⁸ Ibrahim Latifić, *Jugoslavija 1945-1990, razvoj privrede i društvenih delatnosti*, Beograd, 1997., 16.

elektroprivredi i poljoprivredi.⁶¹⁹ Uporedo sa socijalističkim preobražajem zemlje, ubrzanom industrijalizacijom i naglim mijenjanjem strukture društva, izgrađuju se visokoškolski i naučni kapaciteti u Bosni i Hercegovini.

Naučni život u Bosni i Hercegovini u vremenu nakon 1945. godine snažno se razvija. Pokazatelji ovog napretka su značajna naučna ostvarenja, savladavanje republičkih okvira, veoma brzo prilagođavanje evropskom načinu naučnog rada. Ovaj razvoj karakteriše i povećan procentualni udio Bošnjaka u naučnim ostvarenjima.⁶²⁰

Na Sarajevskom univerzitetu od 1949. godine, kada se osniva, pa do kraja 1965., stepen doktora nauka stiže 308 lica, od čega 201 nastavnik i saradnik Sarajevskog univerziteta.⁶²¹ Na fakultetima Univerziteta u Sarajevu od 1952. do 1958. godine odbranjene su 24 doktorske disertacije: 1952.-jedna, 1953.-jedna, 1954.-dvije, 1955.-četiri, 1956.-osam i 1957.-osam. Na Pravnom fakultetu doktoriraju tri, na Poljoprivrednom četiri, na Filozofskom dva, na Veterinarskom devet i na Prirodno-matematičkom šest lica.⁶²² Od toga 14 su Srbi, dva Bošnjaci, jedan Jevrej i sedam Hrvati. Među njima su lica iz drugih republika koja su u svojim sredinama imala mogućnosti da brane disertaciju, ali o motivima dolaska u Sarajevo može se pretpostavljati. Na Beogradskom univerzitetu od 1951. do 1958. godine zvanje doktora nauka stiže 11 lica iz Bosne i Hercegovine.⁶²³ Od toga dva iz bioloških, tri iz ekonomskih, četiri iz istorijskih i jedan iz književnih nauka.

⁶¹⁹ John V. A. Fine, Jr-Robert J. Donia, *Bosna i Hercegovina: Tradicija koju su izdali*, Sarajevo, 1995., 145.

⁶²⁰ Smail Balić, *Kultura Bošnjaka-Muslimanska komponenta*, Wien, 1973., 155.

⁶²¹ Dr Midhat Šamić, *Kako nastaje naučno djelo*, Sarajevo, 1969., 9.

⁶²² Bibliografija doktorskih disertacija odbranjenih na fakultetima Univerziteta u Sarajevu od 1952-1989 godine, Sarajevo, 1989., 3. i 5. Bili su to: Đorđević Miroslav, Maksimović Dušan, Pudić Ivan, Šabjan Ivan, Končar Ladislav, Delić Smail, Kamhi Samuel, Gall Zvonimir, Fempl Stanimir, Likar Lidija, Palian Boško, Džinić Miralem, Maravić Manojlo, Erić Milivoje, Šteković Milenko, Nešić Prvoslav, Loza Bogdan, Pobegajlo Ignjat, Marić Ivica, Marić Vojislav, Parijez Risto, Bajić Dafina, Hrabak Bogumil, Vuković Veroljub.

⁶²³ Bibliografija doktorskih disertacija 1951-1963., Beograd, 1964. Bili su to: Gligić Vojin, Šenk Oskar, Dimitrijević Sergije, Hadžiomerović Hasan, Hrelja Kemal, Kapidžić Hamdija, Kovačević Desanka, Pašalić Esad, Čurić Hajrudin, Šabanović Hazim i Nazečić Salko.

UČEŠĆE BOSANSKOHERCEGOVAČKIH NAUČNIKA NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Rezultati koje su postigli bosanskohercegovački naučnici ne ostaju u okvirima BiH, niti FNRJ. Vrlo značajan segment u njihovom radu je učešće na međunarodnim skupovima. Time pokazuju svoju sposobnost veoma brzom prilagođavanju evropskom načinu naučnog rada. Upoznavanje sa evropskim i svjetskim naučnim dostignućima odvija se na sljedeći način:

- Direktor Instituta za proučavanje folklora Cvjetko Rihtman na poziv Ministarstva za nauku i kulturu NR Makedonije boravi u julu 1950. godine u Ohridu kao gost na proslavi nedelje nacionalne kulture,⁶²⁴

- Dr Radivoje Milin, docent Medicinskog fakulteta u Sarajevu i šef katedre za Morfologiju, učestvuje na kongresu anatoma-histologa održanom u Nansiju u Francuskoj 1951. godine,⁶²⁵

- Profesori Medicinskog fakulteta dr Blagoje Kovačević i dr Milivoje Sarvan 1951. godine učestvuju na međunarodnom sastanku hirurga i pedijataru u Torinu u Italij,⁶²⁶

- Dimitrije Sergejevski, naučni saradnik i šef arheološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, učestvuje na Vizantološkom kongresu u Solunu 1953. godine.⁶²⁷ Njemu je odobren i tronedjeljni studijski boravak u Grčkoj.⁶²⁸

Bosanskohercegovački naučnici učestvuju 1953. godine na sljedećim naučnim skupovima u inostranstvu:

⁶²⁴ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 1, dok. 4022/50.

⁶²⁵ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 1, dok. 264/51.

⁶²⁶ *Isto*, k.16, dok. 242/51.

⁶²⁷ *Oslobođenje*, 1. i 2. I 1953. *

⁶²⁸ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 35, dok. 29/53.

- V internacionalna otorinolaringološka konferencija u Amsterdamu, Holandija,
- Kongres Međunarodnog društva za biologiju ćelije u Lajdenu, Holandija,
- VI internacionalni kongres za mikrobiologiju u Rimu, Italija,
- V kongres za tropske i barske bolesti u Istanbulu, Turska,
- Dani uporedne patologije u Strazburu, Francuska,
- VII međunarodni kongres za pedijatriju u Havani, Kuba,
- 40 sastanak Društva anatoma zemalja francuskog jezika u Bordou, Francuska,
- Internacionalni kongres farmakologa u Montevideu,
- 66. kongres Francuskog oftalmološkog društva u Parizu, Francuska,
- XV kongres Međunarodnog hirurškog društva u Lisabonu, Portugalija,
- V međunarodni neurološki kongres u Lisabonu, Portugalija,
- XIX Internacionalni kongres za fiziologiju u Montrealu, Kanada,
- VIII Međunarodni kongres za reumatična oboljenja u Ženevi, Švajcarska,
- Internistički i kardiološki kongres u Visbadenu, Njemačka,
- Kongres Međunarodnog instituta za administrativne nauke u Istanbulu, Turska,
- IV kongres Internacionalne akademije za uporedno pravo u Parizu, Francuska,
- III Internacionalna konferencija za mehaniku tla i fundiranje u Švajcarskoj,

- Zasjedanje Međunarodnog udruženja za hidraulička ispitivanja u Mineapolisu, SAD,
- XIII Međunarodni kongres za mljekarstvo u Hagu, Holandija,
- Internacionalni vinarski kongres u Rimu, Italija,
- Međunarodni kongres unije instituta za šumarska istraživanja u Rimu, Italija,
- XIII Međunarodni kongres za čistu i primijenjenu hemiju u Štokholmu i u Upsali, Švedska,
- XV Međunarodni veterinarski kongres u Štokholmu, Švedska,
- Evropski kongres za alergiju u Kopenhagenu, Danska,
- I Svjetski kongres za plodnost i sterilitet u Nju Jorku, SAD,
- VI Internacionalni radiološki kongres u Kopenhagenu, Danska,
- XV Međunarodni veterinarski kongres u Kopenhagenu, Danska,
- Međunarodni skup za izučavanje istorijskih izvora za srednji vijek Evrope u Rimu, Italija,
- Internacionalna konferencija za muzičko vaspitanje u Briselu, Belgija.⁶²⁹
- Kongres društva Forschungsgesellschaft für Das Strassenwesen u Minhenu, Njemačka,
- redovno godišnje zasjedanje Međunarodnog instituta za zavarivanje u Kopenhagenu, Danska,
- redovno zasjedanje Međunarodnog udruženja laboratorija za ispitivanje materijala u Lisabonu, Portugalija,
- sastanak Međunarodnog društva muzičkih bibliotekara u Parizu, Francuska.⁶³⁰

⁶²⁹ *Isto*, k. 34, dok. 16072/52.

⁶³⁰ *Isto*, k. 35, dok. 29/53.

Na X međunarodnom kongresu historičara, održanom u septembru 1955. godine u Rimu, iz Bosne i Hercegovine učestvuju Anto Babić, Branislav Đurđev i Nedim Filipović.⁶³¹

Dr Branimir Janković, docent Pravnog fakulteta u Sarajevu drži nekoliko predavanja o savremenim shvatanjima međunarodnog prava krajem 1957. godine na Varšavskom univerzitetu i u Akademiji nauka Poljske.⁶³²

Razvoj institucija nauke ne može se odvijati bez istovremenog razvoja naučnih biblioteka. U Jugoslaviji 1949. godine postoji 647 naučnih i stručnih biblioteka, od čega 27 u Bosni i Hercegovini. Taj broj raste postepeno i 1957. godine u Bosni i Hercegovini prema podacima Saveznog zavoda za statistiku ima 50 naučnih i stručnih biblioteka.⁶³³ Ovi se podaci unekoliko razlikuju od onih koje daje Ljubinka Bašović u svojoj knjizi o bibliotekama u BiH. Ona je utvrdila da se u BiH od 1945. do 1955. godine formira 69 specijalnih i 24 univerzitetske biblioteke.⁶³⁴ Kao naučna institucija najznačajnija je bila Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine u Sarajevu.⁶³⁵

Od svih institucija nauke u BiH saradnici Zemaljskog muzeja imaju najveći obim međunarodnih naučnih kontakata. Tako se u 1956. godini ostvaruju sljedeći kontakti:

- dr Alojz Benac, naučni saradnik i šef arheološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja, prisustvuje konferenciji Stalnog savjeta preistorijskih i protoistorijskih nauka u Lundu-Švedska, od 7. do 14. jula 1956. godine, prisustvuje kao član Međunarodnog savjeta za preistoriju i protoistoriju,

⁶³¹ Pregled, Sarajevo, 5/1955., 435.

⁶³² Oslobođenje, 21. X 1957.

⁶³³ Jugoslavija 1918-1988, Statistički godišnjak, Beograd, 1989., 390.

⁶³⁴ Dr Ljubinka Bašović, *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1945-1975.*, Sarajevo, 1977., 217. Pod nazivom univerzitetske biblioteke misli se na one radničkih univerziteta.

⁶³⁵ Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine 1945-2000., 55 godina u misiji kulture, Sarajevo, 2000.

- Borivoj Čović, kustos Muzeja prisustvuje preistorijskim arheološkim iskopavanjima u cilju stručnog usavršavanja u Frankfurtu na Majni, Zapadna Njemačka, od 29. VIII do 25. IX 1956. godine kao gost Njemačkog arheološkog instituta i Univerziteta u Marburgu. Prisustvuje na dva najveća arheološka iskopavanja u 1956. godini u Zapadnoj Njemačkoj sa specijalnim zadatkom proučavanja metode i tehnike rada. Ova iskustva su neophodna na budućim preistorijskim iskopavanjima koja će vršiti Muzej u BiH,

Marko Vego, naučni saradnik i direktor Muzeja u septembru 1956. godine je na studijskom putovanju u trajanju od 14 dana u Veneciji, Firenci i Trstu.

Na specijalizaciji u inostranstvu 1950. godine je 15 nastavnika i asistenata u trajanju od dva do šest mjeseci i to u Francuskoj, Švajcarskoj, Norveškoj, Italiji, Austriji, Belgiji, Švedskoj, Danskoj, Engleskoj, Americi. U Zagrebu, Beogradu i Ljubljani boravi 15 asistenata i nastavnika u trajanju od jednog mjeseca do jedne godine. Na raznim kongresima u inostranstvu učestvuje 1950. godine devet profesora.⁶³⁶

SARADNJA SA NAUČNIM USTANOVAMA I POJEDINCIMA IZ INOSTRANSTVA

Na poziv Društva za kulturnu saradnju NR BiH sa SSSR-om u Sarajevu borave sovjetski naučnici Sergej Judincev, dekan Biološkog fakulteta u Moskvi i Leon Ljenkjevič, profesor istog fakulteta. Oni drže dva predavanja pod naslovom "Organizacija nauke u Sovjetskom Savezu" i "Moskovski univerzitet."⁶³⁷ U cilju uspostavljanja naučnih veza u Sarajevu u oktobru 1947. godine kao gosti Društva ljekara BiH

⁶³⁶ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k.6, dok. 10503/50.

⁶³⁷ Oslobođenje, 29. IX 1946.

borave šestorica čehoslovačkih naučnika.⁶³⁸ Profesori beogradskog Medicinskog fakulteta dolaze u Sarajevo kao gosti Društva ljekara BiH.⁶³⁹ Direktor Geografskog instituta iz Sofije Atanas Beškov u maju 1948. godine u Sarajevu drži predavanje o saobraćajno-geografskoj problematici Balkanskog poluostrva.⁶⁴⁰ Profesor Univerziteta u Lionu Marsel Erar, u Sarajevu se avgusta 1954. godine susreće sa bosanskohercegovačkim kolegama. Na svom Univerzitetu osniva lektorat srpsko-hrvatskog jezika.⁶⁴¹ Profesor političkih nauka na Kolorado Univerzitetu u SAD Fred Nil, u septembru 1954. godine dolazi u Sarajevo. Predmet njegovog izučavanja je jugoslovenska socijalistička stvarnost.⁶⁴² Boris Zihlerl, politolog, profesor Univerziteta u Ljubljani, u junu 1954. godine u Sarajevu drži predavanje.⁶⁴³ Emil Arnio, član Francuske akademije nauka u Sarajevu u oktobru 1955. godine drži predavanje o Stendalu.⁶⁴⁴

Profesor Z. M. Bacq, šef Instituta za patološku fiziologiju u Liježu, u maju 1955. godine drži predavanje u sali Instituta za patološku anatomiju Medicinskog fakulteta u Sarajevu.⁶⁴⁵ Docent Instituta za političke nauke iz Pariza Andre Olo i član francuske Akademije nauka Leopold Eskand, profesor Prirodno-matematičkog fakulteta iz Tuluzi i direktor Visoke tehničke škole u Tuluzi,⁶⁴⁶ dolaze u Sarajevo na poziv dekanata Tehničkog fakulteta. Rentgenolog dr Josip Kralj, dekan Veterinarskog fakulteta iz Zagreba u novembru 1956. godine drži u Sarajevu seminar iz oblasti primjene nuklearne energije u poljoprivredi i šumarstvu.⁶⁴⁷

Žorž Fridman, istaknuti sociolog, u septembru 1956. godine je u Sarajevu kao gost Instituta za proučavanje produktivnosti rada održao

⁶³⁸ *Isto*, 24. X 1947.

⁶³⁹ *Isto*, 17. I 1948.

⁶⁴⁰ *Isto*, 29. V 1948.

⁶⁴¹ *Isto*, 22. VIII 1954.

⁶⁴² *Isto*, 5. IX 1954.

⁶⁴³ *Isto*, 13. VI 1954.

⁶⁴⁴ *Isto*, 12. X 1955.

⁶⁴⁵ *Isto*, 4. V 1955.

⁶⁴⁶ *Isto*, 19. V 1954.

⁶⁴⁷ *Isto*, 10. XI 1956.

predavanje.⁶⁴⁸ Istaknuti francuski konzervator Mari Tibu, u aprilu 1956. godine u Sarajevu kao gost Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture NR BiH drži jedno predavanje "O srednjovjekovnom zidnom slikarstvu Francuske."⁶⁴⁹ Nekoliko stranih stručnjaka arheologa u toku 1956. godine boravi u Muzeju-profesor Šlajhermaher iz Frankfurta, Vera Szimedhy arheolog iz Budimpešte, profesorica Schwiedcky antropolog sa Univerziteta u Majncu. Ovi kontakti ostvaruju se posredstvom Arheološkog društva Jugoslavije.⁶⁵⁰

U organizaciji Sarajevskog univerziteta u Sarajevu se od 16. VII do 16. VIII 1951. godine održava seminar za strane slaviste. Učestvuju predstavnici Francuske, Švajcarske, Italije, SAD, Engleske, Zapadne Njemačke, Austrije, Holandije, Danske, Švedske, Norveške, te predstavnici Beogradskog, Zagrebačkog, Ljubljanskog i Sarajevskog univerziteta.⁶⁵¹

U 1957. godini u Zemaljskom muzeju borave strani naučni radnici: dr Maja Nilen, kustos Nordiska Museet Stockholm, Švedska, etnolog. Dolazi na poziv Zemaljskog muzeja u zamjenu za putovanje kustosa etnografa Zemaljskog muzeja u Švedsku; dr Robert Vildhaber, direktor Museum für Volkskunde Basel, Švajcarska, etnolog; dr Ernest Šprokhof, Arheološki institut Kil, Njemačka, arheolog, drži predavanje "Bronzano doba sjeverne Evrope"; dr Amalija Možolić, Nacionalni muzej Budimpešta, Mađarska; prof. dr Vitold Hensel, Institut za materijalnu kulturu Poljske akademije nauka u Varšavi, Poljska, stručnjak za istoriju kulture; dr Zigvald Šik, Landesamt für Denkmahlflege Tübingen, arheolog i Nobuya Abe, član stalnog komiteta udruženja japanskih umjetnika u Tokiju, slikar i vajar, Japan.⁶⁵²

U novembru 1957. godine u Sarajevo dolazi King Bolton, funkcioner Britanskog savjeta u Londonu. Razlog njegovog dolaska je razmatranje saradnje sa jugoslovenskim naučnim ustanovama kao i poboljšanje veza

⁶⁴⁸ Isto, 19. IX 1956.

⁶⁴⁹ Isto, 29. IV 1956.

⁶⁵⁰ ABH, Sarajevo, Zemaljski muzej Sarajevo, k. 46, dok. 180/57.

⁶⁵¹ Oslobođenje, 17. VII 1951.

⁶⁵² ABH, Sarajevo, Zemaljski muzej Sarajevo, k. 46, dok. 180/57.

i načina na koji bi Britanski savjet mogao da pruži, naročito u pogledu razmijene informacija i naučnika.⁶⁵³

U Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti dolazi 1957. godine Edith B. Thomas, Mađarica, klasični arheolog, stručnjak za antičke vile Mađarskog narodnog muzeja iz Budimpešte radi upoznavanja naših vila rustica. Viktor Fuerst, Jevrej, austrijski državljanin, sa boravkom u Londonu, arheolog, boravi u zavodu s ciljem upoznavanja srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika. Bogumilstvo i bogumilske spomenike proučava Herman Gruber, Nijemac, kulturni historičar iz Štutgarta. Narodnu muziku u Institutu za proučavanje folklora izučava Tihomir Vujičić, Srbin, mađarski državljanin, kompozitor iz Budimpešte.⁶⁵⁴

U Državnom arhivu u Sarajevu Peter F. Sugar, profesor univerziteta u Princeton N. J. USA, pola godine izučava građu koja se odnosi na ekonomski razvitak BiH pod austrougarskom upravom. Građu iz ovog arhiva pregleda i dr Nikolaj Godčev, naučni saradnik iz Bugarske, dok se dr Wayne Vucinich iz SAD interesuje za uspostavljanje naučnih kontakata.⁶⁵⁵

Članovi Naučnog društva NR BiH od osnivanja društva uspostavljaju saradnju sa nizom akademija nauka i aktivno učestvuju u radu svih značajnijih naučnih skupova. Kao primjer navodimo 1957. godinu, za koju postoji kompletna evidencija o aktivnosti članova Naučnog društva. Uspostavlja se saradnja sa Sovjetskom enciklopedijom *Narodi svijeta*, za koju se obrađuje etnografski dio koji se odnosi na BiH. Branislav Đurđev učestvuje sa referatom na XIV internacionalnom kongresu orijentalista u Minhenu, a kao gost Poljske akademije nauka prisustvuje u Varšavi konferenciji orijentalista istočne i centralne Evrope. Na poziv Njemačke akademije nauka Cvjetko Rihtman je gost Instituta für deutsche Volkskunde u Drezdenu. Dragomir Ćosić je na studijskom putovanju u Italiji, a Julije Hahamović učestvuje sa referatom na kongresu u Helsinkiju, te na XI kongresu Svjetske organizacije laboratorija za ispitivanje i istraživanje materijala i konstrukcije. Blagoja Kovačević je na gotovo svim kongresima

⁶⁵³ Isto, k. 8, dok. 0306-12/58.

⁶⁵⁴ Isto.

⁶⁵⁵ Isto.

hirurga: poljskih, njemačkih, zatim u Meksiku, Minhenu i Torinu. On sa referatom učestvuje na kongresu neurologa u Briselu te na internacionalnom kongresu za psihijatriju u Cirihu. Pavao Štern u njemačkom alergološkom društvu u Drezdenu podnosi glavni referat. Ernest Grin sa referatom učestvuje na XI internacionalnom kongresu dermatologa u Štokholmu. Milivoje Sarvan sa referatima prisustvuje kongresima pedijataru Njemačke u Dizeldorfu i Francuske u Parizu. Na međunarodnom kongresu epizoologa u Parizu sa referatom učestvuje Vaso Butozan, dok Milivoj Kostić učestvuje na kongresu francuskog hirurškog društva u Parizu. Sa referatom Radivoje Milin je na nacionalnom kongresu medicinskih nauka u Rumuniji, zatim na kongresu anatomo-histologa Njemačke u Frajburgu i na kongresu anatomo-histologa Švajcarske u Lozani.⁶⁵⁶

Od 1952. do 1961. godine članovi Naučnog društva učestvuju na 163 kongresa i studijska putovanja. U Naučnom društvu održava se 35 naučnih predavanja, a predavači su eminentni strani naučnici. U istom periodu Naučno društvo objavljuje 41 knjigu: 17 Radova, 15 Djela i devet Građe. Razmjena publikacija Naučnog društva vrši se sa 98 institucija: 49 u zemlji i 49 u inostranstvu.⁶⁵⁷

Institut za istraživanje Balkana djeluje do 1918. godine, kada se prvi put gasi. Dolaskom dr Henrika Barića u Sarajevo nakon Drugog svjetskog rata, a na njegovu inicijativu u okviru Naučnog društva osniva se 1954. Balkanološki institut. Rješenjem o osnivanju su određeni zadaci Instituta da "prikuplja i obrađuje građu koja se odnosi na etničke migracije na Balkanu; izučava južnoslovensko-vlaške, južnoslovensko-grčke i južnoslovensko-arbanaške jezične i uzajamne uticaje." Dr Barić uspijeva sakupiti saradnike i pokrenuti publikacije Instituta. Nakon smrti dr Barića 1957. godine dolazi do potpunog zastoja u radu Instituta. Publikacije instituta su: *Godišnjak*, *Posebna izdanja*, *Djela*, *Praistorija jugoslovenskih zemalja*.⁶⁵⁸

⁶⁵⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 942/58.

⁶⁵⁷ Isto, k.1, dok. 01-02/61.

⁶⁵⁸ Dvadeset godina rada Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH 1963-1983., Sarajevo, 1983.

Univerzitet u Sarajevu ostvaruje saradnju sa naučno-nastavnim ustanovama u inostranstvu. Tako se 1957. godine zaključuje ugovor o saradnji sa Univerzitetom u Dižonu (Francuska). Na osnovu ovog ugovora ostvaruje se razmjena naučnog i nastavnog osoblja između ova dva univerziteta.⁶⁵⁹

U novembru 1957. godine delegacija univerzitetskih nastavnika Poljske u posjeti je Sarajevskom univerzitetu, a profesor Zagrebačkog univerziteta Davorin Bazjanac drži predavanje o astronautici.⁶⁶⁰ Istaknuti francuski matematičar prof. Andrej Lihverović drži u septembru 1957. godine predavanja na Filozofskom i Tehničkom fakultetu.⁶⁶¹ Prof. dr Vaclav Korf, profesor i dekan Šumarskog fakulteta Više tehničke škole u Pragu, boravi u februaru 1957. godine u Sarajevu.⁶⁶²

Kada je riječ o boravku stranih naučnika u Bosni i Hercegovini u prvih nekoliko godina nakon rata, uočljivo je da su to u početku pojedinačna gostovanja uz održavanje javnih predavanja.

BOSANSKOHERCEGOVAČKI NAUČNICI UČESTVUJU:

- Prof. dr Robert Frid sa Medicinskog fakulteta u Čehoslovačkoj i Mađarskoj radi proučavanja organizacije nastave iz mikrobiologije i uređenja mikrobioloških instituta,⁶⁶³

- Branislav Đurđev, kustos Zemaljskog muzeja stupa već početkom 1946. godine u vezu sa profesorom osmanske istorije Hakkiem Uzunčaršilioglu i Salahaddinom Elkerom, zamjenikom Državnog arhiva

⁶⁵⁹ Univerzitet u Sarajevu, Pregled predavanja 1970-1971., Sarajevo, 1971., 8.

⁶⁶⁰ Oslobođenje, 20. XI 1957.

⁶⁶¹ *Isto*, 17. XI 1957.

⁶⁶² *Isto*, 16. II 1957.

⁶⁶³ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 4, dok. 2976/48.

u Istanbulu, tražeći od njih da pošalju sve što je u Turskoj objavljeno nakon 1941. godine,⁶⁶⁴

- dr Aleksandar Solovjev izabran u januaru 1948. godine za člana-saradnika Istorijskog odjeljenja SANU,⁶⁶⁵ a član je Slovenskog instituta u Pragu od 1933. godine.⁶⁶⁶

- Ljubo Tadić, asistent Pravnog fakulteta u Sarajevu odlazi krajem 1956. godine u Pariz kao stipendista francuske vlade,⁶⁶⁷

- Alojz Benac, rukovodilac Arheološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja, prisustvuje 1956. godine sastanku Stalnog savjeta praistorijskih i protoistorijskih nauka u Lundu u Švedskoj, kao član ovog međunarodnog tijela. U Briselu učestvuje u radu Savjeta za međunarodnu izložbu, a u Palermu na kongresu praistoričara. Kao gost njemačkog arheološkog instituta i Univerziteta u Marburgu u Njemačkoj iste godine boravi Borivoj Čović, kustos Zemaljskog muzeja. On učestvuje u dva veća iskopavanja, a obilazi i nekoliko muzeja. Marko Vego obilazi Veneciju, Firencu i Trst, pregleda muzeje i Državni arhiv, u kome se nalazi dosta građe koja se odnosi na Bosnu,⁶⁶⁸

- Zorislava Čulić, kustos Zemaljskog muzeja, 1957. boravi u Švedskoj radi izrade studije o organizaciji i postavljenju muzeja pod vedrim nebom i novih postavki izložbi. Ona boravi u Nordijskom muzeju u Štokholmu i saraduje sa dr Annom Majom Nylén, etnologom ovog muzeja.⁶⁶⁹

Rezultati institucionalizacije nauke u Bosni i Hercegovini po ustanovama su sljedeći:

Ministar prosvjete prof. Anto Babić imenuje komisiju koja treba izvršiti neophodne organizacione pripreme kako bi **Viša pedagoška**

⁶⁶⁴ ABH, Sarajevo, MP NR BiH, k. 24, dok. 7014/46.

⁶⁶⁵ Oslobođenje 24. I 1948.

⁶⁶⁶ AJ, 315, 54-193.

⁶⁶⁷ Isto, 10. XI 1956.

⁶⁶⁸ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 3, dok. 34/57.

⁶⁶⁹ Isto, k. 5, dok. 906/57.

škola što prije počela s radom. Njima se stavlja u zadatak da riješe pitanje smještaja škole, odaberu prve nastavnike, prime prve studente, formiraju naučne grupe i izrade nastavni plan.⁶⁷⁰ Škola počinje s radom u zgradi koja je vlasništvo društva *Preporod* na Obali Stepe Stepanovića.⁶⁷¹ Prvi profesori su iz redova najboljih prosvjetnih kadrova u BiH, a mnogi se dovode iz drugih republika. Prvi studenti Više pedagoške škole su učitelji koji se planski određuju da studiraju. Od 1948. do 1958. godine na VPŠ u Sarajevu diplomira 909 studenata.⁶⁷²

Školovanje na Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu traje dvije godine. U prvih 10 godina upisano je 1.451 redovnih i 1.064 vanrednih studenata, a do kraja 1955. Bosna i Hercegovina dobija 691 novog nastavnika.⁶⁷³ Ministarstvo prosvjete NR BiH Višoj pedagoškoj školi posvećuje veliku pažnju. Za školu se obezbjeđuju neophodna nastavna sredstva, kao i novac za nabavku knjiga za biblioteku.⁶⁷⁴

Na Višoj pedagoškoj školi radio je niz istaknutih naučnih radnika koji su u isto vrijeme i profesori ove škole. Oni prateći dostignuća u svojoj struci ostavljaju veliki broj naučnih radova.⁶⁷⁵ Nastavnici su jedan od glavnih faktora u uspjehu i radu ove škole. Otvaranjem Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1950. godine ova škola gubi najveći broj nastavnika. Ostaje sedam starih nastavnika, a dolazi 16 novih.⁶⁷⁶

⁶⁷⁰ Nastavni plan Više pedagoške škole u Sarajevu za ljetni semestar 1946/47. ima sedam naučnih grupa: I-Matematika, fizika, II- Hemija, fizika, matematika, III- Biologija, geografija, IV- Istorija, geografija, V- Srpski ili hrvatski jezik, srpsko-hrvatska književnost, ruski jezik, VI- Ruski jezik, ruska književnost, srpski ili hrvatski jezik, VII- Pedagogija, istorija, ruski jezik. AJ, 315, 5, 5-263/264.

⁶⁷¹ Viša pedagoška škola-Pedagoška akademija Sarajevo 1946-1976, Spomenica, 12.

⁶⁷² *Isto*, Spomenica.

⁶⁷³ Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini (1941-1955)*, Sarajevo, 1981., 173-174.

⁶⁷⁴ Spomenica Više pedagoške škole i Pedagoške akademije u Sarajevu, 1946-1986., Sarajevo, 1986., 15.

⁶⁷⁵ Radovi nastavnika Pedagoške akademije Sarajevo, Zbornik, Sarajevo, 1976.

⁶⁷⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 17, dok. 607/51.

Na istim školama u Mostaru i Banja Luci, koje su jednogodišnje, do 1955. godine nema diplomiranih studenata u većem broju. Prve godine rada je upisano 50 studenata iz banjalučke i tuzlanske oblasti. Jedan od razloga je taj što u prve dvije godine rada ova škola ima dvije dvopredmetne nastavne grupe: *matematiku i fiziku* i *biologiju i hemiju*. Grupe *srpski ili hrvatski jezik i književnost* i *istorija i geografija* uvode se 1953. godine. U Banja Luci postoje dvije grupe: *srpski ili hrvatski jezik* te *matematika i fizika*. Nešto kasnije uz srpski ili hrvatski jezik uvode se predmeti *njemački jezik* i *istorija* i posebna grupa *ručni rad* i *crtanje*.

Više pedagoške škole u Mostaru i Banja Luci postaju 1952. godine dvogodišnje. U Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu smatraju da je to garancija za dobivanje dobrih mladih nastavnika iz grupa koje su u BiH najpotrebnije. Otvaranje ovih pedagoških škola i Filozofskog fakulteta omogućava Bosni i Hercegovini da ima svoj kadar, pa neće biti više prisiljena da ga traži iz drugih republika.⁶⁷⁷

Na Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu djeluje **Institut za savremeni jezik**. Saradnici ove ustanove rade "na proučavanju i usavršavanju savremenog književnog jezika i na čišćenju jezika od austrisko-turskih i drugih jezičkih ostataka." Institut izdaje časopis *Pitanja savremenog jezika*.

Zemaljski muzej u Sarajevu je, po tradiciji svog rada, kao i svojim kadrovskim i materijalnim mogućnostima jezgra iz koje odmah nakon oslobođenja nastaju nove ustanove, a druge iskoriste njegove stručnjake, zbirke i prostor. Nakon komisijske revizije zbirki i popravke oštećenih objekata, muzej u decembru 1945. nastavlja s radom. Od zaposlenih tu je direktor i četiri kustosa.⁶⁷⁸

Balkanološki institut pri Naučnom društvu NR BiH osnovan 1954. godine, od muzeja dobija građu nekadašnjeg istoimenog instituta, koji je ugašen nakon oslobođenja. Do vraćanja Instituta za proučavanje folkloru te geološke i prirodnjačke zbirke u sastav muzeja došlo je 1958. godine.

⁶⁷⁷ Isto, k. 73, dok. 377/52.

⁶⁷⁸ ABH, Sarajevo, MP NR BiH, k. 9, dok. 9589/45.

Te godine bile su završene razne organizacione promjene u okviru Zemaljskog muzeja donošenjem uredbe Izvršnog vijeća NR BiH, po kojoj je muzej imao *Arheološko, Etnografsko i Prirodnjačko odjeljenje*.

Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu nastavlja sa izlaženjem pod nazivom *Nova serija*. Ukupno se objavljuje po oblastima: društvene nauke-od 1946. do 1953. godine-osam, arheologija-od 1954. do 1958.-pet, istorija i etnografija-od 1954. do 1957.-četiri i prirodne nauke-1945. godine jedna sveska.

Jedan od najvećih uspjeha muzeja je u tome što preko svoga *Glasnika* uspijeva da obnovi i razvije veze sa muzejima i naučnim ustanovama u FNRJ i sa mnogim naučnim ustanovama u inostranstvu. Naročito su razvijene veze sa socijalističkim zemljama. Veća razmjena izdanja vrši se sa Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu, a u inostranstvu sa bibliotekom Ermitaža u Lenjingradu, Univerzitetskom bibliotekom i Institutom za praistoriju iz Praga, Akademijom umjetnosti iz Krakova, Praistorijskim institutom univerziteta u Poznanju i sa Nordijskim muzejom u Štokholmu.⁶⁷⁹ Zemaljski muzej u 1956. godini vrši razmjenu publikacija sa 180 ustanova u Jugoslaviji i sa 205 ustanova iz 29 inostranih zemalja.⁶⁸⁰

Na čelu **Biološkog instituta** nalazi se direktor, koga postavlja Ministarstvo prosvjete NR BiH. Redovni članovi Instituta su svi kustosi i ostali naučni radnici biolozi Odjeljenja za prirodne nauke Zemaljskog muzeja. Biološki institut se 1. I 1948. godine novom uredbom Vlade NR BiH odvaja od muzeja kao samostalna ustanova pod opštim rukovodstvom i nadzorom Komiteta za fakultete, visoke škole i naučne ustanove. Tom prilikom institut preuzima biološke zbirke muzejskog Prirodnjačkog odjeljenja, zadržavajući ih u dotadašnjim muzejskim prostorijama. Rješenjem Predsjednika Vlade NR BiH od 12. XII 1951. godine institut se stavlja u nadležnost Univerziteta u Sarajevu.⁶⁸¹ Institut u svom radu

⁶⁷⁹ *Isto*, k. 82, dok. 43397/48.

⁶⁸⁰ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 3, dok. 34/57.

⁶⁸¹ 30 godina Biološkog instituta Univerziteta u Sarajevu 1946-1976., Sarajevo, 1976., 3.

ostvaruje stalan i postepeni uspon. Ovaj put karakteriše nekoliko razvojnih faza koje su uslovljene prvenstveno razvojem svjetske nauke i ekonomskim uslovima od kojih zavisi razvoj nauke kod nas. U prvoj razvojnoj fazi, koja traje od osnivanja Instituta pa do 1960. godine, nastavljaju se istraživanja flore i faune koja se vrše u okviru muzeja u prvoj polovini XX stoljeća. S obzirom na česte promjene u načinu organizovanja, teško je pratiti razvitak odjeljenja Instituta kao i stanje kadra. Saradnici instituta Pavle Fukarek, Željka Bjelčić, Živko Slavnić, Dafina Bajić, S. Milanović, H. Riter-Studnička, Braun-Blanquet, V. Stefanović, Sofija Mikšić, Smilja Mučibabić i M. Marinković objavljuju od osnivanja do kraja 1957. godine 72 naučna rada.⁶⁸²

Biološki institut 1949. godine ima direktora koji je naučni saradnik i šest odjeljenja: 1. *Botaničko odjeljenje za cvjetnice*, jedan naučni saradnik i jedan asistent, 2. *Botaničko odjeljenje za bezcvjetnice*, jedan naučni saradnik i jedan asistent, 3. *Zoološko odjeljenje za kičmenjake*, jedan naučni saradnik i jedan asistent, 4. *Zoološko odjeljenje za bezkičmenjake*, jedan naučni saradnik i jedan asistent, 5. *Ekološko odjeljenje*, jedan naučni saradnik i jedan asistent i 6. *Botanički vrt*.

Veoma mnogo studenata iz Bosne i Hercegovine želi nakon rata studirati na poljoprivredno-šumarskim fakultetima u Beogradu i Zagrebu. Međutim, nemaju svi mogućnosti da to i ostvare. Jedan broj njih uspijeva uz velika odricanja. Stoga Vlada NR BiH već 1946. razmatra mogućnosti da BiH ima svoj Poljoprivredno-šumarski fakultet. Savezna vlada želeći rasteretiti fakultete u Beogradu i Zagrebu donosi 1947. godine uredbu o osnivanju Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu.⁶⁸³ Škola počinje s radom 1947. godine i u rangu je fakulteta.

Narodna skupština NR BiH donosi 1948. godine Zakon o osnivanju **Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu**.⁶⁸⁴ Nastava počinje u drugoj polovini 1949., a prvi studenti su stipendisti BiH koji studiraju u

⁶⁸² *Isto*, 32., 55., 56.

⁶⁸³ Službeni list FNRJ 1/1947.

⁶⁸⁴ *Isto*, 51/1948.

Beogradu i Zagrebu i koje Vlada poziva da se vrate. U februaru 1949. biraju se prvi profesori. Šumarski odsjek smješta se u prostorije u kojima već radi Poljoprivredni odsjek u Zagrebačkoj ul. br. 12.

Osnivanje Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu predstavlja značajan datum i veliku prekretnicu u istoriji obrazovanja visokostručnih kadrova šumarske i poljoprivredne struke. Unutrašnja organizacija nastavnog i naučnog rada na fakultetu odvija se u okviru katedri i zavoda. U prvoj fazi-fazi osnivanja fakulteta, postepeno se okuplja nastavni kadar. Uspostavlja se struktura organizacije katedri kao organizacionih jedinica u kojima se odvija nastavni rad i zavoda u okviru kojih se odvija naučni rad nastavnika i saradnika. Školske 1950/51. godine zajedničke katedre su: katedra hemije i tehnologije, katedra botanike i zoologije i katedra pedologije i ishrane bilja.

Šumarskih katedri je pet: *katedra obnove i gajenja šuma, katedra zaštite šuma, katedra iskorištavanja šuma i mehaničke prerade drveta, katedra uređenja šuma i planiranja i katedra šumskog transporta i građevinarstva.*

Poljoprivredne katedre su: *katedra zaštite bilja i mikrobiologije, katedra biljne proizvodnje, katedra voćarstva i vinogradarstva, katedra stočarske proizvodnje i katedra ekonomike i organizacije poljoprivredne proizvodnje.*⁶⁸⁵ Broj i sastav katedri mijenja se uporedo s promjenama nastavnih disciplina i popunjavanjem nastavnog kadra.

Naučnoistraživački rad odvija se u okviru zavoda fakulteta. Zadaci zavoda su: da služe usavršavanju nastave, da služe naučnoistraživačkom radu naučnog kadra kao i vanjskih saradnika zavoda i da daju naučna i stručna mišljenja narodnim vlastima, državnim poljoprivrednim dobrima, seljačkim radnim zadrugama i privatnicima po pitanjima iz djelokruga svoga rada.

Na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu osnivaju se sljedeći zavodi: *Zavod za uzgajanje šuma 1951., Zavod za dendrologiju i fitocenologiju*

⁶⁸⁵ 25 godina Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 1948-1973., Sarajevo, 1974., 18-20.

1951., *Zavod za uređivanje šuma* 1951., *Zavod za iskorišćavanje šuma i mehaničku preradu drveta* 1951., *Zavod za zaštitu šuma* 1953., *Zavod za hemiju i tehnologiju* (zajednički za oba odsjeka fakulteta) 1951. i *Zavod za pedologiju* (zajednički za oba odsjeka fakulteta) 1951.

Svi ovi zavodi postoje do 1959. godine, kada se prilikom reorganizacije naučnih ustanova ukidaju, a oni kao odjeljenja nastavljaju egzistirati u okviru Instituta za šumarstvo i drvenu industriju u Sarajevu. Fakultet ima svoje ogledno šumsko dobro "Igman", osnovano uredbom Vlade 1949. godine.⁶⁸⁶ Osnovna namjena ovog dobra su naučna istraživanja. Arboretum "Slatina" Šumarskog fakulteta u Sarajevu osniva se 1951., a planinska botanička bašta "Alpinetum" 1948. godine.

Na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu postoji i dobro opremljena specijalizirana *Laboratorija za ispitivanje aromatskog bilja i eteričnih ulja*. U ovom laboratoriju nastaje vrlo brzo više radova koji su pionirskog karaktera, jer su to rezultati prvih ispitivanja aromatskog bilja na naučnoj osnovi u BiH.

Poljoprivredni i šumarski odsjek su u sklopu zajedničkog Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 10 godina. Oba odsjeka se u tom vremenu uspješno razvijaju organizacijski, kadrovski kao i sa opremom. Vremenom stiču se uslovi da ove po svemu dvije zasebne cjeline prerastu u samostalne fakultete,⁶⁸⁷ do čega dolazi 1958. godine, kada se u okviru Univerziteta u Sarajevu osnivaju **Poljoprivredni fakultet** i **Šumarski fakultet**.

Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu je 1949. godine jedna od naučnih ustanova u Jugoslaviji koja je najbrže, najpotpunije i najbolje organizovana od svih fakulteta i visokih škola koje su do tada osnovane. Komisija profesora-matičara iz Beograda i Zagreba vrši izbor prvih profesora. Početkom maja 1947. godine Vlada FNRJ potvrđuje izbor prvih profesora. To su dr ing. Dragomir Ćosić, dr ing. Nikola Zdanovski kao redovni i dr Fahrudin Hrasnica kao vanredni profesor. Oni predstavljaju

⁶⁸⁶ Službeni list NR BiH 42/49

⁶⁸⁷ AJ, 315, 5-398.

prvo rukovodstvo ove ustanove i na svojoj prvoj sjednici 7. V 1947. godine biraju dekana (dr Ćosić) i prodekana (dr Zdanovski).⁶⁸⁸

Poljoprivredno-šumarski fakultet ima 1949. godine dva odsjeka: *Poljoprivredni i šumarski*. Na Poljoprivrednom odsjeku je osam katedri: *Melioracija i geodezija*, dva vanredna profesora, dva asistenta; *Poljoprivredna tehnologija*, jedan vanredni profesor; *Zoologija*, jedan vanredni profesor, jedan asistent; *Pčelarstvo*, jedan vanredni profesor; *Politička ekonomija*, jedan vanredni profesor; *Osnovi marksizma i lenjinizma*, jedan vanredni profesor; *Meteorologija sa klimatologijom*, jedan vanredni profesor i *Ruski jezik*, jedan lektor. Ukupno je to 12 nastavnika (osam vanrednih profesora, tri asistenta i jedan lektor).

Pri Poljoprivrednom odsjeku je 16 instituta: *Hemija*, dva redovna profesora, dva asistenta; *Pedologija i agrikulturna hemija, ishrana bilja*, tri redovna profesora, tri asistenta; *Botanika*, jedan redovni profesor, jedan stariji asistent, jedan asistent; *Genetika i oplemenjivanje bilja*, jedan redovni profesor, jedan docent, dva asistenta; *Mikrobiologija, fitopatologija i entomologija*, dva redovna profesora, tri asistenta; *Mašine i oruđa*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Ishrana domaćih životinja*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Opšte stočarstvo*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Specijalno stočarstvo*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Ovčarstvo, svinjogojstvo i živinarstvo*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Mljekarstvo i planinsko gazdovanje*, jedan redovni profesor, dva asistenta (od čega jedan stariji); *Opšte ratarstvo*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Specijalno ratarstvo*, dva redovna profesora, dva asistenta; *Voćarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo*, dva redovna profesora, jedan vanredni profesor, tri asistenta; *Poljoprivredna ekonomika*, dva redovna profesora, dva vanredna profesora, četiri asistenta, jedan mlađi asistent i *Veterinarstvo i zoohigijena*, dva redovna profesora, dva asistenta. Ukupno je to 61 nastavnik (24 redovna profesora, tri vanredna profesora, jedan docent, dva starija asistenta, 30 asistenata i jedan mlađi asistent).

⁶⁸⁸ ABH, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 13, dok. 6472/49.

Šumarski odsjek ima devet instituta i sedam katedri. Instituti su: *Botanika*, dva redovna profesora, jedan vanredni profesor, tri asistenta; *Geodezija*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Opšte i šumarsko mašinstvo*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Iskorištavanje šuma*, dva redovna profesora, dva asistenta; *Zaštita šuma*, dva redovna profesora, dva asistenta; *Uređenje šuma*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Obnova i gajenje šuma*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Šumska transportna sredstva*, jedan redovni profesor, jedan asistent i *Mehanika i hemijska prerada drveta*, dva redovna profesora, dva asistenta. Ukupno je to 26 nastavnika (11 redovnih profesora, jedan vanredni profesor i 14 asistenata).

Katedre šumarskog odsjeka su: *Viša matematika*, jedan vanredni profesor, jedan asistent; *Nacrtna geometrija*, jedan vanredni profesor; *Građevinarstvo*, jedan vanredni profesor, jedan asistent; *Lovna prerada*, jedan vanredni profesor; *Organizacija i planiranje šumsko-industrijskog gazdinstva*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Organizacija i planiranje šumsko-industrijskog preduzeća*, jedan redovni profesor, jedan asistent i *Šumarska ekonomika*, jedan vanredni profesor. Ukupno to je 11 nastavnika (dva redovna profesora, pet vanrednih profesora, četiri asistenta).

Pored ovih katedri postoji i *Savjet za jezike* u kome su organizovani ruski, francuski, njemački, engleski i italijanski jezik, a izvan organizacionih nastavnih jedinica, kao samostalni nastavni predmeti su Marksistička filozofija i Predvojnička obuka.⁶⁸⁹

Naučni radovi saradnika Poljoprivredno-šumarskog fakulteta objavljuju se u *Radovima Poljoprivredno šumarskog fakulteta*. Prvi broj izlazi 1952., a dva dvobroja 1953. i 1954. godine. Šumarski fakultet i Institut za šumarstvo izdaju dvije knjige radova i to 1956. i 1957. godine.

U 1948. godini ukazuje se potreba i sazrijevaju uslovi za otvaranje visoke škole za školovanje šumarskih inženjera u Bosni i Hercegovini. Ta zamisao se ostvaruje pretvaranjem tadašnje Visoke škole za planinsko

⁶⁸⁹ 25 godina Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 1948-1973., Sarajevo, 1974., 218-220.

gazdovanje u Sarajevu u Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu sa poljoprivrednim i šumarskim odsjekom. Već pri osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu razmatra se mogućnost i potreba stvaranja dva samostalna fakulteta-poljoprivrednog fakulteta i šumarskog fakulteta. Međutim, osnivanje ova dva fakulteta ne može se tada realizovati.⁶⁹⁰ Nedostaje odgovarajući prostor za smještaj dva fakulteta, još uvijek nisu okupljeni i stvoreni kadrovi za poljoprivredni odsjek, a u potpunosti za šumarski odsjek. Tu je i problem laboratorija i institutske opreme koji bi se koristili na oba fakulteta u isto vrijeme i za iste predmete.

Šest godina nakon stvaranja Poljoprivredno-šumarskog fakulteta privreda dobija nove inženjere na oba odsjeka fakulteta. Fakultetski savjet Poljoprivredno-šumarskog fakulteta na svojoj sjednici od 20. XI 1953. godine raspravlja o potrebi i mogućnostima pretvaranja odsjeka tadašnjeg zajedničkog fakulteta u dva samostalna fakulteta. Okupljanje nastavnog kadra za nastavu na budućem šumarskom fakultetu je završeno, a u toku je izgradnja posebnog krila za smještaj šumarskog fakulteta.⁶⁹¹

Institut za naučna šumarska istraživanja pri Ministarstvu šumarstva počinje s radom u februaru 1949. godine sa vrlo skromnim sredstvima i kadrom. Naučnoistraživački zadaci koje obavlja institut prema svojoj prirodi mogu se svrstati u četiri sektora: podizanje i gajenje šuma; zaštita šuma; iskorištavanje šuma i melioracija degradiranih šumskih površina.⁶⁹²

U toku prvih mjeseci 1946. godine preduzete su od strane državnih rukovodilaca sve mjere kako bi se **Medicinski fakultet u Sarajevu** što prije otvorio. Komitet za zaštitu narodnog zdravlja u Beogradu obrazuje komisiju matičara koja bira prve profesore Medicinskog fakulteta u Sarajevu, čime ovaj fakultet počinje s radom. Matičari su prof dr Ante

⁶⁹⁰ Takvu ideju iznosi Đuro-Pucar Stari, tadašnji predsjednik Prezidijuma NR BiH. ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4161/54.

⁶⁹¹ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4161/54.

⁶⁹² ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 3292/49.

Premm i prof. dr Branimir Gušić sa Medicinskog fakulteta u Zagrebu, docent dr Aleksandar Sabovljević i zamjenik prof. dr Milivoje Vidaković sa Medicinskog fakulteta u Beogradu, prof. dr Janez Milčinski i zamjenik prof. dr Lavrić sa Medicinskog fakulteta u Ljubljani.⁶⁹³ Dr Nedo Zec navodi da su matičari dr Sabovljević iz Beograda, dr Premm i dr Gušić iz Zagreba, dr Breclj i dr Milčinski iz Ljubljane i dr Teodor Ilić iz Sarajeva. Zahvaljujući akademiku prof. dr Dragi Peroviću, šefu Anatomskog instituta Medicinskog fakulteta u Zagrebu, sarajevski fakultet dobija anatomske preparate, knjige, instrumente.⁶⁹⁴

U naučnom pogledu saradnici instituta i klinika Medicinskog fakulteta daju zapažene priloge nauci. U tom radu karakteristične su dvije faze: prva do 1952., kada je zbog opterećenosti nastavnika sa izgradnjom fakulteta i intenzivnom nastavom naučni rad slabiji, i druga od 1952. godine, u kojoj se uspješno ravija naučni rad profesora i asistenata.

Na Medicinskom fakultetu u Sarajevu od 4. IV 1953. do 31. VIII 1957. godine diplomiraju 264 studenta.⁶⁹⁵

Na Medicinskom fakultetu postoje 1949. godine sljedeći instituti: *Fizika*, jedan redovni profesor, jedan asistent; *Hemija*, jedan redovni profesor, tri asistenta; *Anatomija*, jedan redovni profesor, jedan stariji asistent, jedan asistent; *Biologija*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Histologija*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Fiziologija*, jedan redovni profesor, jedan docent, jedan stariji asistent, dva asistenta; *Farmakologija*, jedan redovni profesor, jedan stariji asistent, jedan asistent; *Mikrobiologija*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Patološka anatomija*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Epidemiologija*, jedan redovni profesor, dva asistenta; *Higijena*, jedan redovni profesor, dva asistenta i *Patološka fiziologija*, jedan redovni profesor, jedan asistent. Ukupno je to 37 nastavnika (12 redovnih profesora, jedan docent, tri starija asistenta, 21 asistent). Na 11 klinika Medicinskog fakulteta 1949. godine je 48

⁶⁹³ 30 godina Medicinskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1976., 27.

⁶⁹⁴ Almanah Sarajevskog univerziteta, Sarajevo, 1951., 19-20.

⁶⁹⁵ 30 godina Medicinskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1976.

nastavnika. To su uglavnom isti ljudi koji predaju na Medicinskom fakultetu, rade na institutima i klinikama.⁶⁹⁶

Prvi s radom započinje *Anatomski institut*. U početku ova ustanova ima veoma mali broj preparata koji su preuzeti od Muzeja narodnog zdravlja. Organizacija Anatomskog instituta Medicinskog fakulteta u Sarajevu sprovodi se tako da zadovoljava potrebe teoretske i praktične nastave. Na čelu instituta je docent dr Hajrudin Hadžiselimović. Vanjskih saradnika nema. Naučni rad instituta razvija se postepeno i postaje sve intenzivniji.

Institut za fiziku stvara se pod teškim okolnostima. Nastavna sredstva i fizikalni aparati nabavljaju se 1947. godine u Istočnoj Njemačkoj. Šef Instituta za fiziku Medicinskog fakulteta u Sarajevu je prof. Branko Galeb, predavač. Institut ima tri vanjska saradnika: Milan Ilić, predavač na Medicinskom fakultetu, Erih Rumpf, strani stručnjak i Branko Galeb, predavač na Tehničkom fakultetu. Institut nema svoju publikaciju.

Epidemiološki institut Medicinskog fakulteta nema svoju publikaciju. Na čelu instituta je vanr. prof. dr Miloš Aranicki, a saradnik je asistent dr Jakov Gaon.

Mada su pripreme za njegovo osnivanje traju od 1946., *Institut za farmakologiju i toksikologiju* otpočinje s radom u oktobru 1948. godine. Zadatak instituta je sličan zadacima ostalih zavoda i klinika, tj. prvenstveno nastavni i naučni rad. Institut ima i zadatak istraživanja ljekovitog bilja i kontrolu lijekova. Sa preseljenjem u nove prostorije 1951. godine institut ima nekoliko odjeljenja: *farmakološko-eksperimentalno*, *hemoterapijsko* i *odjeljenje za ispitivanje lijekova* koje se spaja sa *hemijskim*. Institut je dobro opremljen aparaturom za nastavni i naučni rad, koja se nabavlja iz inostranstva, a veliki dio se izrađuje u zemlji. Naučni rad Instituta je intenzivan. Radovi njegovih saradnika objavljuju se u medicinskim naučnim časopisima u zemlji i inostranstvu. Šef Instituta za farmakologiju

⁶⁹⁶ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 12, dok. 686/49.

i toksikologiju Medicinskog fakulteta je redovni profesor dr. med. Pavao Štern. Saradnici su mr Ratko Košak i dr Željko Mađarek, dok je dr Laura Šrumpf vanjski saradnik.

Pripreme za otvaranje *Instituta za higijenu* traju od početka rada Medicinskog fakulteta. Veliki dio opreme nabavlja se 1947. godine u inostranstvu. Dr Miloš Aranicki je šef i Instituta za higijenu Medicinskog fakulteta. Svoju publikaciju Institut nema. Kako Institut nema asistenta, traži se pomoć Instituta za higijenu u Zagrebu. Zahvaljujući akademiku Andriji Štamparu, šefu toga Instituta, predavanja i vježbe iz higijene rada drže docenti zagrebačkog fakulteta dr Branko Kesić i dr Vouk. Saradnik Instituta je i dr Tomo Pintarić.

Dr Stevo Radojević nalazi se na čelu *Rentgenskog instituta* Medicinskog fakulteta. Ovaj Institut razvija se iz Rentgenskog zavoda Opšte državne bolnice u Sarajevu. Publikaciju i saradnike Institut nema.

Hemijski institut Medicinskog fakulteta ima četiri saradnika: prof. dr Mladen Deželić, koji je šef Instituta, Bogdan Stančić, asistent, Jela Vasić-Grujić, asistent i Nada Gigova-Čumbelić, asistent.

Dr Robert Fried je šef *Mikrobiološkog instituta* Medicinskog fakulteta, a saradnik je i Popović-Samokovlija, veterinar. Vanjskih saradnika i publikaciju Institut nema.

Naučnoistraživački rad u *Institutu za histologiju i embriologiju* odvija se na području eksperimentalne histologije i eksperimentalne endokrinologije. Institut za histologiju i embriologiju Medicinskog fakulteta u Sarajevu nema publikaciju ni saradnike, a upravnik je docent dr Radivoj Milin.

Upravnik *Otolaringološkog instituta* Medicinskog fakulteta je prof. dr Žarko Praštalo, a stalni saradnici su: dr Ivo Herlinger, prim. dr Josip Gerc i dr Emilija Bać. Naučni radovi saradnika Instituta objavljuju se u *Medicinskom arhivu*.

Hirurška klinika Medicinskog fakulteta u Sarajevu, na čijem se čelu nalazi dr Blagoje Kovačević, ima tri saradnika: dr Feodor Lukač, docent klinike, dr Mihajlo Protić, stariji asistent, dr Branislav Banić, stariji asistent. Od osnivanja do kraja 1949. godine saradnici Instituta objavljuju sedam naučnih radova.

Dr Josip Fleger, vanredni profesor je upravnik *Dermatovenerološke klinike* Medicinskog fakulteta u Sarajevu, a saradnici su: dr Zvonko Zambal, asistent klinike, dr Regina Atijas, asistent klinike i dr Svetozar Semiz, ljekar.

Šef *Interne klinike* Medicinskog fakulteta je dr Bogdan Zimonjić. Saradnik klinike je dr Frano Bulić, te četiri asistenta i četiri ljekara.

Upravnik *Dječije klinike* Medicinskog fakulteta je dr Milivoje Sarvan, dok su saradnici: docent dr Jordan C. Tomić, te asistenti dr Jevrosima Vujasin-Đaković, dr Nevena Stojkov, dr Suzana Čanji, dr Žarko Mičić i dr Irina Tomić. Saradnici klinike objavljuju više naučnih radova.

Ginekološko-akušerska klinika Medicinskog fakulteta ima pet odjeljenja. Upravnik je prof. dr Stanislav Sabo, a saradnica dr Ruža Machulka-Petričević. Od 1947. do 1949. godine klinika izdaje nekoliko naučnih publikacija.

Neuropsihijatrijska klinika Medicinskog fakulteta u Sarajevu na čijem je čelu prof. dr Nedo Zec ima nekoliko naučnih publikacija. Saradnici klinike su jedan docent i tri asistenta.

Oftalmološka klinika Medicinskog fakulteta u Sarajevu, na čijem je čelu prof. dr Vladimir Čavka, ima veliki broj naučnih publikacija. Saradnici klinike su dr Kosara Simić-Đorić, stariji asistent i dr Miralem Ferhat, asistent.

Opšti seminar za istoriju države i prava u Sarajevu radi pod rukovodstvom Pravnog fakulteta. Šef seminarara je dr Vlado Jokanović. Glasilo ove ustanove je *Istorisko-pravni zbornik*. Institut ima osam stalnih saradnika: dr Miloš Bajić, dr Vlado Jokanović, dr Hamdija Čemerlić,

dr Vojislav Spaić, Miroslav Đorđević, Branimir Janković, Ahmed Salčić i Borivoje Simonović. Vanjskih saradnika seminar nema.⁶⁹⁷

Pravni fakultet je prva visokoškolska ustanova u BiH. Njegovo osnivanje ima široko društveno značenje. Fakultet se osniva u vremenu kada je neophodno da se savremeni socijalizam institucionalno iskaže moderno uređenom pravnom državom. Od samog početka na fakultetu se pored nastavnog odvija i naučni rad. Ova se djelatnost odvija preko katedri i specijalizovanih institucija. Katedre okupljaju nastavnike i saradnike iz određene grupe srodnih pravnih disciplina, a katedri je pet: *za društveno-pravne nauke, za ekonomske nauke, za imovinsko pravo, za istoriju države i prava i za krivično pravo.*

Specijalizovana ustanova je **Kriminološki institut** osnovan 1955. godine.⁶⁹⁸ Nastavnici i saradnici se pored individualnog bave i timskim naučnoistraživačkim radom. Rezultati naučnog rada saradnika Pravnog fakulteta objavljuju se u *Istorijsko-pravnom zborniku*, koji izlazi do 1952. godine, a od 1953. u *Godišnjaku Pravnog fakulteta*, te u drugim časopisima.

Nastavnici i saradnici Pravnog fakulteta objavljuju od 1946. do 1958. godine sljedeći broj radova: Dubravka Alagić-šest, Hamdija Čemerlić-14, Mustafa Kamarić-sedam, Slavica Krneta-jedan, Stjepan Lovrenović-14, Bogdan Loza-12, Đorđo Samardžić-jedan, Alija Silajdžić-13, Avdo Sućeska-dva, Boško Perić-jedan, Vojislav Spajić-54.⁶⁹⁹

Matičari Pravnog fakulteta su akademik prof. dr Mehmed Begović, akademik prof. dr Gorazd Kušelj i prof. dr Pavao Rastovčan.⁷⁰⁰ Pravni fakultet u Sarajevu otpočinje predavanja sa sedam nastavnika. Početkom 1957. godine ovaj fakultet ima pet redovnih, sedam vanrednih, pet docenata i 10 asistenata. Doktorat stiže njih sedam i to jedan u Beogradu, tri u Zagrebu i tri u Sarajevu. Nastavnici ovog fakulteta učestvuju na među-

⁶⁹⁷ *Isto*, k. dok. 9499/49.

⁶⁹⁸ Pravni fakultet u Sarajevu 1946/47-1986/87., Sarajevo, 1987., 15.

⁶⁹⁹ 30 godina Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 1946/47-1976/77., Sarajevo, 1977.

⁷⁰⁰ Oslobođenje, 22. II 1957.

narodnim i domaćim kongresima. Mnogi od njih su članovi raznih naučnih društava u zemlji i inostranstvu. Njihovi naučni radovi objavljuju se u mnogim naučnim časopisima za pravne i društvene nauke u Jugoslaviji i inostranstvu. U vremenu od 1945. do 1958. godine oni objavljuju 339 naučnih radova, od čega 17 udžbenika, četiri monografije, od toga autori 260 radova su nastavnici, a 79 njihovi saradnici.⁷⁰¹ Od 1950. do 1958. godine na Pravnom fakultetu u Sarajevu diplomira 364 studenata i brane se tri doktorske disertacije.

Institut za zdravstveno prosvjećivanje u Sarajevu osniva se 1945. godine. Naredne godine institut počinje izdavanje svog časopisa *Život i zdravlje*. Institut za zdravstveno prosvjećivanje u svom radu koristi se rezultatima naučnog rada. Aktivnost ove ustanove je uglavnom usmjerena na štampanje parola, brošura, časopisa, na održavanje velikog broja predavanja, a sve u cilju zdravstvenog prosvjećivanja stanovništva. Institut se kao samostalna ustanova ukida 1952. godine.

Higijenski zavod u Sarajevu osnovan je 1923., a **Higijenski zavod u Banja Luci** 1925. godine. Sarajevski odmah po oslobođenju 1945. godine dobija naziv **Zemaljski epidemiološki institut**. Nakon godinu dana mijenja se naziv ove ustanove u **Higijensko-epidemiološki institut**, a od 1948. nastavlja s radom pod nazivom **Centralna sanitarno-epidemiološka stanica**. Ova institucija postaje matična ustanova cjelokupne higijensko-epidemiološke službe u BiH i njen stručno metodološki rukovodilac. U isto vrijeme ova ustanova je stručni organ Savjeta za narodno zdravlje i socijalnu politiku NR BiH sa zadatkom da na naučnoj osnovi rješava probleme iz oblasti higijene, epidemiologije i socijalne medicine. Centralna sanitarno-epidemiološka stanica preimenuje se 1951. u **Centralni higijenski zavod** koji pod tim imenom radi do 1955. godine. Zavod je 1952. godine smješten u zgradi Zavoda za zdravstvenu zaštitu NR BiH u ul. Pavla Goranina, a konačno 1953. useljava u novopodignutu zgradu u ul. Maršala Tita 7., čime je problem riješen. Ukidanjem Instituta za zdravstveno prosvjećivanje 1952. godine, njegova funkcija uključuje se u **Centralni higijenski zavod**.

⁷⁰¹ Pravni fakultet u Sarajevu 1946/47-1986/87., Sarajevo, 1987., 71-74.

Centralni higijenski zavod do kraja 1954. ima formirana sljedeća odjeljenja: *Epidemiološko odjeljenje, Mikrobiološko odjeljenje, Parazitološko odjeljenje, Centralni antitrahomski dispanzer i rukovodstvo anti-trahomske akcije u BiH, Odjeljenje za higijenu i sanitarnu tehniku sa Republičkom sanitarnom inspekcijom, Hemijsko odjeljenje, Odjeljenje za medicinu rada, Odjeljenje za higijenu ishrane, Odjeljenje za školsku higijenu, Odjeljenje za zdravstveno prosvjeđivanje, Odjeljenje za medicinske škole, Odjeljenje za zdravstvenu statistiku i Samostalni bibliografski odsjek.*⁷⁰²

U Zavodu se svo vrijeme intenzivno radi na stručnom usavršavanju i osposobljavanju kadrova za ovu službu. Od 1953. do 1958. godine na specijalizaciji Zagrebu, Beogradu i Ljubljani boravi 19 saradnika Zavoda. Ostvaruje se bogato i veoma aktivno učešće saradnika Zavoda u radu raznih kongresa, simpozijuma, stručnih sastanaka u zemlji i inostranstvu, čime ova ustanova afirmiše sebe i medicinsku nauku u BiH, kao i druge medicinske ustanove. U Zavodu djeluju brojni naučni radnici koji od 1945. do 1958. godine objavljuju 418 naučnih radova.⁷⁰³

Državni veterinarski zavod u Sarajevu je nova veterinarska ustanova u BiH. Na inicijativu Ministarstva poljoprivrede osniva ga Vlada NR BiH u svrhu bakteriološkog i serološkog pretraživanja veterinarskog zaraznog materijala.⁷⁰⁴ Zavod ima sljedeća odjeljenja: *Odjeljenje za mikrobiologiju i epizootologiju, Odjeljenje za parazitologiju, invazione bolesti i patološku anatomsku dijagnostiku, Odjeljenje za ljudske namirnice i stočna krmiva s botaničkim odsjekom, Fizikalno-hemijsko odjeljenje sa biohemijom, Odjeljenje za zoohigijenu i patofiziologiju, Odjeljenje za suzbijanje sterilnosti domaćih životinja i umjetna oplodnja, Odjeljenje*

⁷⁰² 50 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu 1923-1973., Sarajevo, 1973., 36-37.

⁷⁰³ Bibliografija radova zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu 1923-1973., Sarajevo, 1973.

⁷⁰⁴ Poljoprivreda, Glasnik Ministarstva poljoprivrede Bosne i Hercegovine, izdaje Zavod za poljoprivredna istraživanja u Sarajevu, br. 2, februar 1946., 29-30.

za proučavanje i obavještavanje naroda sa područja veterinarstva i Uprava Zavoda.⁷⁰⁵ Zavod nema svoju publikaciju.

Geološko-istraživački institut u Sarajevu obavljuje naučne i praktične radove na polju geoloških nauka. Geolozi instituta obavljaju geološke naučne radove.

Muzička akademija u Sarajevu djeluje prvenstveno kao pedagoška ustanova. Njen zadatak je podizanje kvalifikovanog stručnog kadra za sve stupnjeve muzičkog školstva, organski povezanog sa svim vidovima djelatnosti u okviru muzičke umjetnosti, obrazovanja i nauke. Organi Muzičke akademije su savjet akademije, rektor, prorektor i rukovodioci odsjeka. Rektor se bira na godinu dana. Nastavnici Muzičke akademije su redovni profesori, vanredni profesori, docenti, predavači i honorarni nastavnici. Pomoćno nastavno osoblje su asistenti. Nastava na Muzičkoj akademiji traje četiri godine.⁷⁰⁶

Institut za proučavanje folklora kao samostalno odjeljenje Državnog muzeja osniva se na osnovu uredbe Vlade NR BiH br. 9539/46. od 11. X 1946. godine.⁷⁰⁷ Institut je smješten u zgradi Državnog muzeja u jednoj sobi na prvom spratu Prirodnjačkog odjeljenja. Institut započinje s radom u maju 1947. godine. Imao svoj budžet, a glasilo Instituta od 1954. godine je *Bilten Instituta za proučavanje folklor*a. Na čelu Instituta nalazi se šef koga postavlja ministar prosvjete. Na prijedlog Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Vlada NR BiH donosi 1952. godine uredbu po kojoj Institut postaje samostalna ustanova ovog Savjeta.⁷⁰⁸ Prema ovoj uredbi Institut se dijeli na stručne odsjeke.

Institut za proučavanje folklor a osniva se radi sistematskog upoznavanja i ispitivanja folklor a BiH. Predmet ispitivanja-folklor na građa

⁷⁰⁵ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 13, dok. 8684/48.

⁷⁰⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4622/54.

⁷⁰⁷ ABH, Institut za proučavanje folklor a, k. 1, dok. 1/47.

⁷⁰⁸ Službeni list NR BiH br. 23/1952.

prikuplja se na terenu i pohranjuje u Institutu kao dokumentacija trajne naučne i kulturno-umjetničke vrijednosti. Cilj ispitivanja je upoznati zakonomjernost i specifična obilježja umjetničkog stvaralaštva BiH. Rad Instituta odvija se u pet stručnih odsjeka.

Saradnici *Odsjeka za ispitivanje narodne muzike* skupljaju građu folklor melografisanjem i mehaničkim snimanjem, prikupljaju narodne muzičke instrumente, organizuju melografisanje i naučno proučavanje osobina muzičkog folklor Bosne i Hercegovine. U *Odsjeku za ispitivanje narodnih igara* skupljaju se narodne igre metodama koreografisanja i filmskog snimanja, organizuje koreografsko bilježenje narodnih igara, prikupljaju podaci o narodnim nošnjama, prikupljaju same nošnje i drugi predmeti u vezi s igrama, te se naučno proučavaju osobine narodnih igara u BiH. *Odsjek za ispitivanje narodne poezije i proze* skuplja građu govornog folklor metodama bilježenja i mehaničkog snimanja, organizuje akcije bilježenja svih vrsta govornog folklor na terenu i naučno proučava osobine govornog folklor u BiH. *Odsjek za ispitivanje narodnih običaja* bavi se bilježenjem društvenih (pravnih, ekonomskih, porodičnih i sl.) običaja i vjerovanja u narodu, organizovanjem akcija skupljanja podataka o tim običajima i vjerovanjima i njihovim naučnim proučavanjem. *Odsjek za ispitivanje primijenjene narodne likovne umjetnosti* skuplja predmete narodne likovne umjetnosti i organizuje akcije skupljanja te vrste na terenu, te naučno proučava osobine umjetničkih rukotvorina naroda BiH.

Postoji i odjeljenje za razmjenu, kartoteka i fotolaboratorija. Sredinom 1947. Institut ima jednog zaposlenog, a 1957. od 18 zaposlenih dva su naučni saradnici, dva stručni saradnici, tri asistenta, jedan profesor, jedan akademski slikar, dva referenta, jedan fotograf i jedan prepisivač nota. Institut angažuje i spoljne saradnike, neke stalno a neke povremeno. Stalni saradnici bave se sakupljanjem i naučnoistraživačkim radom. Institut 1958. godine gubi status samostalne ustanove i pripaja se Etnografskom odjeljenju Zemaljskog muzeja BiH u Sarajevu.

Za devet godina rada prikuplja se i objavljuje preko 7.000 muzičkih zapisa i tekstova pjesama, 1.200 zapisa narodnih igara, 1.000 zapisa

društvenih igara, 900 zapisa raznih narodnih običaja, 600 narodnih pripovijedaka, 350 fotografija folklornih objekata, 180 metara uskog filma narodnih igara i običaja. Štampaju se tri broja *Biltena* Instituta koji izlazio godišnje. Biblioteka Instituta 1957. godine ima 1.377 knjiga, 256 časopisa, a fond razmjene je 465 djela. Razmjena se vrši sa 49 ustanova u zemlji i 81 u inostranstvu.⁷⁰⁹ Na specijalnim studijama u Institutu provode od jednog do devet mjeseci četiri strana (Zapadna Njemačka, Danska, Francuska, Mađarska) i jedan student iz Ljubljane. U Institutu kraće vrijeme borave i mnogobrojni strani naučnici iz Švajcarske, Holandije, Turske, SSSR-a, Čehoslovačke, Zapadne Njemačke i Engleske.⁷¹⁰ Pored ispitivanja narodne umjetnosti i običaja na području NR BiH, Institut omogućava vršenje nastave za studente VPŠ i Muzičke akademije.

Institut ne radi samo prema vlastitim programima i planovima odobrenim od strane Ministarstva prosvjete. U njegovom radu pojavljuju se i zahtjevi kakav upućuje Ministarstvo inostranih poslova FNRJ 1948. godine. Od Instituta za folklor traži se da prikupi narodne uspavanke pošto kompozitor Šimerling iz Nju Jorka radi jednu studiju o uspavankama iz Jugoslavije.⁷¹¹ S jedne strane ovakav zahtjev može značiti da je rad ove ustanove poznat u SAD ili je u pitanju korištenje veza u politici za potrebe jednog američkog naučnika.

Ekonomski institut Ekonomskog fakulteta u Sarajevu osniva se uredbom Vlade NR BiH 1950. godine, a s radom započinje dvije godine kasnije. Njegov zadatak je naučno proučavanje ekonomskog razvoja BiH i Jugoslavije. Ovom se institutu 1952. godine priključuje Institut za poljoprivredu i ekonomiku. Ekonomski institut do 1954. godine je pod neposrednim rukovodstvom Privrednog savjeta Vlade NR BiH, odnosno sekretarijata za privredu NR BiH, a nakon toga je ustanova sa samostalnim finansiranjem. Rješenjem Izvršnog vijeća NR BiH Institut se ukida 1956. godine. Bibliotečki fond preuzima Ekonomski fakultet, a

⁷⁰⁹ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 3, dok. 25/57.

⁷¹⁰ *Isto*, k. 2, dok. 1022/56.

⁷¹¹ ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 72, dok. 2795/48.

jedan broj saradnika Instituta prelazi na ovaj fakultet. Naučnoistraživaki rad je glavni vid aktivnosti Instituta. Radovi saradnika Instituta uglavnom tretiraju problematiku društveno-ekonomskog razvoja. Od 1953. do 1956. godine objavljuju se 52 rada.⁷¹²

Naučni i stručni rad Instituta obavlja se preko naučno-stručnog sektora. Ovaj sektor dijeli se na odjeljenja: *Odjeljenje za industriju i zanatstvo*, *Odjeljenje za poljoprivredu*, *Odjeljenje za šumarstvo*, *Odjeljenje za nacionalni dohodak, finansije i kredit*, *Odjeljenje za robni promet, cijene i tržište*, *Odjeljenje za saobraćaj*, *Odjeljenje za kadrove i radne odnose* i *Odjeljenje za demografiju i standard*.⁷¹³

U *Odjeljenju za industriju i zanatstvo* proučava se razvitak i razmještaj proizvodnih snaga u svim granama ovih djelatnosti, prati se kretanje proizvodnje i proučavaju razni problemi organizacije u njima.

Odjeljenje za poljoprivredu bavi se proučavanjem razvitka poljoprivrede, a posebno proučavanjem razvitka proizvodnih snaga u poljoprivredi, organizacijom poljoprivredne proizvodnje, rentabilnosti proizvodnje i uticajem privrednih mjera na razvoj poljoprivrede.

U *Odjeljenju za šumarstvo* proučavaju se problemi šumarstva u sklopu opšte privrede, a pored toga posebno pitanje ekonomike iskorištavanja šuma, prerade i potrošnje glavnih i sporednih šumskih proizvoda.

Saradnici *Odjeljenja za nacionalni dohodak, finansije i kredit* proučavaju formiranje, kretanje i raspodjelu nacionalnog dohotka, optičaj novca, izvore i kretanje državnih prihoda, sve oblike kratkoročnih i dugoročnih kredita i njihov uticaj na razvitak privrede.

Odjeljenje za robni promet, cijene i tržište izučava obim i tendenciju kretanja robnog prometa, formiranje kupovnog i robnog fonda, cijene najvažnijih grupa proizvoda, odnos cijena i organizacione probleme tržišta. U ovom odjeljenju postoji i referat za spoljnu trgovinu i spoljna tržišta.

⁷¹² Ekonomski institut Ekonomskog fakulteta Sarajevo 1950-1980., Sarajevo, 1980.

⁷¹³ ABH, Sarajevo, Ekonomski institut Sarajevo, k. 2, dok. 80/55.

U *Odjeljenju za saobraćaj* proučavaju se problemi iz područja željezničkog, drumskog, pomorskog, riječnog i vazdušnog saobraćaja. Ispituju se smjerovi postojećih saobraćajnica u sklopu cjelokupne saobraćajne mreže, mogućnosti povezivanja postojećih saobraćajnica izgradnjom novih, njihova rentabilnost i značaj za razvoj privrede.

Odjeljenje za kadrove i radne odnose prati problem zaposlenosti, rezervi radne snage, platni sistem i kretanje plata, produktivnost rada i naučne organizacije rada.

U *Odjeljenju za demografiju i standard* izučavaju se pojave iz oblasti demografije i u vezi s tim prati razvitak standarda u najširem smislu.

Na čelu Instituta nalazi se direktor, a na čelu odjeljenja načelnici. Na izvršenju programa i plana rada Instituta radi naučno osoblje kao i spoljni saradnici Instituta. Direktor Instituta je Dušan Lopandić,⁷¹⁴ dok su Viktor Bjeljajev, Todor Kruševac i Petronije Zarić savjetnici.⁷¹⁵ Za izvršenje obimnih i izuzetno složenih zadataka angažovani su sljedeći spoljni saradnici: inž. Jovan Zarić, asistent Poljoprivredno-šumarskog fakulteta,⁷¹⁶ inž. Teodor Bartolović, saradnik Stočarskog zavoda u Sarajevu,⁷¹⁷ inž. Murat Hadžidedić, asistent Ekonomskog fakulteta u Sarajevu,⁷¹⁸ dr Vladislav Končar, saradnik Stočarskog zavoda,⁷¹⁹ inž. Viktor Vitolović, profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu,⁷²⁰ inž. Sergije Lomejko, profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu,⁷²¹ inž. Drago Tešić, Zavod za statistiku i evidenciju Sarajevo,⁷²² inž. Nikola Mihajlov, savjetnik Zavoda za poljoprivredna istraživanja u Sarajevu,⁷²³ Milenko Praljak, načelnik Zavoda za statistiku i

⁷¹⁴ *Isto*, k. 2, dok. 80/55.

⁷¹⁵ *Isto*, dok. 231/54, 139/55, 140/55 i 145/55.

⁷¹⁶ *Isto*, k. 2, dok. 254/55.

⁷¹⁷ *Isto*, dok. 347/55.

⁷¹⁸ *Isto*, dok. 357/55.

⁷¹⁹ *Isto*, dok. 213/55.

⁷²⁰ *Isto*, dok. 214/55.

⁷²¹ *Isto*, dok. 215/55.

⁷²² *Isto*, dok. 224/55.

⁷²³ *Isto*, dok. 275/55.

evidenciju NR BiH u Sarajevu,⁷²⁴ inž. Nenad Grujić, saradnik Zavoda za planiranje NR BiH u Sarajevu,⁷²⁵ inž. Ljubo Božić, profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu,⁷²⁶ inž. Borislav Jovanović, profesor Ekonomskog fakulteta u Sarajevu,⁷²⁷ dr Evgenij Šerstnev, šef zdravstvene statistike Centralnog higijenskog zavoda u Sarajevu,⁷²⁸ Uroš Kovačević, načelnik za izradu vodoprivrednih osnova u Zavodu za vodoprivredu NR BiH u Sarajevu.⁷²⁹ Svi ovi spoljni saradnici su angažovani na izradi elaborata.

Zavod za zaštitu spomenika kulture od osnivanja pa do kraja 1948. godine koncentriše sav svoj rad na evidentiranje spomenika kulture na osnovu raznovrsne literature. Taj rad nosi u sebi karakter kabinetskog naučnog rada. Ono što nedostaje je rad evidentiranja na temelju obilaska terena. Konkretna zaštitne mjere na terenu, odnosno spasavanje pojedinih objekata, konzerviranje i restauriranje vrši se u veoma maloj mjeri. Zavod upućuje narodnim odborima po Bosni i Hercegovini dopise u kojima ih upozorava na propise Zakona o zaštiti spomenika kulture i ukazuje na dužnosti vlasti da se brinu da taj zakon bude realizovan. Takav rad je uzrokovan pomanjkanjem kadra. Do novembra 1947. Zavod ima jedino rukovodioca, zatim dobija jednog honorarnog stručnjaka, čovjeka koji ima 80 godina. U septembru 1948. Zavod dobija još jednog stručnjaka, historičara.⁷³⁰

Zbog nedostatka kadra Zavod angažuje stručnjake izvan Zavoda. To su Đoko Mazalić, profesor gimnazije u Travniku, Petar Momirović, kustos muzeja Stare pravoslavne crkve u Sarajevu, Alija Bejtić i Džemal Čelić, apsolvanti arhitekture u Zagrebu i Marko Vego, direktor Zemaljskog muzeja. Za obavljanje nekih poslova Zavod se obraća za pomoć Tehni-

⁷²⁴ *Isto*, dok. 573/55

⁷²⁵ *Isto*, dok. 329/55.

⁷²⁶ *Isto*, dok. 385/55.

⁷²⁷ *Isto*, dok. 403/55.

⁷²⁸ *Isto*, dok. 512/55.

⁷²⁹ *Isto*, dok. 11/56.

⁷³⁰ ABH, Sarajevo, Ministarstvo prosvjete NR BiH, k. 108, dok. 37/49.

čkom fakultetu i Školi za primijenjenu umjetnost u Sarajevu, te Arheološkom institutu Akademije nauka u Ljubljani.⁷³¹ Nakon stavljanja pod zaštitu države nepokretnih i pokretnih spomenika kulture, u Zavodu se isti naučno obrađuju.

Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti ima 1951. godine *Arhitektonsko odjeljenje, Likovno odjeljenje, Odjeljenje za zaštitu prirode* i *Odsjek za spomenike iz NOB-e*. Ovaj Zavod bavi se u prvom redu zaštitom arhitektonskih spomenika. Na ovim spomenicima vrše se konzervatorski i restauratorski radovi. Vrše se kompleksna tehnička snimanja vrijednije starije arhitekture. Posebna pažnja posvećuje se prikupljanju i kopiranju planova gradskih naselja u BiH. Zavod radi na zaštiti predmeta likovne umjetnosti. Najznačajniji segment u radu Zavoda je pravljenje evidencije spomenika na terenu kao i popis najvrijednijih predmeta. Zavod ima svoju publikaciju *Naše starine* čijom razmjenom dolazi do velikog broja naših i stranih knjiga i časopisa. Zavod aktivno saraduje s muzejima i muzealcima u oblasti zaštite spomenika, arheologije i etnografije. Uspostavljaju se kontakti s drugim zavodima u zemlji i sličnim institucijama u inostranstvu kao i saradnja sa nekoliko inostranih institucija za zaštitu prirode: sa institutima u Beču, Pragu i Bazelu.⁷³² Saradnici Zavoda učestvuju na kongresima Međunarodne unije za zaštitu prirode. Uspostavlja se i saradnja na bazi reciprociteta sa austrijskim ekspertima za zaštitu spomenika.

Zavod 1955. godine ima: *likovno-konzervatorski odsjek*-jedan akademski slikar (istoričar umjetnosti) i jedan istoričar umjetnosti; *arhitektonsko-konzervatorski sektor*-jedan honorarni arhitekt; *odsjek za istorijsku obradu spomenika*-jedan istoričar i jedan penzionisani istoričar; *arheološki odsjek*-jedan arheolog (student) i jedan referent za stećke (direktor); *odsjek za zaštitu prirode*-jedan inženjer šumarstva; *referent za orijentalne epigrafske spomenike*-jedan orijentalist i *referat za spomenike NOB-e*-jedan učitelj.⁷³³

⁷³¹ ABH, Savjet za prosvjetu i kulturu NR BiH, k. 1, dok. 127/52.

⁷³² ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu i nauku NR BiH, k. 5, dok. 391/51.

⁷³³ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 3, dok. 1692/55.

Iz ovoga se vidi da Zavod nema stručnjaka za konzervatorsku radionicu ni stalnog arhitekta. Zavod se u svom radu rukovodi principom da se najprije zaštite najvažniji i najugroženiji spomenici. Do kraja 1955. godine pod specijalnom zaštitom nalazi se: gradova i kula-90, džamija-91, medresa, tekija, musafirhana i musala-12, turbeta-28, pravoslavnih crkava i manastira-28, katoličkih crkava i samostana-sedam, stambenih objekata-49, privrednih objekata-107, starih mostova 17, česama, šadrvana i vodovoda 30, sahat-kula-14, nekropola i pojedinačnih grobova-63, starih hamama-sedam, arheoloških lokaliteta-22, škola, zgrada, raznih nepokretnih spomenika-devet, ikona, crkava, slika-31, portreta, slika-ciklusa-dva, profanih slika-tri, ikonostasa i dveri-tri, predmeta umjetnog obrta-24, obrednih knjiga-19, raznih pokretnih spomenika-12, biblioteka-10, posebno zaštićenih knjiga-614, spomenika iz NOB-e-37 i prirodnih rijetkosti-58.⁷³⁴

Aktivnost likovno-konzervatorskog sektora vidi se iz broja zaštićenih spomenika: 156 starih slika i ikona, 24 predmeta primijenjene umjetnosti i dr. Gotovo svi radovi arhitektonsko-konzervatorskog sektora imaju u BiH spasavalački karakter. Vrlo je malo onih pravih i većih restauracija. Radovi obuhvataju devet starih gradova, 15 stambenih zgrada, 16 džamija, osam crkava i manastira, sedam privrednih objekata, pet turbeta, pet grobova i grobalja, tri mosta, tri sahat-kule, dvije tekije, tri sanitarna objekta, jedna medresa i dva antička spomenika. U arheološkom odsjeku obavljaju se poslovi evidencije nalaza, prikupljanje podataka o tim nalazima i predaja predmeta na čuvanje i proučavanje u muzeje, zatim rekognosciranje terena, posebno zaštićivanje pojedinih spomenika ili neispitanih lokaliteta, te konzerviranje arheoloških spomenika. Epigrafski spomenici na turskom, arapskom i perzijskom jeziku obrađuju se u Odsjeku orijentalne epigrafike. Oni su od prvorazrednog značaja za proučavanje naše prošlosti za vrijeme osmanske vladavine, i ujedno najvažniji i najsigurniji izvori za proučavanje raznih osmanskih institucija u našim krajevima. Zavod se ovim spomenicima počinje intenzivno baviti od 1951. godine, dakle po osnivanju Orijentalnog instituta i katedre za orijentalistiku

⁷³⁴ Isto.

Filozofskog fakulteta. Sa zaštitom spomenika NOB-e kreće se 1954. godine, kao i sa zaštitom prirodnih rijetkosti i prirode uopšte.

Zavod za unapređenje domaćinstva ima 1956. godine 10 zaposlenih od čega osam stručnjaka.⁷³⁵

Rad **Orijentalnog instituta** odvija se u dva odjeljenja: Istorijskom i Filološkom. U sastavu prvog nalazi se Turski arhiv, dok drugo raspolaže bibliotekom orijentalnih rukopisa i štampanih djela iz oblasti orijentalistike. Kao i sve novoformirane naučne ustanove, i ova kreće sa malim brojem stručnjaka. I pored toga Institut odmah pokreće svoj časopis *Prilozi za orijentalnu filologiju*. Rad Instituta odvija se na osnovu programa i planova rada. "Nijedno područje rada Instituta nije bilo zapostavljeno, ali se taj rad nije odvijao podjednako i ravnomjerno na svim zadacima."⁷³⁶

Saradnici Instituta najviše rade na prikupljanju arhivske i književne građe za proučavanje političke, ekonomske i kulturne istorije jugoslovenskih naroda za vrijeme osmanske vladavine. Akademski savet i Savet za prosvetu, nauku i kulturu NR Srbije pomažu 1953. i 1954. godine saradnike Orijentalnog instituta koji rade u Carigradskom arhivu. U toku tih boravaka skuplja se sav materijal koji je potreban za izdavanje zbirke osmanskih izvora za našu istoriju, a koji se odnosi na Bosnu, Hercegovinu, Srbiju, Makedoniju i Crnu Goru. Tom se prilikom snimaju svi važniji defteri koji se odnose na pomenute oblasti.⁷³⁷ Saradnici Instituta pored istraživanja u Turskoj, rade i u arhivskim ustanovama u Beču, Parizu. Ovaj rad zahtijeva i velike finansijske izdatke, u čemu ustanovu pomažu narodne vlasti. Time se stvara arhivski i rukopisni fond Orijentalnog instituta od neprocjenjive vrijednosti.⁷³⁸

Naučnoistraživački rad saradnika Orijentalnog instituta od osnivanja 1950. pa do 1957. godine je usmjeren na izučavanje istorije naših naroda u periodu osmanske vladavine i na proučavanje književnosti na orijentalnim jezicima u našim zemljama. Institut ima 12 zaposlenih, od čega

⁷³⁵ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 2, dok. 1026/56.

⁷³⁶ A. Aličić, Orijentalni institut u Sarajevu, JIČ, 3, Beograd, 1964., 154.

⁷³⁷ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 9, dok. 4391/54.

⁷³⁸ Salih Trako, Lejla Gazić, *Katalog rukopisa Orijentalnog instituta*, Sarajevo, 1997.

četiri naučna saradnika, četiri stručna saradnika i jednog asistenta. Od Zemaljskog muzeja Institut preuzima arhivski materijal i biblioteku Turskog arhiva, zatim Orientalnu biblioteku Balkanskog instituta i Đuvinu biblioteku. U toku svog rada institut otkupljuje preko 1.000 osmanskih dokumenata iz XVII-XIX stoljeća, pet kadijskih sidžila, više od 1.000 orijentalnih rukopisa.

Nabavlja se preko 800 štampanih knjiga, a putem razmjene publikacija dobija preko 600 knjiga. Mikrofilmuje se izvjestan arhivski materijal Predsjedništva Vlade u Istanbulu, koji se odnosi na naše krajeve. Glasilo Orientalnog instituta su *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju naših naroda pod turskom vladavinom*. Saradnici *Priloga* su iz Orientalnog instituta, ali i zemlje i inostranstva. Uspostavlja se razmjena publikacija sa 30 ustanova u 17 stranih zemalja.⁷³⁹ Kada se 1950. godine osniva katedra za orijentalistiku na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, saradnici Instituta Nedim Filipović, Šaćir Sikirić, Besim Korkut su i prvi profesori koji su otpočinj rad na obrazovanju budućih orijentalista.⁷⁴⁰

U početku saradnici Instituta rade na prikupljanju i objavljivanju građe te izučavanju naše istorije, književnosti i kulturne baštine osmanskog perioda. Saradnici Filološkog odjeljenja Instituta obrađuju i publikuju orijentalne rukopise značajne za kulturnu istoriju naroda BiH, proučavaju kulturnu baštinu na arapskom, turskom i perzijskom jeziku kao i pomenute jezike, njihovu književnost i kulturu, te objavljuju radove iz te oblasti. U Istorijskom odjeljenju izučava se i objavljuje građa za istoriju naroda BiH, te omogućava njeno korištenje naučnim radnicima. Rezultat su brojne naučne studije iz ove oblasti.

Glasilo instituta *Prilozi za orijentalnu filologiju* objavljuje samo originalne istraživačke radove. Iz sadržaja objavljenih radova vidi se da je ovo izuzetno značajan časopis na ovim prostorima. Tretira se raznovrsna problematika, a svoje radove objavljuju mnogobrojni saradnici iz zemlje i inostranstva. Od 1950. do 1957. godine objavljuje se sedam brojeva

⁷³⁹ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 3, dok. 25/57.

⁷⁴⁰ Orientalni institut u Sarajevu 1950-2000, Sarajevo, 2000., 9.

POF-a, od čega dva dvobroja. Saradnici Instituta su na specijalizacijama, studijskim boravcima i vrše naučna istraživanja na univerzitetima, u naučnim ustanovama, raznim arhivima i bibliotekama u Istanbulu, Kairu, Ankari, Beču Parizu, Dubrovniku, Beogradu, Zagrebu i drugim gradovima.⁷⁴¹

Poljoprivredni zavod u Mostaru ima tri odsjeka: *Agrobotanički, Voćarski* i *Vinogradarsko-vinski*.⁷⁴² **Poljoprivredni zavod u Banja Luci** je smješten u zgradama bivših trapista u Delibašinom selu. Administrativno operativni rukovodilac Zavoda je Ministarstvo poljoprivrede. Zavod ima dva odsjeka: *Odsjek za žitarice* i *Odsjek za krmno bilje*. Na čelu agrotehničkog odsjeka je ing. Dušan Gašić. Kada se on premješta, dolazi do gašenja ovog odsjeka. Direktor zavoda i šef odsjeka za žitarice je ing. T. Župančić. Šef odsjeka za krmno bilje je ing. P. Strelec.⁷⁴³

Zavod za poljoprivredna istraživanja Sarajevo ima tri odsjeka: *Pedološki odsjek*, u okviru kojega se odvija terenski rad i laboratorijski rad, *Odsjek za zaštitu bilja*, koji se bavi ogledno-istraživačkim radom i stručnim radom te *Agrobotanički odsjek*, koji se bavi naučno-istraživačkim radom.⁷⁴⁴ Rad Poljoprivrednog zavoda u Banja Luci odvija se uz dosta poteškoća. Zavod se nekoliko puta seli. Pored nedostatka stručnog osoblja, nema ni inventara kao ni potrebne literature. U jednom izvještaju iz 1950. godine pominju se stalne trzavice u međuljudskim odnosima.⁷⁴⁵

Zavod za industrijska istraživanja u Sarajevu ima *naučno-istraživački laboratorij, analitički laboratorij* i *prehrambeni laboratorij*.⁷⁴⁶

Saradnici **Duhanskog instituta u Mostaru** od osnivanja 1953. do kraja 1957. godine objavljuju sljedeći broj radova: Milutin Blagojević-

⁷⁴¹ Isto, 11.

⁷⁴² ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 16, dok. 43/49.

⁷⁴³ Isto, k. 15, dok. 3949/49.

⁷⁴⁴ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 15, dok. 4010/49.

⁷⁴⁵ Isto, k. 20, dok. 205/50.

⁷⁴⁶ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 1, dok. 4022/50.

12, Pero Ivanović-sedam, Radmila Peško-četiri, Ivan Delač-22, Mirko Odić-10, Ljubomir Baroš-četiri, Branimir Majić-šest. U isto vrijeme saradnici Instituta za rudarstvo NR BiH objavljuju: Nikola Vragolov-osam, Ela Latal-dva i Nenad Grujić-šest radova. Petar Strelec iz Poljoprivrednog zavoda u Banja Luci objavljuje pet knjiga i 14 radova.⁷⁴⁷

Za obnovu ratom razorene zemlje najpotrebniji su kadrovi građevinske i arhitektonske struke. Stoga građevinarstvo mora krenuti prvo i stvoriti uslove za život i rad svih grana privrede, zdravstva, školstva i dr. Obnova i izgradnja zemlje i svi zadaci u vezi s Petogodišnjim planom provode se u uslovima velikog nedostatka kadrova i materijalnih sredstava.⁷⁴⁸ U takvoj situaciji Društvo inženjera i tehničara BiH pokreće inicijativu za osnivanje **Tehničkog fakulteta u Sarajevu**. Vlada NR BiH prihvata ovaj prijedlog i 21. V 1949. godine donosi Uredbu o osnivanju fakulteta. U početku fakultet ima samo dva odsjeka: *Građevinski* i *Arhitektonski*.

Matičari Tehničkog fakulteta inž. Alojzije Horvat, redovni profesor Tehničkog fakulteta u Ljubljani, inž. Milenko Jakovljević, vanredni profesor Tehničke velike škole u Beogradu i dr inž. Rajko Kušević, redovni profesor Tehničkog fakulteta u Zagrebu biraju prve profesore u ljeto 1949. godine. Prvi profesori su Aleksandar Trumić i Jahiel Finci, a prvi predavači Vjekoslav Marendić i Branislav Galeb. Nastava otpočinje 25. X 1949. Kadrovske, materijalne i smještajne teškoće obilježavaju rad prvih godina fakulteta. Fakultet je smješten u zgradi bivše Bogoslovije, koja se nekoliko puta adaptira, čime su uslovi za rad nastavnika i studenata poboljšani.

Uporedo s nastavnim odvija se i naučnoistraživački rad i saradnja sa privredom. Zbog toga se osnivaju sljedeći zavodi: 3. XI 1950. godine *Zavod za ispitivanje materijala i konstrukcija*, šef prof. dr Julije Hahamović; 15. III 1953. godine *Zavod za inženjersku geologiju i hidrogeologiju*, upravnik prof. dr Dušan Krsmanović; 15. VI 1954. godine *Zavod*

⁷⁴⁷ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu i nauku NR BiH, k. 13, dok. 1527/60.

⁷⁴⁸ AJ, 315, 5-315.

za hidrotehniku, upravnik prof. dr Aleksandar Trumić; 1954. godine *Zavod za geotehniku i fundiranje* i 1955. godine *Laboratorija za elementarnu statiku*, šef prof. Đorđe Solovjev.⁷⁴⁹

Osnivanjem ovih naučnih institucija i definisanjem njihovih zadataka koji su nastavni, naučnoistraživački i operativni, pokriveno je cjelokupno građevinarstvo. U ovim zavodima se organizuje i održava eksperimentalni dio nastave, zatim naučnoistraživački rad iz domena svoje djelatnosti te se odvija saradnja i pruža pomoć privredi. "Kroz ovakvu koncepciju zadataka u sklopu univerzitetske ustanove tehničke struke, izražavao se najracionalniji vid integracije nastavno-naučnih i stručnih kadrovskih potencijala."⁷⁵⁰

Najveći dio nastavnika i asistenata Tehničkog fakulteta učestvuje u rješavanju pitanja vezanih za izvršenje tekućih i perspektivnih planova investicione izgradnje NR BiH. Konkretni investicioni problemi rješavaju se osloncem na iskustva stečena u svijetu na sličnim problemima. Saradnicima Tehničkog fakulteta su poznati rezultati dokumentacionih centara u svijetu, mnogobrojnih instituta, međunarodnih i regionalnih naučnih društava. Korištenje njihovog dokumentacionog materijala, lični kontakti sa stručnjacima na mnogobrojnim kongresima, čime bi se ostavarile ogromne uštede, nije moguće. Naime, bosanskohercegovački su stručnjaci upućeni sami na sebe. Na zasjedanju Naučnog društva za puteve u Kelnu, 1953. godine, učestvuje iz Srbije, Hrvatske i Slovenije preko 100 stručnjaka, a iz BiH niko.⁷⁵¹

Tehnički fakultet zbog nedostatka nastavnog osoblja ima stalna gostovanja nastavnika sa tehničkih fakulteta u Beogradu i Zagrebu. Iz ovih centara svakih 14 dana dolazi pet nastavnika 1950. godine. Izražen je i nedostatak nastavnih učila. Sa Tehničkog fakulteta četiri nastavnika su na specijalizaciji u Beogradu i Zagrebu, dok je jedan u Belgiji. Fakultet

⁷⁴⁹ Građevinski fakultet Sarajevo 1949-1979., Sarajevo, 1979., 23., Građevinski fakultet Sarajevo 1949-1989., Sarajevo, 1989.

⁷⁵⁰ Građevinski fakultet Sarajevo 1949-1979., Sarajevo, 1979., 30., ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 6, dok. 7474/50.

⁷⁵¹ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu i kulturu NR BiH, k. 44, dok. 11028/53.

uspijeva nabaviti nešto časopisa iz Engleske, Francuske, Belgije, Švedske i Italije.⁷⁵² Uvodna predavanja u Višu matematiku drži kao gost redovni profesor Tehničke velike škole u Beogradu dr Radivoje Kašanin i njegovi asistenti Ernst Stipanić i Zarije Bulatović. Nacrtnu geometriju predaje kao gost vanredni profesor Tehničke velike škole u Beogradu arh. Petar Anagnosti i njegov asistent Aleksandar Lukić. Poznavanje i ispitivanje materijala i vježbe drži kao gost docent Tehničke velike škole u Beogradu ing. Vlastimir Tufegdžić, a Teoretsku mehaniku docent Tehničkog fakulteta iz Zagreba ing. Petar Andrejev. Geodeziju i vježbe drži gost docent Tehničkog fakulteta u Zagrebu ing. Mato Janković.⁷⁵³ Saradnici Instituta za materijale i konstrukcije Građevinskog fakulteta u Sarajevu objavljuju od 1950. do 1958. godine 36 naučnih radova.⁷⁵⁴

Na Tehničkom fakultetu 1949. godine na devet katedri predaje 17 nastavnika: Viša matematika, jedan redovni profesor; Nacrtna geometrija, jedan redovni profesor, jedan asistent; Fizika, jedan redovni profesor, jedan asistent; Hemija, jedan vanredni profesor, jedan asistent; Geodezija, jedan vanredni profesor, dva asistenta; Povijest i oblici arhitekture, jedan vanredni profesor, jedan asistent; Povijest umjetnosti, jedan vanredni profesor; Građevne konstrukcije, jedan vanredni profesor, dva asistenta i Crtanje, jedan vanredni profesor.

Prema relevantnim pokazateljima BiH se na kraju prvog petogodišnjeg plana nalazi na pozicijama koje je imala 1941. godine. Nakon stvaranja prvih fakulteta a potom i Univerziteta u Sarajevu, javlja se potreba za osnivanjem kompleksne institucije, kakva je akademija nauka, koja će objediniti rad naučnih radnika i stvaralaca u oblasti umjetnosti. Kako je BiH daleko iza Srbije, Hrvatske i Slovenije, kada je u pitanju jedna ovakva institucija, dakle nema te tradicije, to donošenje zakona o **Naučnom društvu BiH** predstavlja jedan od značajnijih datuma u

⁷⁵² ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 1, dok. 4392/50.

⁷⁵³ Isto, dok. 4442/50.

⁷⁵⁴ Bibliografija objavljenih radova saradnika Instituta u periodu 1951-1976., Sarajevo, 1977., Institut za materijale i konstrukcije Građevinskog fakulteta u Sarajevu, posebna publikacija, broj 4.

njenoj istoriji. Stvaranje akademije nauka znači da se u jednoj sredini stiču svi uslovi, a prije svega kadrovski za normalno funkcionisanje ovakve institucije. Zato BiH prvo dobija Naučno društvo jer "osnivanje takve ustanove pretpostavlja postojanje u većem stepenu i u većem broju razvijenih naučnih stvaralačkih snaga i naučnih ostvarenja."⁷⁵⁵

Sjedište Naučnog društva je u Sarajevu. Društvo ima svoj budžet. Za vršenje svojih zadataka Društvo stvara odjeljenja, sekcije i institute. Redovni član Naučnog društva može biti naučni radnik koji je u svom radu postigao priznate naučne rezultate i dokazao da može da radi na unapređenju nauke. Redovni članovi obavljaju svoj naučni rad u skladu sa programom rada Društva, podnose svake godine izvještaj o svom radu, učestvuju u radu skupštine, plenarnih i svečanih sjednica kao i sjednica odjeljenja i izvršavaju zadatke koje im Društvo postavlja. Skupština je najviši organ Društva i ona određuje pravac njegovog naučnog rada. Prve članove Naučnog društva NR BiH imenuje Prezidijum Narodne skupštine NR BiH na prijedlog predsjednika Vlade NR BiH.

Prvi članovi Naučnog društva su: dr Vaso Butozan, dr Vladimir Čavka, dr Pavao Stern, Dimitrije Sergejevski, Hamdija Kreševljaković, dr Risto Jeremić, dr Branislav Đurđev, dr Nikola Zdanovski, Cvjetko Rihtman, dr Nedo Zec, dr Blagoje Kovačević, dr Dragomir Čosić, Anto Babić, dr Jovan Vuković i dr Ernest Grin.

Naučno društvo NR BiH od početka svog djelovanja ima mnogo značajnih i složenih poslova. Da bi što uspješnije odgovorilo svojoj funkciji ono mora brzo obezbijediti što povoljnije materijalne, organizacione, kadrovske i druge uslove za rad. Predsjedništvo Narodne skupštine NR BiH 19. VI 1952. godine donosi Ukaz o imenovanju prvih članova Naučnog društva iz redova istaknutih naučnih radnika.

Za predsjednika Naučnog društva izabran je dr Vladimir Čavka, za potpredsjednika Hamdija Kreševljaković, dok je Anto Babić izabran

⁷⁵⁵ Svečana sjednica i naučni skup povodom 25-godišnjice osnivanja Naučnog društva i 10-godišnjice rada Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 11. i 12. novembar 1976., Sarajevo, 1977., 59.

za sekretara. Rad Naučnog društva odvija se u odjeljenjima, sekcijama i institutima. Statutom Naučnog društva predviđeno je šest odjeljenja, međutim broj i struktura članova omogućavaju formiranje samo tri.⁷⁵⁶ Sekretar Odjeljenja medicinskih nauka je dr Blagoje Kovačević, istorijsko-filoloških nauka dr Branislav Đurđev i privredno-tehničkih nauka dr Dragomir Ćosić.

Donošenjem Zakona o izmjenama Zakona o Naučnom društvu 1955. godine ustanovljava se da pored redovnih i počasnih članova ovo Društvo može imati dopisne članove i naučne saradnike. Novi članovi Naučnog društva biraju se 1955. godine. Redovni članovi postaju: dr Henrik Barić, dr Milenko Filipović, redovni profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu, prof. dr Milivoje Kostić, dopisni član SANU. Dopisni članovi postali su: prof. dr inž. Julije Hahamović, vanredni profesor Tehničkog fakulteta u Sarajevu, dr Radivoje Milin, vanredni profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Za prve naučne saradnike Balkanološkog instituta biraju se: dr Ivan Pudić, dr Ivan Popović, dr Vojmir Vinja.⁷⁵⁷

Ovim izborom Naučno društvo ima 18 redovnih i dva dopisna člana, te tri naučna saradnika. Intervencijom predsjednika Vlade Đure Pucara Naučno društvo dobija prostorije u ul. Mustafe Golubića 1a. Naučno društvo pokreće i izdaje sljedeće edicije: *Radovi*, *Djela*, *Građa*, *Ljetopis*.

Odjeljenje medicinskih nauka uspostavlja saradnju sa akademijama nauka u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. Članovi ovog odjeljenja učestvuju na kongresima u Amsterdamu, Štokholmu, Parizu, Hajdelbergu, Montrealu, Minhenu, Bad Kisingenu. Članovi Odjeljenja istorijsko-filoloških nauka učestvuju na kongresima u Solunu, Gracu, Rimu. Naučno društvo 1955. godine vrši razmjenu publikacija sa 45 naučnih ustanova, od čega sa 20 u Jugoslaviji i sa 25 u inostranstvu.

⁷⁵⁶ Predviđena su sledeća odjeljenja: *Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka*, *Odjeljenje medicinskih nauka*, *Odjeljenje privredno-tehničkih nauka*, *Odjeljenje ekonomskih i pravnih nauka*, *Odjeljenje za književnost i umjetnost* i *Odjeljenje prirodno-matematičkih nauka*.

⁷⁵⁷ Ljetopis Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1952-1966. godina, knjiga I, Sarajevo, 1970.

Naučno društvo počinje rad sa 15 članova okupljenih u tri odjeljenja. Konstantne kadrovske i organizacione poteškoće proizilaze su iz činjenice da nedostaju naučni radnici iz oblasti ekonomije, sociologije, filozofije, iz tehničkih, prirodnih i matematičkih nauka. I pored toga djelatnost Naučnog društva je usmjerena ka tome da kompleksnim istraživanjima budu obuhvaćeni najaktuelniji, bitni problemi razvoja BiH.

Članovi Naučnog društva su pokretači i organizatori svih djelatnosti, istraživači i nosioci projekata, organizatori i koordinatori svih oblika naučne saradnje. Kriteriji prilikom izbora članova Naučnog društva su visoki, radi se o vodećim ličnostima nauke. Broj članova postepeno se povećava.

Naučno društvo NR BiH radi u tri odjeljenja i jednom institutu. To su *Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka*, *Odjeljenje medicinskih nauka* i *Odjeljenje privredno-tehničkih nauka* i *Balkanološki institut*. Rad odjeljenja je usmjeren na pripremi rukopisa za edicije Naučnog društva, prvenstveno za ediciju *Radova*. Najznačajnija aktivnost Naučnog društva kao cjeline odnosi se na izdavačku djelatnost. Publikuje se niz značajnih naučnih radova. Naučno društvo ima 1958. godine 19 redovnih članova, dva dopisna člana i tri naučna saradnika. Razmjena publikacija ostvaruje se sa 68 naučnih ustanova, od čega 31 u zemlji i 37 u inostranstvu. Razmjena se vrši sa naučnim ustanovama Austrije, Danske, Francuske, Izraela, NR Kine, Mađarske, Rumunije, Bugarske, Čehoslovačke, Poljske, Albanije, SSSR-a, Norveške, Istočne i Zapadne Njemačke, SAD, Švajcarske, Švedske, Turske, Finske.⁷⁵⁸

Savezni zakon o organizaciji naučnog rada, donesen 1957. godine, ne predviđa naučnu organizaciju kakvo je Naučno društvo NR BiH. Zakonom se definišu naučni instituti i akademije nauka i umjetnosti. Republički zakon NR BiH o organizaciji naučnog rada predviđa naučno društvo, zbog čega Naučno društvo NR BiH ne može postati član Savjeta akademija nauka. Samim tim povezivanje sa institucijama u zemlji i inostranstvu je otežano i svedeno na razinu ličnih kontakata. Ukazivanje

⁷⁵⁸ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 924/58.

na nužnost promjene ovakvog statusa Naučnog društva bilo izmjenom odredaba saveznog zakona ili prerastanjem društva u akademiju nauka i umjetnosti BiH traje čitavih 15 godina. "Bilo je vrlo živih diskusija i različitih mišljenja o karakteru Naučnog društva i o potrebi njegovog prerastanja u akademiju nauka i umjetnosti."⁷⁵⁹ S obzirom na stanje nauke i naučnog kadra u Bosni i Hercegovini kada su u pitanju fakulteti, instituti i zavodi, te Naučno društvo, jedino je moguć postepeni razvoj istih.

Ovaj postepeni razvoj Naučnog društva je uslovljen stanjem nauke, naučnog kadra, istraživačkog rada i umjetničkog stvaralaštva u Bosni i Hercegovini. Naučno društvo je organizator i inicijator naučnih istraživanja. Ono nastoji da cjelokupnu aktivnost u potpunosti usmjeri na ključna pitanja razvoja BiH. Rezultati te aktivnosti do 1958. godine objavljuju se u 80 publikacija, sa više od 420 radova i oko 600 autora.

Institut za istorijsku dokumentaciju u Sarajevu od 1955. do 1958. godine intenzivno radi na sakupljanju osnovne dokumentacije za ekonomsku, društvenu, političku i kulturnu istoriju XIX i XX stoljeća.⁷⁶⁰

Pred kraj perioda koji se u radu obrađuje osniva se još nekoliko visokoškolskih i naučnih ustanova. **Viša upravna škola u Sarajevu** osniva se 1956. godine. Ona treba da obrazuje one kadrove koje u vrijeme poslijeratne izgradnje treba osposobljavati za funkcije.

Viša škola za socijalne radnike u Sarajevu počinje s radom krajem 1957. godine. Zavod za unapređenje organizacije i produktivnosti rada osniva se u Sarajevu 1957. godine.⁷⁶¹

Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove NR BiH 26. XI 1948. upućuje dopis Komitetu za škole i nauku Vlade FNRJ kojim moli saglasnost za otvaranje Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Članom 17. Zakona o petogodišnjem planu razvitka NR BiH postavlja se kao zadatak otvaranje Filozofskog fakulteta. Potrebe za nastavnim kadrom

⁷⁵⁹ Naučno društvo i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Spomenica 1951-1976, Sarajevo, 1976., 17.

⁷⁶⁰ Oslobođenje, 8. I 1958.

⁷⁶¹ Spomenica 1951-1976., Naučno društvo i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1976., 440., 443., 444.

za srednje škole su u stalnom porastu. U 1947. ima svega 377 nastavnika, od čega 260 sa fakultetskom spremom, a u 1954. biće potrebno 5.640 nastavnika gimnazija, od toga 1.090 sa završenim fakultetom.⁷⁶²

Nakon izbora prvih nastavnika, fakultetski savjet Filozofskog fakulteta, na svojoj sjednici od 11. X 1950. godine donosi odluku da se na fakultetu obrazuju sljedeće katedre:

I. Katedra za srpsko-hrvatski jezik i književnost sa predmetima: Srpsko-hrvatski jezik, Staroslovenski jezik, Uporedna gramatika slovenskih jezika, Uvod u lingvistiku i Jugoslovenska književnost.

II. Katedra stranih jezika sa predmetima: Francuski jezik, Francuska književnost, Njemački jezik, Njemačka književnost, Turski jezik i Latinski jezik.

III. Katedra za istoriju sa predmetima: Istorija naroda Jugoslavije (srednji i novi vijek), Opšta istorija (stari, srednji i novi vijek) i Pomoćne istorijske nauke (arheologija, paleografija, diplomatika, hronologija).

IV. Katedra za geografiju sa predmetima: Opšta geografija, Regionalna geografija, Anteopogeografija, Kartografija i Pomoćna nauka (meteorologija, geologija, entologija).

V. Katedra za matematiku i fiziku sa predmetima: Matematika, Geometrija, Nacrtna geometrija i Fizika.

VI. Katedra za hemiju sa predmetima: Opšta i anorganska hemija, Organska hemija, Analitička hemija, Fizikalna hemija, Biohemija i Hemijska tehnologija.

VII. Predmeti sa savjetom: Turski jezik, Arapski i perzijski jezik i književnost i Istorija Turske.⁷⁶³

⁷⁶² AJ, 315, 5-423/424. U odgovoru se kaže da "...je ovaj Komitet u principu saglasan da se otvori filozofski fakultet u Sarajevu i da se uspostave za sada samo određene naučne grupe koje su u prvom redu specifične za BiH, i za osnivanje kojih postoje stvarni uslovi." Isto, 5-422.

⁷⁶³ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH, k. 6, dok. 8601/50.

Katedra za istoriju je jedna od prvih katedara Filozofskog fakulteta, nastala 1950. godine. Njeni prvi profesori su A. Babić, H. Kapidžić, B. Đurđev, D. Sergejevski.

Katedra za filozofiju u sociologiju formira se u jesen 1956. godine. Andrija Krešić, Ivan Foht, Ante Fiamengo i Šefkija Žuljević su njeni prvi profesori.

Katedra za srpsko-hrvatski jezik i jugoslovenske književnosti nastaje 1950. godine. U početku postoje dvije studentske grupe u okviru kojih se studira srpsko-hrvatski jezik u kombinaciji sa jugoslovenskim književnostima kao prvi, odnosno kao drugi glavni predmet. Prvi nastavnici su: dr Jovan Vuković, Rihard Kuzmić, Salko Nazečić, Mehmed Selimović, dr Boško Novaković, Midhat Begić, Dragiša Živković, Fahra Kolaković, Milica Milidragović, Miodrag Šijaković, Samija Njuhović, Vlastimir Erčić, Zdenko Lešić, te lektor slovenačkog jezika Slavko Janež.

U trenutku osnivanja fakulteta katedra je jedina visoka nastavno-naučna institucija u BiH. Zbog toga ona mora obavljati i poslove iz djelokruga rada institucija najvišeg ranga u jednoj državi kao što je Naučno društvo ili instituti koji postoje u okviru akademija nauka. Lingvistički časopis *Pitanja savremenog književnog jezika*, koji se pojavljuje 1949. godine, može da izlazi zahvaljujući kadru ove katedre. Prvi naučnoistraživački radovi obavljaju se na katedri, a po osnivanju Naučnog društva u okviru te institucije.

Naučni rad saradnika ove katedre obuhvata sve oblasti izučavanja književnosti i književnog života, što se vidi iz časopisa *Pitanja književnosti i jezika* u kome se objavljuje veliki broj naučnih i stručnih radova. Oni sudjeluju u radu drugih naučnih i kulturnih ustanova i uspostavljaju saradnju sa univerzitetima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani.

Katedra za francuski jezik i književnost djeluje takođe od osnivanja fakulteta, a prvi nastavnici su Milenko Vidaković i Midhat Šamić. Iz Beograda i Zagreba kao gostujući nastavnici dolaze Miodrag Ibrovac, Nikola Banašević, Anton Palanščak, Vlado Drašković, Vojmir Vinja.⁷⁶⁴

⁷⁶⁴ Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu Spomenica 1950-1980., Sarajevo, 1980., 107.

Novi nastavnici i saradnici prof. Henrik Barić, lektor Mauricette Sullerof-Begić i Branko Džakula pristižu postepeno.

Katedra za latinski jezik i književnost počinje rad s nastavnicima Petrom Pejčinovićem, Matijom Lopcem i Ahmetom Tuzlićem.

Osnovne naučne i pedagoške pravce djelovanja na katedri za germanistiku i anglistiku ostvaruju njeni nastavnici Obren Vukomanović, Ljubica Vojnović, Olga Humo, Ivo Vidan, Branka Bokonjić, Svetozar Koljević i Damir Kalogjera za anglistiku, te Emilija Grubačić, dr Marija Kon, dr Ivan Pudić, dr Hanna Popadić i Hedviga Šamanek za germanistiku.

Prvi nastavnici na katedri za orijentalne jezike su dr Šaćir Sikirić, docent Nedim Filipović, Besim Korkut, Omer Mušić, Hamid Hadžibegić i dr Teufik Muftić.

U institucionalnom obliku humanističke i prirodno-matematske discipline na Filozofskom fakultetu počinju zajedno i to traje do 1959. godine kada nastaju dvije univerzitetske nastavno-naučne ustanove. "Taj čin bio je istovremeno politička, i društvena, i duhovna, i moralna odvažnost progresivnih snaga ovog društva da se u ovom prostoru mobilišu, jedinstveno organizuju i kolektivno osnaže svi naponi da se učini jedan takav povijesni iskorak."⁷⁶⁵

Prilikom popunjavanja prvih nastavničkih mjesta na Filozofskom fakultetu nije moguće angažovati nijednog univerzitetskog nastavnika ni naučnog radnika iz drugih republičkih centara, pa se uzimaju u obzir nastavnici i naučni radnici koji su već angažovani na postojećim fakultetima i Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu. Dvojica od ovih nastavnika su još prije rata radili na univerzitetu: dr Deželić kao vanredni profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu i dr Jovo Vuković kao asistent Filozofskog fakulteta u Beogradu. Branislav Đurđev se 1949. godine bira za vanrednog profesora Filozofskog fakulteta u Beogradu, ali kako se u isto vrijeme bira u Sarajevu, on se odlučuje za Sarajevo.

⁷⁶⁵ Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu Spomenica 1950-1980., Sarajevo, 1980., 13-14.

Od ostalih nastavnika osam ih dolazi sa VPŠ u Sarajevu (Husein Brkić, Tvrтко Kanaet, Jovo Vuković, Dojčin Jakšić, Vera Šnajder, Mehmed Selimović, Mahmut Bajraktarević, Marija Kon), jedan sa mjesta predavača Tehničkog fakulteta u Sarajevu (Branko Galeb), šest iz operative (Anto Babić, Salko Nazečić, Midhat Šamić, Šefkija Raljević, Milenko Vidaković i Obren Vukomanović), jedan iz više partijske škole (Enver Redžić), jedan iz Instituta za društvene nauke (Nedim Filipović), jedan sa dužnosti lektora Medicinske velike škole u Beogradu (Emilija Grubačić), jedan je reaktivirani profesor Više islamske teološke škole u Sarajevu, koja je prije rata u rangu fakulteta (Šaćir Sikirić).

Uz 22 stalna fakultet imao i šest honorarnih nastavnika, te jednog starijeg asistenta, pet asistenata i tri lektora. Stariji asistent Smilja Mučibabić provodi godinu dana na specijalizaciji u Beogradu. Vinko Valčić, asistent za istoriju, je na specijalizaciji u Istorijskom institutu Jugoslavenske akademije znanosti u Zagrebu. Berislav Stojčić, asistent za geografiju specijalizira se u Geografskom zavodu Prirodoslovno-matematskog fakulteta u Zagrebu. Desanka Kovačević, asistent za istoriju priprema prijavu doktorske teze, kao i Milica Milidragović, asistent za ruski jezik Hasan Hadžiomerović je takođe u Beogradu, gdje pohađa predavanja na Institutu za društvene nauke.

Od profesora na specijalizaciji u Beogradu nalazi se Šefkija Raljević, i to u matematskom institutu SANU. U inostranstvu su na specijalizaciji M. Vidaković i M. Šamić. Katedre uzimaju i obaveze za naučni rad. Na fakultetu rade tri lektora: za njemački, italijanski i češki jezik.⁷⁶⁶

Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu osnivaju se 1953. godine *Institut za fiziku*, *Institut za hemiju* i *Geografski zavod*. Ove ustanove su prostorno i kadrovski samostalno organizovane. Institut za hemiju ima tri odjeljenja: laboratorij za anorgansku i analitičku hemiju, laboratorij za organsku hemiju i biohemiju i laboratorij za fizikalnu hemiju. Zavod za geografiju prema potrebi otvara posebne odsjeke: odsjek za fizičku geografiju, za

⁷⁶⁶ ABH, Sarajevo, Ministarstvo za nauku i kulturu pri Vladi NR BiH, k. 3, dok. 2963/51.

ispitivanje krša, za regionalnu geografiju, za antropogeografiju, za ekonomsku geografiju, za kartografiju.⁷⁶⁷

Do 1958. godine na katedri za istoriju diplomira 37, na katedri za južnoslovenske jezike šest, na katedri za istoriju južnoslovenskih književnosti 25, na romanistici 17, anglistici 13, germanistici osam i orijentalistici 12, što ukupno iznosi 118 diplomiranih studenata Filozofskog fakulteta u Sarajevu.⁷⁶⁸

Nakon oslobođenja 1945. godine snažan razvitak naučnih institucija i društva te osnivanje brojnih fakulteta uslovljava i pokretanje mnogih časopisa:

- *Medicinski arhiv* 1947. godine, izlazi 4 puta godišnje,
- *Glasnik Zemaljskog muzeja*, izlazi jedanput godišnje u 1.000 primjeraka,
- *Godišnjak Istoriskog društva* 1949. godine, jedanput godišnje,
- *Glasnik Biološkog instituta*, izlazio dva puta godišnje, tiraž 1.500 komada,
- *Pitanja savremenog književnog jezika* 1949. godine, naučni časopis, organ Instituta za savremeni jezik pri Filozofskom fakultetu, izlazi povremeno, I knjiga u augustu 1949., II knjiga u septembru 1950.,
- *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom* 1950. godine, organ Orijentalnog instituta, jedanput godišnje, tiraž 1.000 primjeraka,
- *Istorisko-pravni zbornik*, naučni časopis, organ Opšteg seminara za istoriju države i prava pri Pravnom fakultetu u Sarajevu, dva puta godišnje, tiraž 1.500 primjeraka,
- *Veterinaria* 1951. godine,
- *Bilten Instituta za proučavanje folkloru* 1951.-1955. godine,

⁷⁶⁷ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu i kulturu NR BiH, k. 38, dok. 4740/53.

⁷⁶⁸ Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu 1950-1980., Spomenica, Sarajevo, 1980., 161-230.

- *Radovi Poljoprivredno-šumarskog fakulteta* u Sarajevu 1952. godine,
- *Glasnik Društva hemičara* 1952. godine,
- *Radovi Naučnog društva BiH* 1953. godine (Odjeljenja medicinskih nauka 1953., Odjeljenja istorijsko-filoloških nauka 1954. i Odjeljenja privredno-tehničkih nauka 1955. godine),
- *Godišnjak Pravnog fakulteta* 1953. godine,
- *Bibliotekarstvo* 1955. godine,
- *Geološki glasnik* 1955. godine,
- *Poljoprivrednik* - ovaj časopis pokrenulo je 1946. godine Ministarstvo poljoprivrede NR BiH s ciljem da objavljuje rezultate naučnih istraživanja.

Biološki institut u Sarajevu od 1946. godine izdaje naučnu publikaciju *Godišnjak Biološkog instituta*. Institut od svog osnivanja do 1958. godine razmjenjuje naučne publikacije sa preko 30 zemalja. U saradnji sa poznatim zagrebačkim fitocenologom dr Ivom Horvatom i svjetskim sistematičarom bilja dr Pavlovskim, stručnjaci ove ustanove istražuju 1957. godine vegetaciju na planini Vranica.⁷⁶⁹

Pravni fakultet u Sarajevu u toku 1949. godine je pretplaćen na 15 domaćih listova i 27 stranih naučnih časopisa, Visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje na 12 domaćih stručnih časopisa, pet čeških, 19 ruskih i jedan švedski, Biološki institut na tri domaća, 18 stranih (iz Rusije, Engleske, SAD, Njemačke, Francuske, Austrije, Mađarske, Holandije), te Medicinski fakultet na 101 stručni i naučni časopis iz zemlje i inostranstva.⁷⁷⁰

Bosanskohercegovački naučnici postižu i sljedeće:

- Dr Alojz Benac postaje u martu 1954. godine predsjednik Arheološkog društva Jugoslavije,⁷⁷¹

⁷⁶⁹ Oslobođenje, 25. I 1958.

⁷⁷⁰ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k. 5, dok. 6524/48.

⁷⁷¹ Oslobođenje, 14. III 1954.

- Dr Alojz Benac dobija u decembru 1954. godine međunarodno priznanje-diplomu njemačkog Arheološkog instituta iz Frankfurta,⁷⁷²

- Dr Aleksandar Solovjev, redovni profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu je član "Slovenskog instituta" u Pragu od 1933. godine. Prof. dr Dragomir Ćosić, dekan Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu je član dvije međunarodne asocijacije (L'Association Internationale des selectionneurs des plantes, u Parizu i L' Institut Internationale de agriculture u Rimu),⁷⁷³

- Dimitrije Sergejevski saraduje sa stranim naučnim časopisima: *Cahier Archéologique*-Pariz, *Byzantoslavica*-Prag i *Annales Kondakoriani* -Prag.⁷⁷⁴

Ministarstvo prosvjete Republike Turske u Ankari pomaže bosansko-hercegovačke naučne radnike prilikom njihovog boravka na istraživanju u Turskoj, kao i povremenim poklonima. Tako 1955. godine Orijentalni institut dobija 18, Zemaljski muzej 16, Filozofski fakultet 14, Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti 22 i Narodna biblioteka NR BiH 21 knjigu koje su ovim ustanovama neophodne u radu.⁷⁷⁵

O naučnoj djelatnosti u okviru institucija nauke govore i podaci o njihovim bibliotekama i broju knjiga koje ove ustanove uspijevaju nabaviti i stvoriti solidne naučne biblioteke.

Naučni radnici Bosne i Hercegovine dobijaju za 1952. godinu poziv za učešće na 139 međunarodnih kongresa, konferencija, simpozijuma, izložbi, zasjedanja, skupova. Ti se skupovi održavaju u 26 zemalja svijeta od Amerike do Australije. Od toga broja 22 su skupovi tehničkih, 72 medicinskih, 38 prirodno-matematičkih i poljoprivrednih i sedam društvenih nauka. Od ovoga broja realizuje se 19 odlazaka. Razlog su materijalne mogućnosti institucija nauke u BiH.⁷⁷⁶ Za 1955. godinu stižu pozivi

⁷⁷² *Isto*, 29. XII 1954.

⁷⁷³ ABH, Sarajevo, Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH, k.7, dok. 2385/48.

⁷⁷⁴ *Isto*, k. 9, dok. 608/48.

⁷⁷⁵ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 63, dok. 6224/55.

⁷⁷⁶ ABH, Sarajevo, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH, k. 15, dok. 17442/51.

za učešće na 116 kongresa u inostranstvu, i to iz oblasti društvenih nauka 15, prirodno-matematičkih nauka 20, iz oblasti poljoprivrede i šumarstva osam, medicinskih nauka 51, farmacije jedan, veterinarskih nauka jedan i tehničkih nauka 20. Fakulteti prijedloge svojih kandidata za učešće na inostranim kongresima šalju Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu, koji u sporazumu sa Univerzitetom odobrava putovanja i daje sredstva. Savjet u ovom slučaju odobrava učešće na 23 kongresa za 28 profesora fakulteta i jednog naučnog saradnika Zemaljskog muzeja.⁷⁷⁷

Podatak o pozivu na ovoliki broj skupova upućuje na sljedeće zaključke:

- da su bosanskohercegovački naučnici u toku sa svim značajnim zbivanjima na polju nauke u svijetu,

- da imaju intenzivne kontakte sa inostranim institucijama i kolegama, jer su saradnici uglednih naučnih časopisa i učesnici na tim skupovima,

- da se za svaki od tih skupova javljaju zainteresovani učesnici, koji zbog oskudnih materijalnih mogućnosti ne mogu otići, ali da je za svaku oblast nauke BiH imala i mogla poslati na te skupove jednog ili više istaknutih naučnika,

- da na svakom od tih skupova naučni radnici pored poznavanja nekoliko jezika učestvuju sa originalnim radovima, referatima, sopštenjima, koji predstavljaju doprinos razvoju nauke,

- ovo sasvim dovoljno govori o mjestu bosanskohercegovačke nauke u evropskim i svjetskim razmjerama.

Kada je riječ o ukupnom doprinosu profesora Univerziteta u Sarajevu razvoju nauke i naučnih institucija u BiH treba istaći nekoliko bitnih činjenica. Već je rečeno da imena mnogih od njih po svom sveukupnom angažmanu i doprinosu predstavljaju instituciju za sebe. Tako je i u slučaju profesora Filozofskog fakulteta. Na prvom mjestu to je dr Hamdija Kapidžić. Njegov naučni i nastavni rad je nerazdvojno povezan sa insti-

⁷⁷⁷ Isto, k. 3, dok. 68/55.

tucionalizacijom nauke i kulture u BiH nakon Drugog svjetskog rata.⁷⁷⁸ Uz ime prof. Ante Babića pored ličnog doprinosa prosvjetnom preobražaju bosanskohercegovačkog društva, stoje inicijative za osnivanje Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Naučnog društva BiH, odnosno Akademije nauka. On se "... prvenstveno angažovao na obezbjeđivanju podizanja stručnjaka odgovarajućih profila."⁷⁷⁹ Pravnici i historičari, profesori Pravnog i Filozofskog fakulteta u Sarajevu, daju izuzetno značajan doprinos razvoju zemlje, kulturnom i naučnom razvoju uopšte.

Najveći dio vremena i energije nastavnici Univerziteta posvećuju organizacionim problemima i problemima nastave. I pored toga oni uspijevaju da se uspješno bave naučnim radom. Saradnici fakulteta objavljuju od 1946. do 1950. godine sljedeći broj naučnih radova:

Fakultet	godina				
	1946.	1947.	1948.	1949.	1950.
Medicinski	18	28	25	36	42
Pravni	27	15	21	27	36
Poljoprivredno - šumarski	18	11	25	34	13
Veterinarski	-	-	-	-	-
Tehnički	-	-	-	-	-
Filozofski	-	-	-	-	-

Tabela 18.⁷⁸⁰

⁷⁷⁸ Ilias Hadžibegović, Doprinos dr. Hamdije Kapidžića razvoju historijske nauke u Bosni i Hercegovini, u: Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu, XII, Sarajevo, 2000., 187-195.

⁷⁷⁹ Enver Redžić, *Anto Babić-čovjek i djelo (1899-1974)*, Sarajevo, 2001.

⁷⁸⁰ Almanah Sarajevskog univerziteta, Sarajevo, 1951., 16.

U Bosni i Hercegovini 1949. godine postoji 14 samostalnih instituta i zavoda (pri ministarstvima i Komitetu) i fakultetskih 16 koji su radili i sedam u osnivanju-na Medicinskom fakultetu 12 koji su radili i četiri u osnivanju, na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu tri koja su radila i tri u osnivanju i na Pravnom fakultetu jedan (seminar).

Bosna i Hercegovina 31. XII 1957. godine ima sljedeće ustanove:

Samostalne ustanove (van fakulteta):

1. Balkanološki institut pri Naučnom društvu NR BiH, Sarajevo
2. Zemaljski muzej Sarajevo
3. Zavod za geološka istraživanja i ispitivanje građevinskog materijala i tla Sarajevo
4. Republički hidrometeorološki zavod Sarajevo
5. Zavod za vodoprivredu Sarajevo
6. Institut za proučavanje folklora Sarajevo
7. Orijentalni institut Sarajevo
8. Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti Sarajevo
9. Zavod za unapređenje školstva Sarajevo
10. Zavod za unapređivanje domaćinstva Sarajevo
11. Zavod za privredno planiranje Sarajevo
12. Zavod za industrijska istraživanja Sarajevo
13. Institut za rudarstvo Sarajevo
14. Duhanski institut Mostar
15. Zavod za poljoprivredna istraživanja Sarajevo
16. Poljoprivredni zavod Banja Luka
17. Poljoprivredni zavod Mostar
18. Zavod za agropedologiju Sarajevo

19. Stočarski zavod Sarajevo
20. Institut za ribarstvo Sarajevo
21. Institut za šumarstvo i drvnu industriju Sarajevo
22. Zavod za stambenu izgradnju Sarajevo
23. Centralni higijenski zavod Sarajevo
24. Zavod za balneologiju i medicinsku klimatologiju Ilidža
25. Veterinarski zavod Sarajevo
26. Veterinarski zavod Banja Luka

Ustanove na Univerzitetu i fakultetima:

a) na Univerzitetu

1. Biološki institut
2. Institut za istorijsku dokumentaciju

b) na Filozofskom fakultetu:

1. Zavod za geografiju
2. Institut za hemiju
3. Institut za fiziku

c) na Pravnom fakultetu:

1. Kriminaloški institut

d) na Poljoprivredno - šumarskom fakultetu:

1. Zavod za ishranu domaćih životinja
2. Zavod za pedologiju
3. Zavod za voćarstvo i vinogradarstvo
4. Zavod za zaštitu bilja i mikrobiologiju
5. Zavod za hemiju i tehnologiju
6. Zavod za specijalnu proizvodnju bilja

7. Zavod za poljoprivrednu ekonomiku
 8. Zavod za stočarstvo
 9. Zavod za higijenu i bolesti domaćih životinja
 10. Zavod za genetiku i selekciju bilja
 11. Zavod za mljekarstvo i planinsko gazdinstvo
 12. Zavod za opšte ratarstvo i ishranu bilja
 13. Zavod za meteorologiju i klimatologiju
 14. Zavod za šumsku botaniku
 15. Zavod za uređivanje šuma
 16. Zavod za uzgajanje šuma
 17. Zavod za zaštitu bilja
 18. Katedra za šumska transportna sredstva
- e) na Tehničkom fakultetu:
1. Zavod za ispitivanje materijala i konstrukcija
 2. Zavod za mehaniku tla i fundiranje
 3. Zavod za inženjersku geologiju
 4. Zavod za hidrotehniku
 5. Laboratorij za eksperimentalnu statiku
- f) na Medicinskom fakultetu:
1. Hemijski institut
 2. Epidemiološki institut
 3. Anatomski institut
 4. Fiziološki institut
 5. Institut za mikrobiologiju
 6. Farmakološki institut

7. Institut za balneologiju i fizikalnu medicinu
 8. Institut za virusologiju
 9. Institut za fiziku
 10. Institut za biologiju
 11. Institut za histologiju
 12. Institut za patološku anatomiju
 13. Institut za sudsku medicinu
 14. Institut za higijenu i preventivu
 15. Neuropsihijatrijska klinika
 16. Otorinolaringološka klinika
 17. Oftamološka klinika
 18. Interna klinika
 19. Klinika za tuberkulozu
 20. Pedijatrijska klinika
 21. Hirurška klinika
 22. Infektivna klinika
 23. Ginekološka klinika
- g) na Veterinarskom fakultetu:
1. Zavod za parazitologiju i invazione bolesti
 2. Zavod za farmakologiju
 3. Zavod za patološku fiziologiju
 4. Zavod za stočarstvo
 5. Zavod za rentgenologiju
 6. Zavod za fiziološko i patološko razmnožavanje domaćih životinja

7. Zavod za anatomiju
8. Zavod za ishranu domaćih životinja
9. Zavod za mikrobiologiju
10. Zavod za zoohigijenu
11. Zavod za internu kliničku propedeutiku
12. Zavod za patološku morfologiju
13. Zavod za biologiju
14. Zavod za hirurgiju i tehniku mesa i mlijeka
15. Zavod za histologiju
16. Zavod za fiziologiju i biohemiju
17. Medicinska klinika
18. Hirurška i oftamološka klinika
19. Klinika za unutrašnje bolesti preživara, svinja, peradi i dr.⁷⁸¹

Postignuti rezultati u poslijeratnom periodu na polju naučne djelatnosti u odnosu na predratno stanje u Bosni i Hercegovini vrlo su značajni, kako po broju naučnih institucija, tako i po vrstama naučnih djelatnosti. Za razvoj institucija nauke nakon 1945. godine ulažu se ogromni naponi i značajna materijalna sredstva. Rješenjem Izvršnog vijeća NR BiH od 27. IX 1956. godine formira se Savjet za pitanja naučnoistraživačkog rada u Bosni i Hercegovini.⁷⁸² Prvi zadatak ovog Savjeta je da izvrši popis svih ustanova koje se bave naučnim radom, da dadne ocjenu njihovog rada i da izvrši klasifikaciju tih ustanova. Na ovom popisu nalazi se 35 samostalnih ustanova (van fakulteta) i 72 ustanove na Univerzitetu i fakultetima.

Kako se na ovom popisu nalazi veliki broj ustanova, Savjet ne može sam da izvrši analizu prikupljenih podataka. Ovaj zadatak povjerava se komisijama koje se u tu svrhu formiraju i one zajedno sa Savjetom vrše

⁷⁸¹ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 102/58.

⁷⁸² *Isto.*

analizu stanja ovih ustanova. Značaj ovog dokumenta je u činjenici da je to prva sveobuhvatna slika stanja nauke i naučnih institucija u Bosni i Hercegovini nakon 1945. godine. Analizira se rad, zadaci, kadar, oprema, način finansiranja ovih ustanova. Analiza pokazuje da neke od ustanova, s obzirom na prirodu posla i zadatke, ne spadaju u red naučnih poslova, dok se za druge to utvrdilo. Za veći broj ustanova utvrđuje se da ne spadaju u red naučnih ustanova, iako se u tom trenutku bave u manjem ili većem obimu naučnim radom. Ovakve ustanove, zbog načina finansiranja, prisiljene su da se pretežno ili velikim dijelom bave i servisnim poslovima.

Iz sastava Veterinarskog zavoda u Sarajevu izdvaja se krajem 1956. godine Pokusna stanica u Visokom i Centar za vještačko osjemenjivanje i suzbijanje neplodnosti domaćih životinja u Visokom i predati Narodnom odboru Sreza Sarajevo. U isto vrijeme Centar za vještačko osjemenjivanje i suzbijanje neplodnosti domaćih životinja izdvaja se iz sastava Veterinarskog zavoda u Banja Luci i predaje Narodnom odboru Sreza Banja Luka.⁷⁸³

Prekretnicu u organizaciji naučnog rada i naučnih ustanova predstavlja donošenje Saveznog zakona o organizaciji naučnog rada 1957. godine. Ovim zakonom određuju se ustanove i organizacije koje se mogu baviti naučnim radom, njihovo mjesto u društvu kao i način njihovog finansiranja. Za čitav niz ustanova postavlja se pitanje njihovog spajanja sa drugim ustanovama, bilo zbog istovjetnosti njihovog rada i paralelizma u tom radu, bilo zbog slabih finansijskih mogućnosti, slabe opreme i nedostatka kadrova. Pokazuje se da je među njima mnogo onih van fakulteta koje treba da se objedine sa ustanovama na fakultetima (šumarstvo, poljoprivreda, veterinarstvo, medicina, građevinarstvo). Za većinu ustanova na fakultetima utvrđuje se da se pretežno bave problemima nastave, a naučnim radom bave se u onolikoj mjeri koliko raspolažu sa finansijskim sredstvima i kadrovima. Izvršno vijeće BiH zato 1958. godine odlučuje da se izvrši sljedeća organizacija naučnoistraživačkog rada:

⁷⁸³ Službeni list NR BiH 6/1957.

1) Prirodne nauke

a) Fizika-da se osnuje jedinstven kompleksan institut za fiziku u sklopu Filozofskog, odnosno Prirodno-matematičkog fakulteta, s tim da isti obuhvati naučnoistraživačkim radom čitavu oblast fizike u BiH.

b) Hemija-da se osnuje jedinstven kompleksan institut za hemiju pri Prirodno-matematičkom fakultetu kao centralna naučnoistraživačka ustanova za fundamentalna ispitivanja u svim područjima hemije.

c) Geografija-da se postojeći Zavod za geografiju pri Filozofskom fakultetu razvije u naučnoistraživačku ustanovu u sklopu Filozofskog odnosno budućeg Prirodno-matematičkog fakulteta.

d) Geologija-da se Zavod za geološka istraživanja i nadalje razvija kao samostalna naučnoistraživačka ustanova isključivo u oblasti geologije,

- da se iz postojećeg Zavoda za geološka istraživanja i ispitivanja građevinskog materijala i tla u Sarajevu izdvoji ispitivanje građevinskih materijala i tla,
- da geološko-paleontološko-mineraloška zbirka uđe u sastav budućeg prirodnjačkog muzeja.

e) Vodoprivreda-da se Zavod za vodoprivredu u Sarajevu i nadalje razvija kao naučnoistraživačka ustanova.

f) Biologija-da se ovo pitanje riješi kasnije u okviru organizacije naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu.

2) Društvene nauke: kao naučnoistraživačke ustanove ne mogu se tretirati Zavod za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti u Sarajevu, Zavod za unapređenje domaćinstva u Sarajevu, Zavod za unapređenje školstva u Sarajevu i Zavod za privredno planiranje.

- Institut za proučavanje folkloru u Sarajevu da se uključi u sastav Zemaljskog muzeja.
- Orientalni institut da se tretira kao naučna ustanova.

- Institut za istorijsku dokumentaciju u Sarajevu, koji je pri Univerzitetu da se izdvoji u kao posebna ustanova van Univerziteta i da služi potrebama svih zainteresovanih naučnih i drugih ustanova.
- Centar za geološka i sociografska istraživanja-pomoći inicijativu za njegovo formiranje na bazi postignutih rezultata i kadrova koje ima časopis *Pregled*.
- Ekonomski institut osnovati kao univerzitetsku ustanovu pri Ekonomskom fakultetu u Sarajevu.
- Zemaljski muzej i nadalje tretirati kao naučnoistraživačku ustanovu.

3) Industrija i rudarstvo

- Zavod za industrijska istraživanja u Sarajevu da se razvija kao servisna ustanova.
- Institut za rudarstvo u Sarajevu da bude naučnoistraživačka ustanova u oblasti rudarstva.
- Duhanski institut u Mostaru da ostane naučnoistraživačka ustanova.
- Tehničko-ekonomski biro Koksare "Boris Kidrič" u Lukavcu da ostane naučnoistraživačka ustanova.

4) Poljoprivreda-odluku o naučnoistraživačkim ustanovama iz ove oblasti Izvršno vijeće će donijeti na posebnoj sjednici.

5) Šumarstvo-da se umjesto postojećih zavoda na šumarskom odsjeku Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu i Instituta za šumarstvo i drvenu industriju u Sarajevu osnuje jedan kompleksan institut za šumarstvo i drvenu industriju pri Poljoprivredno šumarskom fakultetu u Sarajevu kao jedinstvena naučnoistraživačka ustanova u šumarstvu i drvnjoj industriji u BiH.

6) Građevinarstvo-da se osnuje kompleksan institut za građevinarstvo i građevinske materijale kao jedinstvena naučnoistraživačka ustanova van fakulteta i da se u ovaj institut uključi i sektor za ispitivanje građevinskog materijala i tla koji bi se izdvojio iz Zavoda za geološka istraživanja.

- Zavod za stambenu izgradnju da se i dalje razvija kao naučno-istraživačka ustanova.

7) Medicina

- Centralni higijenski zavod će se i dalje razvijati kao naučno-istraživačka ustanova.
- Zemaljski antituberkulozni dispanzer da se razvija u naučno-istraživačku ustanovu.
- Instituti na Medicinskom fakultetu postojaće ubuduće samo kao nastavne institucije, dok će se pitanja organizacije naučnog rada u okviru Medicinskog fakulteta i njenog odnosa prema prema samostalnim vanfakultetskim naučnim ustanovama rješavati u sklopu Medicinskog fakulteta. Medicinski fakultet je predložio formiranje 10 ustanova.

8) Veterinarstvo

Veterinarski zavodi u Sarajevu i Banja Luci te zavodi na Veterinarskom fakultetu neće se više tretirati kao naučnoistraživačke ustanove. Veterinarski zavod predložio je formiranje tri instituta.⁷⁸⁴

Savjet za naučno-istraživački rad ukida se Uredbom Izvršnog vijeća br. 18/58 od 12. II 1958. godine, a rad na tom polju nastavlja Komisija za naučni rad pri Savjetu za kulturu i nauku NR BiH, koju ovaj Savjet formira 7. III 1958. godine.⁷⁸⁵

⁷⁸⁴ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 9, dok. 338/58.

⁷⁸⁵ ABH, Sarajevo, Savjet za kulturu NR BiH, k. 7, dok. 102/58.

ZAKLJUČAK

Od prve ideje o osnivanju muzeja u Bosni i Hercegovini polovinom XIX stoljeća do osnivanja prve visoke škole prošlo je skoro stotinu godina. U tom vremenu u Bosni i Hercegovini osniva se samo jedna institucija koja je i naučna i kulturna, Zemaljski muzej u Sarajevu, 1888. godine. U okviru muzeja djeluje Institut za istraživanje Balkana (1904.-1918.). U razdoblju između dva svjetska rata BiH nema svojih visokoškolskih institucija, pa do njihovog osnivanja dolazi tek nakon 1945. godine. Nakon oslobođenja zemlje, u novoj socijalističkoj Jugoslaviji stvara se i zakonom garantuje puna sloboda nauke, a fakulteti i visoke škole su otvoreni najširim narodnim slojevima. KPJ i narodne vlasti od početka se posvećuju otvaranju visokih škola i fakulteta. Dolazi do porasta broja fakulteta, nastavničkog kadra i studenata. Cjelokupni sistem obrazovanja u Jugoslaviji je u skladu sa novim odnosom društva prema obrazovanju, a taj je odnos postavljen na nove osnove, bitno drugačije od dotadašnjih. U Bosni i Hercegovini prvo dolazi do proširivanja osnovice obrazovanja osnovnih i srednjih škola, kao i do osnivanja visokih škola i fakulteta. Školovanje postaje besplatno, a uslovi se poboljšavaju i davanjem stipendija. Obrazovanje postaje jednom od bitnih komponenti društvenog i privrednog razvoja zemlje. Za izgradnju zemlje potrebno je mnogo raznovrsnih stručnjaka. Od toga zavisi ne samo industrijalizacija zemlje već cjelokupni društveni napredak.

Tokom Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je potpuno opustošena. Ukupna visina ratne štete nikada sa preciznošću nije iskazana. Osnovne pretpostavke za savladavanje višestoljetne zaostalosti BiH stiže tek po završetku narodnooslobodilačke borbe. Za obnovu zemlje vrši se mobilizacija cjelokupnog radno sposobnog stanovništva. Moraju se učiniti ogromni naponi za opšti razvitak Bosne i Hercegovine. Stoga je privredni razvitak od 1951. do 1962. godine veoma intenzivan. Za uspješno ostvarenje ovih zadataka neophodni su visokostručni kadrovi.

Uz velika odricanja i napore bosanskohercegovačke vlasti pristupaju odmah nakon oslobođenja osnivanju fakulteta, visokih škola i naučnih ustanova. Bosna i Hercegovina 1948. godine ima tri fakulteta i visoke škole, sa 109 nastavnika i saradnika i 1.181 studentom. Deset godina kasnije ima osam fakulteta i visokih škola, 717 nastavnika i saradnika i 5.636 studenata. I pored toga u Bosni i Hercegovini neke discipline ne mogu se studirati jer nisu ni osnovane. Takav je slučaj npr. sa arheologijom, etnografijom, istorijom umjetnosti.

Prvi naučni kadar regrutuje se iz vlastite, ali i drugih sredina. U početku ovi kadrovi po akademskom stepenu obrazovanja često ne ispunjavaju uslove za mjesta na koja su izabrani. To je uslovljeno velikim potrebama za kadrovima, kao i fleksibilnijom i ubrzanijom procedurom izbora u naučna zvanja. Kasnije se pokazalo da je takav postupak za većinu bio poticajan i da su opravdali povjerenje i očekivanja. U prvoj fazi razvoja fakulteta i Univerziteta značajnu pomoć u radu pružaju univerziteti u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani. Profesori ovih univerziteta pomažu u organizovanju i razvoju nastavno-naučnih institucija, fakultetskih biblioteka i laboratorija, zbirki i seminara, u podizanju nastavničkog kadra te upućivanju nastavnika i saradnika na rad na fakultete Sarajevskog univerziteta.

U svom razvoju nauka prolazi one faze kroz koje prolazi i cijelo društvo. U prvoj fazi administrativno-budžetskog odlučivanja otpočinje osnivanje visokoškolskih i naučnih institucija, i to u skladu sa tadašnjim sistemom planiranja. Odlučujuća je uloga države u konstituisanju i vođenju naučne politike. Ipak, ona na ovom stupnju rješava samo određene globalne pravce razvoja. Država vrši plansko usmjeravanje, određuje materijalna sredstva za rad u oblasti visokog školstva i nauke, posebno za obrazovanje potrebnih kadrova.

Izgradnja vlastite države podrazumijeva i osnivanje visokoškolskih i naučnih institucija. Ciljevi i zadaci ovih ustanova su zacrtani prvim petogodišnjim planom obnove i izgradnje zemlje. Znatni uspjesi u gotovo svim oblastima društvenog života postignuti od 1947. do 1951. godine,

kada je ostvarivan petogodišnji plan, osnova su opšteg, a naročito privrednog razvitka. Cilj ovako zacrtanih planova je otklanjanje nerazvijenosti i smanjivanje istorijski naslijeđene ekonomske i kulturne zaostalosti.

Najveći problem u izvršenju petogodišnjeg plana je uzrokovan spoljnim faktorom. U jeku izvršenja petogodišnjeg plana Sovjetski Savez 1948. godine otkazuje sve kredite i svaku vrstu saradnje i pomoći sa Jugoslavijom. Ovaj prekid dovodi zemlju u veoma težak položaj. Privredni, politički i vojni pritisak dovode u pitanje izvršenje petogodišnjeg plana. U takvim okolnostima političko vodstvo zemlje odlučuje da plan prilagodi novim uslovima. Jugoslaviji realno prijeti napad Sovjetskog Saveza i zemalja istočnog bloka. U tom slučaju treba da koncentracija svih snaga bude u Bosni i Hercegovini. Dolazi do izmještanja vojno-privrednih kapaciteta iz Srbije u BiH. S aspekta zapošljavanja i brže izgradnje lokalne komunalne infrastrukture ovo u određenom smislu predstavlja privrednu reanimaciju Bosne i Hercegovine. Međutim to nije neki veliki napredak za BiH jer je vojna privreda, u pogledu planiranja, distribucije i koncentracije dohotka centralistički organizovana, pa su shodno tome novostvorene vrijednosti završile u Beogradu. Za Bosnu i Hercegovinu ovo znači dolazak i dominaciju vojnih srpskih kadrova, kako iz BiH tako i iz Srbije. Dolazi i do pomjeranja srpske populacije unutar BiH: iz pasivnih krajeva oni dolaze u industrijski razvijena područja.

Politika hladnog rata ima značajne posljedice na razvoj i strukturu bosanskohercegovačke privrede, posebno na njenu bazičnu i vojnu industriju, pa od tada BiH dobiva strateški značaj u pogledu razvoja vojne industrije. Zemlje istočnog bloka prekidaju političke, partijske, državne i privredne odnose sa Jugoslavijom. Cjelokupna privredna saradnja je presječena. Zato razvoj privrede i društvenih djelatnosti, a time i nauke zavisi od kreditiranja iz inostranstva. Prekid ovih tokova traje sve do 1957. godine, kada Jugoslavija ponovo počinje da dobija strane kredite. Prevalaženje sukoba s Informbiroom dovodi do stvaranja preduslova za brži razvoj nauke i visokoškolskih i naučnih institucija. Rezultati toga razvoja postaju su vidljivi tek krajem 50-ih i početkom 60-ih godina.

Suočena s problemima i potrebama bosanskohercegovačka vlada se od početka morala opredijeliti za istovremeno razvijanje osnovnog, srednjeg i visokog školstva. Stvaranjem ovih institucija BiH počinje dobivati vlastiti najneophodniji stručni kadar. U početku se ovaj proces ne može odmah odvijati u okviru BiH, pa njeni studenti svoje diplome stižu uglavnom u Beogradu i Zagrebu.

Propisi Ustava FNRJ i prvog bosanskohercegovačkog ustava iz 1946. godine određuju ustavnopravni položaj školstva uopšte. Sistem upravljanja visokim školama i naučnim ustanovama je u ovom periodu, kao i u ostalim područjima državnog života centralizovan. Nadležno ministarstvo koje čestim organizacionim promjenama mijenja i svoj naziv (od Ministarstva prosvjete do Savjeta za nauku), ostvaruje jedinstveno rukovođenje fakultetima, visokim školama i naučnim ustanovama. Ono daje smjernice za naučni rad i naučna istraživanja i potvrđuje njihove naučne planove, predlaže Vladi otvaranje fakulteta, visokih škola i naučnih ustanova, kao i donošenje propisa o njihovoj organizaciji, stara se o planskom podizanju kadrova i izrađuje plan raspodjele stipendija studentima.

Donošenje Zakona o Višoj pedagoškoj školi u Sarajevu označava početak procesa stvaranja višeg i visokog školstva u Bosni i Hercegovini. Razvojni put bosanskohercegovačkih fakulteta ima takođe dvije razvojne faze: u prvoj do 1951. godine uglavnom je riješeno organizaciono pitanje, dok se u drugoj u potpunosti mogu posvetiti naučnoistraživačkom radu. Otvaranjem Pravnog, Medicinskog i Poljoprivredno-šumarskog fakulteta stvaraju se uslovi za formiranje Univerziteta u Sarajevu. Zadatak Univerziteta kao najviše naučne ustanove u BiH je da izgradi kadar naučnih radnika koji će raditi na unapređenju nauke. Naučnoistraživački rad je jedan od primarnih zadataka Univerziteta. Univerzitetom upravljaju Univerzitetski savjet, Univerzitetska uprava i rektor.

Za ostvarenje zadataka postavljenih zakonom u pogledu nastave i naučnog rada, Univerzitet i fakulteti su imaju institute, zavode, naučne seminare, katedre, klinike, laboratorije, ogledna dobra, ogledne i eksperimentalne stanice, biblioteke. Univerzitetski nastavnici imaju zvanja: redovni

profesor, vanredni profesor i docent, dok su saradnici: asistenti, naučni i stručni saradnici, lektori i rukovodioci vježbi i praktičnih radova.

Kao organizacione jedinice katedre rade na unapređenju nastave, organizuju i razvijaju naučnoistraživački rad, podižu nastavne i naučne radnike. Kadrovsko pitanje nikada u potpunosti nije riješeno. I ovaj se proces odvija postepeno.

Vlada NR BiH obezbjeđuje budžet za finansiranje visokih škola, fakulteta i naučnih ustanova. Godišnjim planovima naučnoistraživačkog rada ove ustanove iskazuju iznos sredstava potrebnih za nesmetano odvijanje naučne djelatnosti. U početku vlasti, želeći što brže zaživljavanje visokoškolskih i naučnih institucija izlaze u susret svim zahtjevima i pružaju punu finansijsku podršku. Već na kraju prvog perioda 1951. godine dolazi do laganog pada te podrške. Uzroci leže u vanjskopolitičkoj situaciji, kao i u želji za racionalnijim korištenjem sredstava. Imovina koju imaju visokoškolske i naučne ustanove je ona koju im je Vlada obezbijedila i stavila na raspolaganje. Vlada finansira studijske boravke kao i učestvovanje na međunarodnim skupovima u inostranstvu. Zahtjevi za dotiranje izdavačke djelatnosti naučnih ustanova po pravilu se rješavaju pozitivno. Krivulja rasta pokazuje da je budžet visokoškolskih i naučnih institucija u stalnom usponu. To istovremeno govori o snažnom razvoju ovih ustanova kao i o velikoj pomoći koju pruža država. Pored budžetskih sredstava ovim se ustanovama daju razni krediti koji služe za nabavku opreme, a najviše za nabavku knjiga, odnosno za razvoj naučnih biblioteka. Plate naučnih radnika su relativno visoke. Država u cilju što bržeg dobivanja nepohodnih kadrova stipendira veliki broj redovnih studenata.

Kadrovi su Bosni i Hercegovini potrebni za podizanje industrije, poljoprivrede, za osposobljavanje saobraćajnica, za elektrifikaciju, ukratko za bolji život. Sagledavajući potrebe u kadrovima Vlada FNRJ u prvim godinama dodjeljuje republikama neophodni naučni kadar. Potrebe za kadrovima su velike, rješavaju se na osnovu dogovora republičkih vlada i tretiraju se kao pomoć Bosni i Hercegovini. Kadar koji radi na bosanskohercegovačkim fakultetima i u naučnim ustanovama svoje je

diplome stekao u periodu između dva rata u inostranstvu, te u Beogradu i Zagrebu. Veći broj njih je u tim sredinama i doktorirao. Visokoškolske institucije Bosne i Hercegovine međutim uspijevaju u veoma kratkom vremenu iškolovati i vlastiti kadar, pa mnogi nakon diplomiranja odmah postaju asistenti na fakultetima. Specijalizacije, studijski boravci kao i zapaženo učešće na mnogobrojnim naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu potvrda su činjenice da je bosanskohercegovačka nauka našla svoje mjesto u evropskim pa i svjetskim razmjerama.

Kada je riječ o nacionalnom sastavu kadrova institucija nauke, preovladavaju oni srpske nacionalnosti. U nekim institucijama su zastupljeni do 70 %, a najčešće ih je iznad 50 %.

Kadrovi bosanskohercegovačkih visokoškolskih i naučnih institucija zaslužni su za nastanak i razvojnih ustanova. Svojim radom omogućavaju da njihove ustanove što prije izrastu u naučno-nastavne institucije. Oni organizuju katedre na fakultetima, okupljaju, pomažu i izgrađuju mlađi naučni kadar. Postignuti rezultati govore da su ostvarili obiman nastavni i naučni rad. Njihov ukupni doprinos razvoju Bosne i Hercegovine, njenom prosvjetnom, kulturnom i naučnom preobražaju je veliki.

U ovom procesu dva najvažnija zadatka: okupljanje i izgrađivanje prvog jezgra budućih bosanskohercegovačkih naučnika i predanost nauci su ostvarena.

Proces institucionalizacije nauke odvija se kroz dvije razvojne faze: prva od 1945. do 1951. i druga od 1951. do 1958. godine. Rezultati obnove i izgradnje zemlje na temelju prvog petogodišnjeg plana stvaraju polazne osnove za otpočinjanje procesa institucionalizacije visokog školstva i nauke u Bosni i Hercegovini. Sukob sa Informbiroom zaoštava krizu koja postoji u vezi sa kadrovima. Povlačenjem ruskih stručnjaka pitanje kadrova kao i obnove i izgradnje zemlje dovedeni su u pitanje. U takvoj situaciji jedini izlaz je okretanje vlastitim snagama i mogućnostima. Zbog toga otvaranje Univerziteta u Sarajevu i stvaranje vlastitih visokoškolskih institucija znači neposredniji uticaj na broj i kvalitet stručnjaka potrebnih ovoj zemlji.

Druga razvojna faza znači viši stepen razvitka visokoškolskih i naučnih institucija i naučnog života u BiH. Osnivaju se najvažnije nastavno-naučne institucije, fakulteti, više i visoke škole, instituti i zavodi, objedinjeni u Univerzitet. Stvaranje Univerziteta je jedan od najvažnijih događaja u kulturnom i naučnom preobražaju Bosne i Hercegovine. Istovremeno, ovo je jedna od bitnih konstituenti bosanskohercegovačke državnosti. Univerzitet postaje središte obrazovanja, istraživanja i naučnog stvaranja. Obrazovni proces teče uporedo sa nastankom naučnih djela. U ovom procesu učestvuju oko 700 naučnih radnika.

Univerzitet je najviša obrazovna i najveća naučna ustanova. Razvitak Univerziteta je omogućen proširenjem mreže osnovnih i srednjih škola kao i brigom narodnih vlasti za opšti razvoj školstva, posebno materijalnim ulaganjima za njegovo unapređenje, a uslovljen je, uz ostalo, velikim potrebama društva za visokoobrazovanim kadrovima. U vrijeme izvršenja prvog petogodišnjeg plana i neposredno nakon toga osjeća se nedostatak visokoobrazovanih kadrova u svim oblastima. Stoga na Univerzitetu leži velika društvena odgovornost jer o broju kadrova što ih on obrazuje i o njihovoj stručnosti ovisi u velikoj mjeri tempo čitavog privrednog i društvenog razvoja zemlje. Problemi univerziteta i školstva uopšte nalaze se u središtu društvenog zanimanja, naročito nakon Trećeg plenuma CK KPJ krajem 1949. godine i događanja u vezi sa IB-om. Donošenjem Rezolucije o školstvu daje se poticaj za rješavanje nekih pitanja visokog školstva. Te se godine osniva Univerzitet u Sarajevu. Narednih godina poklanja se pitanjima na Univerzitetu velika pažnja. Ulažu se veliki naponi kako bi se pronašli najbolji putevi za unapređenje nastave, naučnog rada i organizacije Univerziteta.

Naučni rad na Univerzitetu je u ovom vremenu pretežno individualnog karaktera, tj odvija se kao naučnoistraživački rad pojedinaca, prema njihovoj sklonosti i naučnom interesu, u okviru odsjeka, zavoda i katedri jednog fakulteta, najčešće bez povezanosti s drugim fakultetom. Nema dakle posebnih institucionalizovanih formi naučnog rada, kroz koje bi u naučnoistraživački rad bili uključeni nastavnici istih naučnih disciplina ili naučnici raznih struka. Međutim, već u toku ovog razdoblja

postepeno sazrijeva spoznaja da se individualni naučni rad nastavnika ne može smatrati isključivim oblikom takve djelatnosti i da nije odlučujuće koliko daju pojedinci nego fakulteti i Univerzitet kao cjelina. Zbog toga se nastoji organizovati timski istraživački rad u okviru katedri, zavoda i fakultetskih instituta. Uslovi za naučnoistraživački rad na Univerzitetu nisu najpovoljniji, naročito zbog velike opterećenosti nastavnika u nastavi, kao i zbog slabe ili nedovoljne opremljenosti. Kako uslovi rada pojedinih fakulteta postaju postepeno povoljniji, a opremljenost fakulteta za naučna istraživanja bolja i kadrovska osnova šira, to su i uslovi za naučni rad sve bolji.

Uporedo sa ovim teče proces podizanja novog nastavnog kadra. U početku se pitanje kadrova rješava tako što se uzimaju stručnjaci iz prakse koji pokazuju zapažene rezultate na različitim državnim i privrednim funkcijama, a dokazali su da ispunjavaju uslove i za naučni i pedagoški rad. Ovi kadrovi pretežno se javljaju na fakultetima u svojstvu honorarnih nastavnika. Osnovnom uredbom o prosvjetno-naučnoj struci od 23. VII 1947. godine raspoređuju se zvanja koja se mogu steći na fakultetima u sedam sljedećih kategorija: asistent, stariji asistent, lektor, predavač, docent, vanredni profesor i redovni profesor.

U razdoblju od 1945. do 1954. godine sredstva za rad visokih škola, fakulteta i Univerziteta su osigurana u budžetu BiH. Budžetom se, prema prethodno sačinjenom proračunu, regulišu lični i redovni materijalni rashodi fakulteta i Univerziteta. Osigurana su takođe i sredstva za građevinske objekte Univerziteta.

Opštim zakonom o univerzitetima od 15. VII 1954. godine uvodi se u cijeloj zemlji, pa i na sarajevskom Univerzitetu društveno upravljanje, čime započinje proces postepenog pretvaranja univerziteta u samoupravnu zajednicu fakulteta i visokih škola u BiH. Karakteristika razvoja Univerziteta u Sarajevu nakon 1954. godine jeste da se on vrlo intenzivno razvija. Dolazi do značajnog povećanja broja nastavnika, kao i do povećanja materijalnih ulaganja društva u razvoj Univerziteta.

Period nakon 1945. godine je vrijeme najprogresivnijih kretanja i ostvarenja u istoriji BiH. Do 1951. godine BiH u okviru Sarajevskog

univerziteta imala sedam fakulteta-Pravni, Medicinski, Poljoprivredno-šumarski, Tehnički, Filozofski, Veterinarski i Ekonomski, kao i veći broj naučnih institucija.

Ono što karakteriše ovaj period je izgradnja mreže naučnih institucija te stvaranje opštih uslova za naučni rad u svim oblastima nauke. Ovaj razvoj je uslovljen i stanjem svjetske nauke. Nauka time postaje faktor opšteg napretka.

Postojanje Naučnog društva BiH, koje je u to vrijeme najviši oblik organizacije naučnog rada, njegova uloga i mjesto u razvoju nauke te postignuti rezultati u radu su od velikog značaja za sveukupni razvoj Bosne i Hercegovine. Postojanje Naučnog društva BiH izražava takođe njenu društveno-političku individualnost u okviru FNRJ.

Prekretnicu u organizaciji naučnog rada i naučnih ustanova predstavlja donošenje Saveznog zakona o organizaciji naučnog rada 1957. godine. Ovim su zakonom određuju se ustanove koje se mogu baviti naučnim radom, definiše se njihovo mjesto u društvu kao i način finansiranja.

Ovaj period bosanskohercegovačke istorije značajan je po tome što se u njemu stvara, učvršćuje i širi mreža naučnih institucija. Osnivanje visokih škola i fakulteta doprinosi bržem razvoju Univerziteta. Na fakultetima i visokim školama osniva se veliki broj instituta. U Sarajevu, Mostaru, Banja Luci formiraju se samostalne naučne institucije-instituti i zavodi, čiji je rad usmjeren na rješavanje bitnih zadataka društvenog i ekonomskog razvoja. Karakteristika ovog razvoja jeste postepenost, ali i stalan uspon nauke i naučnog rada. Posljedica ovog procesa je ta da se u vremenu od 1945. do 1958. godine u Bosni i Hercegovini stvaraju naučne ustanove i naučni kadar. Rekonstrukcija nastanka, razvoja i dostignuća institucija nauke u Bosni i Hercegovini u posmatranom razdoblju omogućava nam da vidimo u kom omjeru naučne institucije doprinose u privrednom, kulturnom i društvenom razvoju zemlje. Ove se ustanove osnovaju zato što je postojala potreba za njihovim osnivanjem. Osnivaju se zakonskim aktom kojim su utvrđeni osnovni zadaci i sadržan plan i program naučnog rada.

Osnivanje Univerziteta u Sarajevu 1949. godine predstavlja izuzetan događaj u kulturnoj istoriji BiH. Period od deset ili petnaest godina u postojanju i djelovanju fakulteta i Univerziteta u Sarajevu i nije neki veliki period. Međutim to je vrijeme u kome se svakodnevno dešavaju promjene koje po svom intenzitetu i sadržajnosti imaju za posljedicu dinamičan i nagli razvoj Univerziteta. Tako ova institucija postaje središte istraživanja i obrazovanja. Zahvaljujući postojanju Univerziteta u Sarajevu Bosna i Hercegovina dobija visokoobrazovane kadrove u gotovo svim granama nauke. Iako Univerzitet kroz ovo vrijeme prate kadrovske i organizacione teškoće, zbog čega pojedine faze u razvoju imaju različita obilježja, postojanje jedne ovakve institucije, kao najvišeg oblika organizacije nastavnog i naučnog rada, od izuzetnog je značaja za razvoj BiH. Cjelokupna aktivnost Univerziteta usmjerena je upravo na rješavanje problema bitnih za razvoj zemlje.

U prvoj razvojnoj fazi, koja traje do 1951. godine, kriteriji za izbor nastavnika i saradnika na fakultetima i u naučnim institutima i zavodima, klinikama, laboratorijama u kojima se odvija naučni rad, nešto su elastičniji. Isto tako napredovanja u viša naučna zvanja su brža, što je potrebno i razumljivo za vrijeme o kome je riječ. Najvažniji izvor kadrova je iz redova studenata Sarajevskog univerziteta. Odmah nakon diplomiranja, veliki broj njih postaju asistenti, a vremenom oni stižu viša naučna zvanja.

Do 1959. godine fakulteti se osnivaju samo u Sarajevu, do kada je razvoj Univerziteta postupan. Školske 1949/50. godine postoje četiri fakulteta: Medicinski, Pravni, Poljoprivredno-šumarski i Tehnički. Naredne 1950/51. godine Sarajevo dobija dva nova fakulteta: Filozofski i Veterinarski. U 1952/53. Poljoprivredni i Šumarski fakultet nastavljaju da rade kao posebni fakulteti, a s radom otpočinje i Ekonomski fakultet, tako da je bilo ukupno osam fakulteta.

Teškoće oko organizacije pojedinih fakulteta su velike. BiH nema potreban broj stručnjaka koji će biti nastavnici i asistenti. Za dvije godine postojanja uspjelo ih se sakupiti 230. Nakon uvida u stanje broja katedri,

predmeta, kao i obaveza koje su nastavnici imali, može se reći da oni i pored izuzetne opterećenosti uspješno izvršavaju svoju nastavničku dužnost. Svaki fakultet ima honorarne nastavnike koji su u isto vrijeme stručnjaci u ministrastvima i nekim drugim državnim ustanovama.

Razvoj visokoškolskih i naučnih institucija posmatra se u periodu od 1945. do 1958. godine. Naime, 1957. donosi se Zakon o organizaciji naučnog rada, pa se ova prva faza nastanka institucija nauke završava ovom godinom, nakon čega započinje nova. Ovo razgraničenje međutim ne treba shvatiti kao oštro, jer se procesi odvijaju postepeno.

Kako se Bosna i Hercegovina nakon oslobođenja našla u izuzetno teškoj situaciji sa kadrovima, u prvim godinama nakon rata dolazi do ubrzanog procesa razvoja visokog školstva. Ovaj razvoj započinje početkom 1946. godine formiranjem Saveznog komiteta za škole i nauke, koji ima zadatak da preduzima sve mjere za razvoj naučnoistraživačkog rada, da priprema normativna akta iz oblasti obrazovanja i nauke, da postavlja opšta načela za organizaciju i rad visokih škola i univerziteta, da razvija veze sa drugim zemljama u oblasti školstva i nauke, da rukovodi naučnim institucijama osnovanim od federacije i da se stara o podizanju naučnih kadrova. U isto vrijeme u BiH i ostalim republikama osnovaju se komiteti za fakultete, visoke škole i naučne ustanove. Komitet za škole i nauke transformiše se 1949. godine u Ministarstvo za nauku i kulturu. U okviru postepenog prenošenja kompetencija sa saveznih organa uprave na odgovarajuće republičke organe i tijela, ovo ministarstvo se ukida 1950., a umjesto njega se formira Savjet za kulturu i nauku, koji rukovodi poslovima nauke i kulture iz savezne nadležnosti. Analogno tome savjeti za kulturu i nauku formiraju se u republikama.

Već na početku ovog perioda započinje stvaranje većeg broja naučnih institucija izvan univerziteta. Petogodišnjim planom je predviđena ogromna aktivnost na izgradnji zemlje (izgradnja hidrocentrala, rudnika, bazne industrije, saobraćajnica). Zaostaloj poljoprivredi je potrebna pomoć za uvođenje savremenih metoda proizvodnje. Ministarstva i glavne direkcije za pojedine grane poljoprivrede počinju da formiraju svoje laboratorije

i institute. Od 1947. do 1951. godine formira se većina instituta za istraživanja u oblasti poljoprivrede, veterinarstva i šumarstva, zatim instituti za istraživanja u oblasti građevinarstva, vodoprivrede i elektroprivrede, te institut za geološka istraživanja.

Donošenje Zakona o radničkom samoupravljanju 1950. godine zatiče ove institucije u početnoj fazi razvoja. Instituti koji se bave istraživanjima na području građevinarstva, vodoprivrede i geologije započinju da rade za potrebe privrede po ugovorima i postepeno se razvijaju u snažne institucije. Naučne institucije za istraživanja na području industrije nemaju dovoljno kadrova niti su dovoljno opremljene da mogu učestvovati u rješavanju istraživačkih zadataka u vezi sa izgradnjom industrije, pa se sporo razvijaju orijentišući se na fundamentalna istraživanja. Instituti za poljoprivredna istraživanja bave se istraživanjima u cilju unapređenja poljoprivrede. Naučna istraživanja koja su usmjerena na iskorištavanje prirodnih resursa (geologija, poljoprivreda, građevinarstvo) razvijaju se lakše nego tehnološka istraživanja za industriju.

Nagli razvoj visokog školstva doprinosi stvaranju uslova za proširivanje naučnog rada u cjelini, a posebno u mnogim granama tehničkih i prirodnih nauka, jer novoosnovane laboratorije i zavodi na fakultetima omogućavaju praktični rad studenata i naučni rad nastavnika. Fakulteti kao cjeline ne organizuju naučni rad nastavnika, niti stvaraju programe naučnih istraživanja i kontrolišu njihovo izvršenje. Taj posao je prepušten katedrama i svakom pojedinom nastavniku, a prilikom izbora i napredovanja u zvanje cijeni se prvenstveno naučni rad. Naučna istraživanja na fakultetima su pretežno fundamentalnog karaktera zbog toga što se ova vrsta istraživanja mogla najlakše prilagoditi obrazovanju kadrova kao primarnom zadatku fakulteta, a i zbog toga što su ova istraživanja manje skupa od primijenjenih istraživanja. Naučni instituti su u početku finansirani budžetskim sredstvima.

Podaci o vremenu osnivanja odnosno početka rada naučnih ustanova pokazuju mnoge osobenosti razvoja istih. Najveći broj naučnih ustanova osniva se u periodu 1947.-1951. godina.

Obnova materijalnog i duhovnog života u Bosni i Hercegovini započinje odmah po njenom oslobođenju u aprilu 1945. godine. Obnova privrede nije moguća bez opšteg narodnog napretka koji podrazumijeva i naučni napredak. Oživljavanje kulturnog i prosvjetnog života je sastavni dio promjena koje nastaju u društvenom životu i dio partijskog programa socijalističkog preobražaja društva. Materijalna baza naučnog života postaje vlasništvo države, čime su stvoreni osnovni preduslovi za razvijanje velike aktivnosti na području nauke. Prvih godina nakon rata naučnu politiku određuje ekonomsko stanje u zemlji. Premda su materijalna ulaganja u nauku maksimalna u odnosu na mogućnosti, ona nisu dovoljna za zadovoljenje naučnih potreba, pogotovo kad se uzme u obzir da je prvo trebalo prevazići opštu zaostalost i veliki procenat nepismenosti. Istovremeno, u ovom periodu nastoji se da se sa što manje sredstava postignu što veći efekti. Od visine materijalnih sredstava zavise i forme rada u nauci.

Osnovni cilj čitavog ovog procesa: prevazilaženje naslijeđene zaostalosti je postignut. U Bosni i Hercegovini se u ovom periodu ulaže u nauku čak i više od objektivnih materijalnih mogućnosti. To je uslovljeno kako revolucionarnim poletom karakterističnim za vrijeme o kome govorimo, tako i saznanjem da bez ostvarenja ovog procesa nema ni opšte-društvenog napretka.

Rezultati postignuti u razdoblju od 1945. do 1958. godine na polju naučne djelatnosti u odnosu na predratno stanje su vrlo značajni, kako po broju naučnih institucija tako i po vrstama naučnih djelatnosti. Osnivanjem Naučnog društva BiH kao najviše kompleksne naučne institucije naučnom radu u Bosni i Hercegovini daje se još veći značaj.

Institutionalization of Science in Bosnia and Herzegovina (1945. - 1958.)

Summary

Almost one hundred years have elapsed from the initial idea to establish a museum in Bosnia and Herzegovina that occurred by mid-19 century until the establishment of the first high school in the country. Meanwhile, only one institution was established that was both scientific and cultural-the so-called Land's Museum in Sarajevo, in 1888. The Institute for Balkan Research was active within the Museum from 1904 to 1918. Between the two world wars, Bosnia and Herzegovina did not have any high schools or universities. Their establishment occurred after 1945. Once the country was liberated, in 1945, conditions were created in the new socialist Yugoslavia for the opening of high schools and universities. These institutions became accessible to the population at large. In Bosnia and Herzegovina primary and secondary schools were the first to be improved, followed by the foundation of high schools and universities.

Education was free of charge and conditions further improved for those who could not afford to study by granting stipends and scholarships. Thus education became one of the key components of social and economic development of the country. The reconstruction and development of the war-devastated country required a lot of professional expertise. Industrialization and the entire social development and prosperity depended on it.

After the liberation in 1945, BiH found itself in a very difficult situation. During the se WW II the country was completely ravaged. The overall war damages were never calculated and made public. Basic preconditions to overcome centuries-old backwardness were met once the liberation struggle was won. Mobilization of the entire able-bodied

population was called upon in order to start rebuilding the country. Highly professional human resources were needed for the success of the reconstruction and development of the country. The authorities of BiH made enormous sacrifice to establish as soon as the war was over the first scientific and educational institutions. Thus in 1948, there was the university comprising 3 faculties and high schools with 109 professors and assistant professors, and 1,181 students. Ten years later, there were 8 faculties and high schools, 717 professors and assistant professors, and 5636 students. However, there were some sciences that could not be studied in BiH, given that there were no corresponding faculties. Such is the case with archeology, ethnography, and art history.

The first scientific personnel were recruited from BiH itself as well as from other parts of the Federation. At first, they often did not meet the academic conditions for the teaching positions they were appointed to. That has been caused by enormous needs for the staff as well as by a more flexible and accelerated procedure of election in the field of academia. This procedure was inspirational for most of the professors, as we would have seen later. In the first phase of its development, the faculty, and the University as the whole received significant assistance from the universities in Zagreb, Belgrade, and Ljubljana. Professors from these universities helped the organization and development of scientific and research institutes, faculty libraries and laboratories, collections and seminars, as well as improvement of teaching staff.

In its development science has gone through the same stages, as did the society at large. In the first phase of administrative-budgetary decision-making, the establishment of scientific institutions started in accordance with the then system of planning. The role of the state in the creation and implementation of scientific policy was decisive. The goals and tasks of scientific institutions were determined by the first 5-year plan of reconstruction and construction of the country. Main goal was to remove underdevelopment and inherited economic and cultural backwardness. The key problem with regards to the realization of the 5-year plan was caused by the foreign factor. Economic, political, and

military pressure that followed the Stalin's IB Resolution led towards the re-location of military enterprises from Serbia to BiH. In a sense, this enabled the economic rehabilitation of the country but all the newly established values ended up in Belgrade. Arrival and domination of the Serb military personnel occurred simultaneously with the movement of Serb population within BiH, that left the passive rural areas and moved to the industrial urban zones.

The Cold War had a significant impact on the development and structure of the economy of BiH, its basic and military industry in particular. Since then, BiH gained strategic importance with regards of development of military industry. Overcoming the conflict with Stalin's Informbüro led to creation of preconditions for a faster development of science and its institutions. The result of that development has become evident only by the end of 1950s and the beginning of 1960s. Once it created its own university and scientific institutions, BiH started producing its own crucial highly professional experts.

The adoption of the Law on the High Pedagogical School in Sarajevo in 1946 marked the beginning of the process of creation of higher and university education in BiH. The development of institutions had two phases: first, until 1950, when organizational problems were mainly resolved, and second, when the institutions could fully commit themselves to the scientific and research activities. With the opening of the Law, Medical and Agricultural-Forestry faculties, conditions were met for the establishment of the University of Sarajevo whose task, as the highest scientific and educational institutions in BiH, was to produce the critical mass of academics who would be focused on the advancement of science. Scientific and research work was one of the primary tasks of the University that was managed by the University Council, university Management and the Rector.

To accomplish the tasks set out by the Law on Higher Education relating the teaching and research, the University, and its faculties formed their institutes, seminars, cathedras, clinics, laboratories, experimental

farms and stations, libraries. The university professors had the following titles: full professor, associate professor, professor, while their associates were: assistant professors, scientific and research assistants, language experts and heads of practical exercise.

As organizational units of individual faculties, the cathedras worked on improvement of teaching practices, organization, and development of scientific research and advancement of teaching and teachers alike. The problem of human resources has never been fully solved. This process developed gradually. The Government of Peoples' Republic of BiH ensured the budget for the funding of high schools, faculties, and institutes. In the beginning, the authorities wanted to accelerate the development of scientific institutions and in order to achieve that they provided full support and responded to the requirements of the universities.

The slow drop of support after 1950 was the consequence of international situation. The Government funded the study trips abroad and the participation at international gatherings as well as the publishing activity of the scientific institutions. The growth curve indicates that the budget for the institutions of science was in constant increase. This indicates a strong development of these institutions as well as great assistance provided by the government. Credits were granted for the purchase of equipment and particularly books, i.e., for the development of university libraries. The salaries of the members of academia were relatively high. In order to get the necessary human resources as fast as possible, the Government offered scholarships to a great number of students.

The human resources in BiH were needed to develop industry, agriculture, and to build the roads, electrical plant, etc. In view of all the needs for professional workforce, the Government of Federal People's Republic of Yugoslavia granted, in the first years, the necessary experts, and professional staff to its republics. The needs for human resources were immense, and they were solved on the basis of agreements among other federal republics and were treated as assistance to BiH. The professionals

and experts employed by the BiH faculties and scientific institutions obtained their academic degrees between the two world wars and in Belgrade and Zagreb. Most of them have obtained their doctorate there. The high education institutions of BiH succeeded, nevertheless, in a very short period of time to generate its own academic staff and a lot of those who acquired their academic degree were employed as assistant professors at their faculties. Specializations, study trips, and well-received participation at the world and European academic gatherings confirm the fact that the BiH science has found its place in European and the world academic scene. Ethnic compositions of the staff employed by scientific institutions shows that the Serb nationality prevailed. In some institutions their share was 70%, and most frequently they made more than 50% of overall staff.

The staff of the BiH scientific institutions has accomplished a comprehensive teaching and research results. Their overall contribution to the development of BiH, its educational, cultural, and scientific transformation has been great. In the process the two most important tasks, i.e., bringing together and development of the first core of the future scientists of BiH and their commitment to the scientific work, were fully accomplished.

The existence of the Scientific Society of People's Republic of BiH, then the highest level of organization of scientific work, played a major role and has a key place in the overall development of BiH. Its existence was also the expression of sociopolitical individuality within FNRJ.

The turning point in the structuring and organization of scientific work and institutions came with the enactment of the Federal Law on the Organization of Scientific Work in 1957. This Law defined the institutions that could deal with science alongside their place in society and the manner of financing. This period of BH history is significant since it marked the creation, strengthening and broadening of the network of scientific institutions. The establishment of high schools and faculties contributed to the faster development of University. In Sarajevo, Banja

Luka, and Mostar autonomous scientific institutions were formed with the task of solving the crucial problems relating social and economic development, The characteristic of this development was its gradual yet constant growth of science and research. The consequence of this process was seen in the period from 1945 to 1958, when in BiH scientific institutions and personnel was already developed, The reconstruction of emerging, development and achievements of the scientific institutions in BiH in the said period would enable us to see the extent in which those institutions and science in general contributed

to the economic, cultural and social development of the country. These institutions were founded because there was the need for them. They were founded by force of a law that determined their basic tasks and program and plan of scientific activities.

The establishment of the University of Sarajevo in 1949, this institution became the focal point of research and development activities. It is thanks to the existence the University of Sarajevo that BiH got highly educated human resource in almost all branches of science. Although the University in that period had staffing and organization difficulties, due to which some phases of its development differed in their features, the very existence of this institution, as the highest form of organization of scientific work, were extremely important for the development of BiH. The entire activity of the University was targeting the solving of the problems that were critical for the country's development. Until 1959, the faculties were founded only in Sarajevo, and the university's development was gradual.

The main goal of the overall process of overcoming the legacy of underdevelopment was thus achieved. The results achieved in the period from 1945 to 1958 in the domain of scientific activities, compared with the pre-war situation, were significant – both in the number of scientific institutions and in terms of the type of scientific activity involved. The establishment of the Scientific Society of People's Republic of Bosnia and Herzegovina as the highest complex institution of science only added to the already high priority granted to scientific work in the country.

IZVORI I LITERATURA

Izvori (neobjavljeni):

ARHIV BOSNE I HERCEGOVINE, Sarajevo

- Ministarstvo prosvjete NR BiH 1945.-1951.
- Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade NR BiH 1950.-1951.
- Komitet za fakultete, visoke škole i naučne ustanove pri Vladi NR BiH 1947.-1950.
- Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR BiH 1951.-1956.
- Savjet za kulturu NR BiH 1956.-1958.
- Savjet za kulturu i nauku NR BiH 1958.-1960.
- Savjet za nauku NR BiH 1961.
- Institut za proučavanje folkloru 1946.-1958.
- Ekonomski institut Sarajevo 1950.-1956.
- Institut za ribarstvo Sarajevo 1953.-1964.
- Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine Sarajevo 1945.-1958.
- Institut za zdravstveno prosvjećivanje Sarajevo 1946.-1952.
- Zavod za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine 1945.-1958.

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNE I HERCEGOVINE, Sarajevo

- Opšta arhiva 1952.-1959. godine
- Akademici-dosijea

ARHIV JUGOSLAVIJE, Beograd

-Komitet za škole i nauku pri Vladi FNRJ- fond 315.

Izvori (objavljeni):

- Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine, knjiga III, prisutno stanovništvo po pismenosti i starosti, Beograd, 1938.

- Narodna vlada Narodne Republike Bosne i Hercegovine 1945.-1948., Zapisnici, priredila Rosa Cvijović, Sarajevo, 1985.

- Naučne ustanove u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave, sabrao i uredio Dr Hamdija Kapidžić, Sarajevo, 1973.

- Jugoslavija 1918-1988., Statistički godišnjak, pokazatelji, Beograd, 1989.

- Petogodišnji plan razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije 1947-1951. i narodnih republika Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore, Beograd, 1947.

- V Kongres Komunističke partije Jugoslavije 21-28. jula 1948., Stenografske beleške, Beograd, 1949.

- VII Kongres Saveza komunista Jugoslavije, Stenografske beleške, Beograd, 1958.

Listovi:

- *Službeni list Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 1940.

- *Oslobođenje*, Sarajevo, 1945.-1958.

- *Službeni list NR Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1945.-1958.

- *Službeni list FNR Jugoslavije*, Beograd, 1945.-1958.

Časopisi:

- *Glasnik arhivâ i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, Sarajevo
- *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine*, Sarajevo
- *Prilozi*, Institut za istoriju radničkog pokreta, Sarajevo
- *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*
- *Opredjeljenja*, Sarajevo
- *Pregled*, Sarajevo
- *Jugoslovenski istorijski časopis*, Beograd
- *Poljoprivreda*, Glasnik Ministarstva poljoprivrede Bosne i Hercegovine, Sarajevo
- *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb

LITERATURA

I ENCIKLOPEDIJE:

- Enciklopedija Jugoslavije-Separat SR Bosna i Hercegovina, Zagreb, 1983
- Enciklopedija Jugoslavije, 1, Zagreb, 1980., 2/1982., 3/1984., 4/1986., 5/1988., 6/1990.
- Mala enciklopedija Prosveta 2, Beograd, 1969.
- Enciklopedija Leksikografskog zavoda, 5, Zagreb, 1961.
- Politička enciklopedija, Beograd, 1975.
- Pravna enciklopedija, Beograd, 1979.

II OPŠTE ISTORIJE:

- Caroline F. Ware, K. M. Panikkar, J. M. Romein, *Historija čovječanstva, Kulturni i naučni razvoj*, svezak šesti, knjiga II i IV, Zagreb, 1969.
- *Istorija Saveza komunista Jugoslavije*, Beograd, 1985.
- *Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine*, 2, Sarajevo, 1990.
- Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo, 1997.
- John V. A. Fine, Jr-Robert J. Donia, *Bosna i Hercegovina: tradicija koju su izdali*, Sarajevo, 1995.
- Muhamed Filipović, *Bosna i Hercegovina-najvažnije geografske, demografske, historijske, kulturne i političke činjenice*, Sarajevo, 1997.
- *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja drugog svjetskog rata*, Sarajevo, 1994.
- Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, I, Beograd, 1996., II - III, 1997.

III MONOGRAFIJE:

- Ibrahim Latifić, *Jugoslavija 1945-1990., Razvoj privrede i društvenih djelatnosti*, Beograd, 1997.
- *Nauka i tehnologija u privrednom razvoju Jugoslavije*, I, Beograd, 1971.
- Dr Midhat Šamić, *Kako nastaje naučno djelo*, Sarajevo, 1969.
- Ivan Berend, *Centralna i Istočna Evropa 1944-1993., Iz periferije zaobilaznim putem nazad u periferiju*, Podgorica, 2001.
- *Naučno-istraživački rad*, Beograd, 1964.
- Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini (1941-1945)*, Sarajevo, 1981.
- Hajrudin Čurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, 1983.

- Lamija Hadžiosmanović, *Biblioteke u Bosni i Hercegovini 1878-1918.*, Sarajevo, 1980.
- Ljubinka Bašović, *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1918-1945.*, Sarajevo, 1986.
- Dr Ljubinka Bašović, *Biblioteke i bibliotekarstvo u Bosni i Hercegovini 1945-1975.*, Sarajevo, 1977.
- Dr Kemal Hrelja, mr Rafael Brčić, dr Nikola Živković, *Iskorištavanje i uništavanje prirodnih bogatstava i narodne imovine Bosne i Hercegovine od okupacionih sila 1941-1945. godine*, Sarajevo, 1976. godine
- Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura, Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji, 1945-1952.*, Beograd, 1988.
- Dragomir Bondžić, *Beogradski univerzitet 1944-1952.*, Beograd, 2004.
- Carol S. Lilly, *Power and Persuasion, Ideology and Rhetoric in Communist Yugoslavia 1944- 1953.*, Boulder-Colorado, 2001.
- Predrag Marković, *Beograd između Istoka i Zapada (1948-1965)*, Beograd, 1996.
- Mirsad D. Abazović, *Kadrovski rat za BiH (1945-1991)*, Sarajevo, 1991.
- Smail Balić, *Kultura Bošnjaka, Muslimanska komponenta*, Wien, 1973.
- Dr Milivoje Erić-Dr Vlaho Bubica, *Problemi naučne politike*, Sarajevo, 1976.
- Omer Pezo, *Vojna industrija Jugoslavije*, Beograd, 1983.
- Bogoljub Kočović, *Žrtve Drugoga svetskog rata u Jugoslaviji*, London, 1985.
- Vladimir Žerjavić, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugome svjetskom ratu*, Zagreb, 1989.

IV SPOMENICE (anali, bibliografije, almanasi, zbornici radova):

- *Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine 1945-2000.*, 55 godina u misiji kulture, Sarajevo, 2000.

- *Spomenica stogodišnjice rada Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 1888-1988.*, Sarajevo, 1988.

- *Anali Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1938-1962.*, Sarajevo, 1963.

- *100 godina muzeja na Humcu (1884-1984)*, Ljubuški, 1985.

- *450 godina Gazi Husref-begove medrese u Sarajevu*, Sarajevo, 1988.

- *Bibliografija doktorskih disertacija 1951-1963.*, Beograd, 1964.

- *Bibliografija doktorskih disertacija odbranih na fakultetima Univerziteta u Sarajevu od 1952-1989. godine*, Sarajevo, 1989.

- *Univerzitet u Sarajevu 1949-1979.*, Sarajevo, 1979.

- *Almanah Sarajevskog Univerziteta*, Sarajevo, 1951.

- *Građevinski fakultet Sarajevo 1949-1979.*, Sarajevo, 1979. godine

- *Građevinski fakultet Sarajevo, 1949-1989.*, Sarajevo, 1989.

- *Bibliografija objavljenih radova saradnika Instituta u periodu 1951-1976.*, Institut za materijale i konstrukcije Građevinskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 1977.

- *Spomenica Viša pedagoška škola - Pedagoška akademija 1946-1976.*, Sarajevo, 1976.

- *Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Spomenica, 1950-1980.*, Sarajevo, 1980.

- *30 godina Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 1946/47-1976/77.*, Sarajevo, 1977.

- *Pravni fakultet u Sarajevu 1946/47-1986/87*, Sarajevo, 1987.

- *30 godina Medicinskog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, 1976.

- *30 godina Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu 1947-1977*, Sarajevo, 1977.

- *25 godina Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 1948-1973.*, Sarajevo, 1974.
- *Orientalni institut u Sarajevu 1950-2000.*, Sarajevo, 2000.
- *30 godina Biološkog instituta Univerziteta u Sarajevu 1946-1976*, Sarajevo, 1976.
- *50 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu, 1923-1973*, Sarajevo, 1973.
- *Bibliografija radova Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine u Sarajevu 1923-1973*, Sarajevo, 1973.
- *40 godina Instituta za kliničku biohemiju Sarajevo, 1947-1987.*, Sarajevo, 1987.
- *Ljetopis Naučnog društva Bosne i Hercegovine 1952-1966. godina*, Sarajevo, 1970.
- *Spomenica 1951-1976.*, Naučno društvo i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1976.
- *Svečana sjednica i naučni skup povodom 25-godišnjice osnivanja Naučnog društva i 10-godišnjice Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1977.
- *Zbornik radova posvećen uspomeni Salke Nazečića*, Sarajevo, 1972.
- *Zbornik radova posvećen akademiku Hamdiji Čemerliću*, Sarajevo, 1991.
- *Jelica Karlić-Kapetanović, Juraj Najdhart, život i djelo*, Sarajevo, 1990.
- *Zbornik radova u čast akademika Jakova Gaona*, Sarajevo, 1992.
- *Arhitekti akademici Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1996.
- *Zbornik radova povodom 75. godišnjice života akademika Envera Redžića*, Sarajevo, 1990.

- *Zbornik radova u čast akademika Cvjetka Rihtmana*, Sarajevo, 1986.

- *Enver Redžić, Anto Babić, čovjek i djelo (1899-1974)*, Sarajevo, 2001.

- *Zbornik radova posvećen akademiku Josipu A. Baću*, Sarajevo, 1986.

- Salih Trako, Lejla Gazić, *Katalog rukopisa Orijentalnog instituta u Sarajevu*, Sarajevo, 1997.

- *Radovi nastavnika Pedagoške akademije Sarajevo*, Zbornik, Sarajevo, 1980.

- *Ekonomski institut i Ekonomski fakultet 1950-1980.*, Sarajevo, 1980.

- *Hronologija radničkog pokreta i SKJ 1919-1979*, Tom III 1945-1979., Beograd, 1980.

V STUDIJE:

- *Pregled nadležstava, ustanova i preduzeća republikanskog značaja sa stanjem na dan 30. VI 1949.*, Sarajevo, 1949.

- *Kultura i nauka u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji*, Skopje, 1984.

- *Bosna i Hercegovina i svijet*, Sarajevo, 1996.

- *Univerzitet u Sarajevu*, Pregled predavanja, Sarajevo, 1971.

- Vjekoslava Hunski, Edita Radosavljević, *Hronologija događaja iz kulturne istorije Sarajeva od 1878-1941. godine*, Sarajevo, 1969.

VI ČLANCI:

- Hajrudin Numić, Znanost u Sarajevu-u povodu pet vjekova postojanja u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997.

- Krndija Drago, Dvije godine rada Univerziteta u Sarajevu u: *Almanah Sarajevskog Univerziteta*, Sarajevo, 1951.
- Dr Nikola Živković, Odnos nemačkih okupacionih snaga prema prosvetnim i naučnim ustanovama i kulturnim dobrima Jugoslavije u: *Kultura i nauka u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji*, Skopje, 1984.
- Dr. H. K.-Austro-ugarski političari i pitanje osnivanja Univerziteta u Sarajevu 1913. godine, u: *GA i DAR BiH*, 1, Sarajevo, 1961., 293-295.
- A. Aličić, Orijentalni institut u Sarajevu, u: *JIC*, 3/1964., Beograd, 153-156.
- Alojz Benac i Vojin Dramušić, Sedamdeset pet godina djelovanja Zemaljskog muzeja u Sarajevu, u: *Pregled*, 11-12, Sarajevo, 1963., 353 - 371.
- Anto Babić, Mjesto i uloga ZAVNOBiH-a u izgradnji državnosti Bosne i Hercegovine u: *Istorijske pretpostavke Republike Bosne i Hercegovine, Prilozi*, Institut za istoriju, 4, Sarajevo, 1968.
- Dr Marko Beroš, Društveno-ekonomske osnove razvoja kulture u Bosni i Hercegovini u: *Kultura u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, 1945-1975.*, Sarajevo, 1976.
- Aleksandar Fajgelj, Prvi profesori i studenti Medicinskog fakulteta u Sarajevu u: *Sarajevo u socijalističkoj Jugoslaviji*, I, Sarajevo, 1988.
- Ante Škegro, Bibliografija radova akademika Alojza Benca u: *ANU BiH*, Posebna izdanja, knj. XCVII, Odjeljenje Društvenih nauka, knj. 27, Sarajevo, 1991.
- Kemal Bakaršić, Zbirka Orijentalnih rukopisa Bosansko-hercegovačkog instituta za proučavanje Balkana, u: *Prilozi historiji Sarajeva*, Sarajevo, 1997., 217-224.
- Drago Borovčanin, *Komunistička partija Jugoslavije u Bosni i Hercegovini i stvaranje osnova socijalističkog razvoja Bosne i Hercegovine (1945-1950)*, poseban otisak iz Istorije Saveza komunista Bosne i Hercegovine

- Drago Borovčanin, Politika Komunističke partije Bosne i Hercegovine u oblasti obrazovanja i kulture u periodu 1945 - 1950., *Opredjeljenja*, 5, Sarajevo, 1989., 53-68.

- Dr Vjekoslava Hunski, Naučno-izdavačka djelatnost u Bosni i Hercegovini u okviru Statističkog departmana Zemaljske vlade, Meteorološke stanice i Geološkog zavoda(1871-1918), u: *Prilozi*, Institut za istoriju, 19, Sarajevo, 1982., 297-299.

- Iljas Hadžibegović, Doprinos Hamdije Kapidžića razvoju historijske nauke u Bosni i Hercegovini u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, 2000.

- Minka Memija, Naučni doprinos Rade Uhlika romologiji u: *Jezik i kultura Roma*, Sarajevo, 1981.

- Senija Milišić, Bosanskohercegovačka kultura i svijet, u: *Bosna i Hercegovina i svijet*, Sarajevo, 1996., 211-217. Culture of Bosnia and Herzegovina and the World.

- Senija Milišić, Historiografska literatura o Bosni i Hercegovini objavljena u zemlji i inostranstvu, a koja se odnosi na socijalistički period (1945-1992), u: *Prilozi*, 29, Sarajevo, 2000., 183-206. The historiography literature about Bosnia-Herzegovina published in the country and abroad relating the Socialist period (1945-1992).

- Senija Milišić, O razvoju nauke, prosvjete i kulture u Bosni i Hercegovini 1943-1993. godine, u: *Prilozi*, 33, Sarajevo, 2004., 265-274.

- Senija Milišić, *Kulturna djelatnost u Bosni i Hercegovini 1945-1950.*, rukopis, Institut za istoriju, Sarajevo, DC XIII/2

- Senija Milišić, Problem istraživanja nauke u Bosni i Hercegovini poslije 1945., u: ANU BiH, Posebna izdanja, knjiga CXX, Odjeljenje društvenih nauka knjiga 36, 175-178.

- Senija Milišić, Istorioografska literatura u Bosni i Hercegovini koja se odnosi na socijalistički period (1945-1992), u: *Historiografija u Bosni i Hercegovini od 1990. do 2003. godine*, Sarajevo, 2003., 87-97.

- Senija Milišić, Assumptions of institutinalizations of science in Bosnia and Herzegovina (1878-1958), u: *Bosnia and Herzegovina from past to present*, Čanakkale, 2005., 329-334.

- Senija Milišić, Bosanskohercegovačka nauka u 19. stoljeću, u: *Saznjanja*, 1, Tuzla, 2005., 141-146.

- Senija Milišić, Nastanak i razvoj visokoškolskih i naučnih institucija u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata (1945-1958), u: *Tito i Bosna i Hercegovina*, Zbornik radova, Sarajevo, 2006., 325-333.

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abazović D. Mirsad 106, 247
Abe Nobuya 261
Aganović Ismet 215, 216
Aganović Mahmud 195, 225
Aganović Zijahudin 204
Agić Junuz 220
Ahac Anton 220
Alagić Dubravka 210, 279
Alagić Stojanka 216
Aleksić Stevan 191
Alibabić Šefket 205
Aličić Ahmed 290
Alikalfić Fazlija 113, 195
Anagnosti Petar 203, 216, 295
Anastasijević R. 188
Andrejev Petar 295
Anđelić Novak 115
Anđelić Pavao 170
Aranicki Miloš 122, 185, 189,
276, 277
Armandola Aleksandar 191
Arnio Emil 260
Atanasijev Dimitrije 225
Atijas Regina 278
Avakumović Vojislav 172

B

Babić Anto 36, 111, 113, 116,
121, 123, 131, 142, 155,
167, 178, 228, 250, 258,
265, 296, 301, 303, 308
Babić Ljerka 179, 224
Babić Ljubo 132
Babić Simo 132
Bacq Z. M. 260
Bač Emilija 190, 278
Bač Josip 194, 217, 219
Badnjević Bakir 221
Bajalica Dimitrije 132
Bajčetić Branko 203, 205
Bajić Dafina 198, 228, 254, 269
Bajić Miloš 155, 209, 278
Bajraktarević Fehim 169
Bajraktarević Mahmut 121, 171,
178, 235, 303
Bakaršić Kemal 17, 31
Bakić Ljubomir 211, 214
Bakula Petar 32
Balić Smail 14, 254
Banašević Nikola 301
Bandžović Safet 14

- Banić Branislav 185, 278
 Barić Henrik 172, 297, 302
 Baroš Ljubomir 221, 293
 Bartolović Teodor 286
 Basariček Nada 170
 Basler Đuro 170
 Bašović Ljubinka 34, 258, 259
 Batinica Dane 197
 Batinica Jelva 205
 Bazala Vladimir 191
 Bazjanac Davorin 264
 Begić Mauricette 175
 Begić Midhat 115, 174, 301
 Begović Branislav 202
 Begović Mehmed 123, 208, 234,
 279
 Begović Safet 193
 Behlilović S. 219
 Bejtić Alija 212, 287
 Bek Albert 189
 Belić Aleksandar 124
 Beljin-Korać Vera 205
 Beljkašić Dobrivoje 180
 Beljkašić Ljiljana 170
 Benac Alojz 86, 115, 153, 156,
 175, 258, 265, 305, 306
 Berberović Muhamed 190
 Berend Ivan 18, 36
 Berić Milenko 184
 Bernikov Valentina 210
 Beroš Marko 43
 Besarović Jovan 201
 Besarović Risto 30
 Beškov Atanas 260
 Bešlagić Šefik 212
 Bevandić Milan 132, 192
 Bikar Stanoje 217
 Bilandžić Dušan 13
 Biser Uzeir 223
 Bisić Ružica 235
 Bjelčić Željka 269
 Bjeljajev Viktor 286
 Blagojević Milutin 221, 292
 Blum Emerik 132
 Bogičević Vojislav 121, 178
 Bogunović Svetozar 217
 Bojanić Dušanka 169
 Bojkovski Aleksandar 178
 Boko Frano 202, 221
 Bokonjić Branka 177, 302
 Bolton King 261
 Bondžić Dragomir 15, 17, 34,
 44, 104, 154
 Borota Pavle 186
 Borovčanin Drago 14, 54, 55
 Bošković Đurđe 217
 Bošković Špiro 217
 Bošnjak Zlata 220

Bošnjaković Ante 209
Bošnjaković Srećko 182
Božić Ljubo 205, 287
Brajković Bogomir 115
Branisavljević Mića 131, 190
Bratanič Rudolf 166
Braun-Blanquet 269
Brčić Rafael 37
Brecelj 275
Brežnik Pavle 174
Brkić Dušan 214
Brkić Husein 178, 235, 303
Brkić Ibro 188
Brkić Sead 191
Bubica Vlaho 43, 55, 128, 161
Bubić Šerif 200
Bugarski 122
Bulatović 216
Bulatović Zarije 295
Bulbulović Edhem 116
Bulić Ante 184
Bulić Frano 187, 278
Bumbić Aleksa 179
Butozan Vaso 94, 113, 127, 131,
192, 227, 263, 296
Buturović Adem 222, 236
Buturović Fadil 213

C

Carić Dragan 216
Ciglar Marko 225
Cikota Božo 131
Crvačanin Miloš 214
Cvijović Rosa 115, 142

Č

Čaldarević Mladen 115, 131
Čamo Edhem 114, 127, 131, 192
Čanji Suzana 187, 278
Čatak Igor 186
Čavka Vladimir 122, 131, 155,
181, 190, 191, 227, 278,
296
Čečuk Stjepan 194
Čekić Smail 9
Čelebić Muvedeta 220
Čeleketić 216
Čelić Džemal 287
Čerkić Ibrahim 220
Čičić Ante 221
Čišić Safet 115
Čolić Milenko 220
Čović Borivoj 147, 170, 259, 265
Čović Jovanka 131

Čović Ljubomir 222
Čremošnik Irma 147, 235
Čulić Srećko 215
Čulić Zorica (Zorislava) 147,
170, 265
Čumbelić Nada 190
Čupić Božidar 209

Ć

Ćemerlić Hamdija 36, 208, 278,
279
Ćesarević Milica 179, 224
Ćirić Branislav 222
Ćirić Milivoje 206
Ćosić Dragomir 123, 127, 155,
195, 228, 262, 271, 272,
296, 297, 306
Ćurčić Vejsil 212
Ćurić Hajrudin 32, 147, 254

D

Delač Ivan 221, 293
Delibašić Mihajlo 180
Delić Smail 192, 254
Demić Zenon 214
Denzler 216
Dešić Nikola 180

Devetak Zdravko 205
Deželić Mladen 122, 123, 176,
182, 235, 277, 302
Dimić Ljubodrag 15, 33
Dimitrijević Dimitrije 185
Dimitrijević Dragoljub 208, 234
Dimitrijević Sergije 254
Dizdarević Nijaz 131
Dobrenov Milan 201
Doder Aleksandar 188
Donia J. Robert 51, 108, 254
Dopuđa Jelena 219
Dozet Natalija 205
Dračo Džemal 131
Dragić Radojka 179
Dramušić Vojin 86, 170
Drašković Vlado 301
Drecun Vladimir 94, 198
Drinić Petar 202, 206
Drljača Aleksandar 132
Drljača Dušan 170
Drljević Mustafa 180
Dubić Slavoljub 199

Dž

Džaja Mato 167
Džaković-Vujasin Jevrosima 190
Džakula Branko 174, 302

Džinić Bakir 193
Džinić Miralem 192, 254
Džinić Salih 193

D

Daković Branko 223
Dapić Drago 206
Đerić-Simić Kosara 190
Đikić Salko 204, 225
Đilas Milovan 250
Dogić Mato 226
Dorđević Blagoje 185
Dorđević Miroslav 151, 210,
211, 254, 279
Duknić Viola 190
Đurđev Branislav 96, 115, 131,
155, 168, 227, 236, 258,
262, 264, 296, 297, 301,
302
Đuričić Blažo 131
Đurić Aleksandar 209, 211
Đurković Vojislav 223
Đurović Dušan 115

E

Ekmečić Milorad 176
Elaković Sergije 115

Elazar Silvio 216
Elker Salahaddin 264
Erar Marsel 260
Erčić Vlastimir 174, 301
Erić Milivoje 43, 55, 128, 161,
210, 213, 254
Eskand Leopold 260
Exel-Škerlak Silva 213

F

Fajgelj Aleksandar 88, 142
Feldman Miroslav 191
Fempl Stanimir 254
Ferhat Miralem 190, 278
Fijala Dragutin 115
Fijamengo Ante 176, 301
Filipović 216
Filipović Hamid 211, 213
Filipović Ladislav 182
Filipović Milenko 175, 297
Filipović Muhamed 31, 32
Filipović Nedim 171, 258, 291,
302, 303
Filipović Zaim 191
Filipović-Fabijanić Radmila 219
Filjak Dubravka 202, 205
Finci Jahiel 214, 293
Finci Žak 201

Fine V. A. John 51, 108, 254
Fleger Josip 185, 191, 278
Foht Ivan 175, 301
Franolić Vladimir 166
Freyter Friedrich 233
Frice Karlo 225
Frid Robert 183, 189, 191, 264,
277
Fridman Žorž 260
Fuerst Viktor 262
Fukarek Pavle 198, 222, 269
Fula Vladimir 202
Furić Ivan 173
Furtula Predrag 180

G

Gajić Vaso 132
Gal Vera 203
Galeb Branislav (Branko) 113,
121, 124, 142, 176, 179,
182, 217, 276, 293, 303
Galijašević-Pobrić Šemsa 205
Gall Zvonimir 189, 254
Gaon Jakov 185, 189, 276
Gašić Dušan 220, 292
Gavez Eduard 193
Gazić Lejla 290
Georgijević-Špiler Emil 202

Gerc Josip 277
Gibarac 216
Gigova-Čumbelić Nada 277
Gligić Miladin 194
Gligić Milutin 191, 199, 223,
225
Gligić Vojin 182, 189, 198, 236,
228, 254
Glišić Slobodan 223
Godčev Nikolaj 262
Grabčanović Hasan 115
Grđić Bosiljka 121, 179
Grđić Milica 189, 190
Grečl Emil 214, 226
Gregorič Teodor 218
Grin Ernest 131, 186, 191, 224,
228, 296, 263
Griza Bela 221
Grof Oskar 215
Grubačić Emilija 173, 302, 303
Grubačić Kosta 180
Gruber Herman 262
Grujić Ivan 189
Grujić Nenad 287, 293
Grujić-Vasić Jelena 189
Gušić Branimir 88, 275
Gvozdenović Milan 188, 189

H

Hadžialić Koviljka 180
Hadžibeganović Abdulah 192
Hadžibegić Hamid 155, 168, 302
Hadžibegović Iljas 9, 308
Hadžić Muhamed 214
Hadži-Damjanović Vojislav 210
Hadžidedić Isak 221
Hadžidedić Murat 286
Hadžimahmutović-Tvrtković
 Razija 187, 189
Hadžiomerović Hasan 213, 254,
 303
Hadžiomerspahić Kemal 121,
 179, 194
Hadžiosmanović Lamija 32
Hadžiselimović Hajrudin 183,
 188, 276
Hahamović Julije 132, 214, 262,
 293, 297
Hakirević Avdo 113, 132
Ham Đuro 201
Handžić Adem 168
Handžić Razija 235
Hauptman Ferdinand 171
Haverić Džemal (Dževad) 183,
 188

Helfert fon Aleksandar 16
Hensel Vitold 261
Herlinger Ivan (Ivo) 187, 277
Herman Konstantin 30
Horvat Alojzije 293
Horvat Ivo 305
Horvat Josip 187, 191
Horvatić Ivan 132
Hrabak Bogumil 228, 254
Hrasnica Fahrudin 123, 196, 272
Hrelja Kemal 37, 214, 254
Hrustanović Kasim 200, 203
Hudec Mladen 216
Huković Seid 191
Huml Vladimir 183, 188
Humo Olga 177, 302
Hunski Vjekoslava 30

I

Ibrahimpašić Besim 212
Ibrahimpašić Smail 222
Ibrovac Miodrag 301
Ignjačev Živojin 186
Ilančić Dragan 193
Ilić Ananije 210
Ilić Draga 190, 223
Ilić J. Milan 187, 276
Ilić Mihailo 209

Ilić Teodor 190, 191, 223, 275
Imamović Mustafa 14
Ivanišević Zagorka 179
Ivanović Pero 221, 293

J

Jagodić Dušan 211, 214
Jakovljević Milenko 217, 293
Jakšić Dojčin 121, 179, 182,
189, 217, 235, 303
Jakšić Vojna 223
Jamnicky Ante 190
Janaček Emil 216
Janeković Đuro 201
Janež Slavko 301
Jankijević Segije 189, 190
Janković 216
Janković Branimir 211, 258, 279
Janković Mato 295
Janković Živorad 216
Janović Špiro 185
Jeličić Vladimir 206
Jeremić Risto 185, 227, 296
Jerkić Ivo 132
Ježić Josip 221
Joahimović Robert 188
Jojić Danilo 220
Jokanović Milan 180

Jokanović Vlado 207, 278
Joksimović Radoslav 174
Jošt Jože 225
Jovančević Milorad 206
Jovanović Borislav (Boro) 213,
287
Jovanović Dragutin 217
Jovanović Janja 179
Jovanović Jovan 167, 172
Jovanović Radoslav 172, 199,
215, 217, 219, 220
Jovanović Vladeta 193
Jovičić Slobodan 115
Judincev Sergej 259
Jukić Ivan Frano 16

K

Kablar Blagoje 170
Kačanski Dragica 225
Kadić Muhamed 217
Kajmaković Zdravko 212
Kalameta Ante 236
Kalogjera Damir 302
Kalušerović Mitar 220
Kaljužin Grigorije 220
Kamarić Mustafa 151, 207, 279
Kamhi Samuel 131, 132, 208,
254

Kanaet Tvrтко 155, 176, 179,
 303
 Kapetanović Adem 198
 Kapetanović Esad 216
 Kapetanović Hajro 131
 Kapetanović Kemal 226
 Kapetanović Nada 204
 Kapetanović Slobodan 203
 Kapidžić Hamdija 17, 33, 171,
 180, 254, 301, 307
 Karabegović Ibrahim 9
 Karahasanović Alija 202
 Karamehmedović Hamdija 190
 Karanović Milan 169, 236
 Kašanin Radivoje 295
 Kašiković Relja 189
 Katz Vera 14
 Kaunic (Pavle) Pavao 184, 189
 Kavić Ljudevit 223
 Kazanceva Jelena 179
 Kazazović Esad 115
 Kecmanović Ilija 178
 Kecmanović Milica 180
 Kesić Branko 277
 Kidrič Boris 51
 Kiljman Jakob 181, 188
 Kindij Zenon 225
 Klepinjin Sergije 219
 Klindić Olga 223
 Kljajić Smiljan 196
 Knez Anton 228
 Knežević Nikola 224
 Knežević Veljko 190
 Knjazez Svjetlana 177
 Kočović Bogoljub 44
 Kogoj 190
 Kolaković Fahra 301
 Kolaković Fahra 179
 Koljević Svetozar 302
 Kon Marija 173, 179, 302, 303
 Končar Ladislav 221, 254, 286
 Kondić Lazar 217
 Konforti Salamon 131
 Kopač Zvonimir 122, 184
 Kopčić Ibrahim 206, 221
 Korf Vaclav 264
 Korica Bogdan 222
 Korica Nada 170
 Korić Mirko 197
 Korić Svetka 197
 Korkut Besim 169, 291, 302
 Korkut Derviš 170
 Korošec Josip 169, 236
 Korošec Paula 236
 Kosmaenko Konstantin 179
 Kosović Đorđe 195, 227
 Kostić Dimitrije 179
 Kostić Milivoje 186, 263, 297

Kostić Stanoje 180
Košak Ratko 184, 277
Kovačević Blagoje 113, 122,
155, 182, 191, 228, 255,
262, 278, 296, 297
Kovačević Desanka 176, 254,
303
Kovačević Dušanka 96, 112, 131
Kovačević Uroš 287
Kovačević Zdravko 132
Kovačić-Ćopić Ljubica 205
Kralj Josip 192, 260
Krasni Ivan 185
Kreco Vojo 115
Kreso Kadrija 180
Kreso Muhibija 213
Kreševljaković Hamdija 212,
227, 296
Krešić Andrija 176, 301
Kretić Miroslav 186
Krleža Franjo 172
Krndija Drago 34, 127, 131, 155,
199, 208, 217
Krneta Slavica 210, 279
Krsmanović Dušan 215, 293
Krstić Đorđe 199
Krstić Vera 115
Kršić Smiljana 190
Kruševac Todor 286

Kulenović Esad 180
Kulenović Hakija 180, 217
Kulišić Špiro 113, 131, 170, 173,
219
Kurbanović Mladen 223
Kurt Husnija 123, 200, 203
Kurtović Danica 115
Kurtović Todo 132
Kušelj Gorazd 123, 279
Kušević Rajko 293
Kutleša Ivan 132
Kuzmanović Bogdan 216
Kuzmić Rihard 179, 224, 301

L

Laban Sani 215
Lalović Nada 179
Latal Ela 228, 293
Latifić Ibrahim 108, 132, 253
Lavrić Božidar 88, 275
Lazić Dušan 215, 217
Lažetić Lazar 222
Legeza Mihajlo 220
Ler Bela 213
Lešić Zdenko 174, 301
Levi Izidor 221
Levi Moni 189
Lihverović Andrej 264

Likar Lidija 186, 254
Lilly Carol 12, 13
Lomejko Sergije 194, 286
Lopac Matija 170, 302
Lopandić Dušan 197, 210, 213,
286
Lovrenović Stjepan 211, 279
Loza Bogdan 208, 254, 279
Lozanski Boško 204
Luburić Petar 220
Lučić Leonida 203, 210, 213
Lučić Vojislav 205
Ludvik Franjo 168
Lukač Teodor 185, 278
Lukačević J. 221
Lukić Aleksandar 203, 215, 295
Lusin Vera 204
Lušicki Karlo 191
Luteršek Dragutin 203, 206

Lj

Ljenkjevič Leon 259
Ljepava Bosiljka 179
Ljolje Krunoslav 173
Ljubibratić Dragoslav 209
Ljubunčić Salih 121, 179

M

Machulka-Petričević Ruža 278
Mađarek Slavko 180
Mađarek Željko 183, 188, 193,
277
Maglajlić Ekrem 94, 193, 198
Majić Branimir 221, 293
Makanec Julije 16
Maksimović Bogdan 180
Maksimović Dušan 196, 204,
254
Malčić Božidar 193
Maly Karlo 222, 249, 250
Mandić Nada 190
Maravić Manojlo 214, 254
Marendić Vjekoslav 216, 293
Marić Ivica 254
Marić Vojislav 254
Marić Zdravko 170
Marinković M. 269
Marinović Ivo 191
Marjanović Jovo (Joco) 115, 131
Marjanović Slobodan 132
Marković Marko 115
Marković Predrag 15, 55
Marković Radoslav 219
Marković Svetozar 174

- Marković Tihomil 200
 Marković Zorica 235
 Maršić Milan 198
 Martić Branislav 172, 218
 Martino Kiril 183, 188, 222
 Martino Vladimir 222
 Maslanka Mihajlo 179
 Matić Vasilije 195
 Matuka Stjepan 193
 Mazalić Đoko 212, 287
 Mažar Drago 115
 Mehanović Faik 167
 Mehanović Sadeta 170
 Mehmedbašić Alija 220, 223
 Memija Minka 235
 Mičić Žarko 187, 278
 Mićanović Slavko 54, 112, 121,
 179
 Mihać Branko 204
 Mihailinović Milan 170
 Mihajlov Nikola 286
 Mihal Ladislav 202
 Mijatović Cvijetin 112, 113
 Mijušković Slobodan 201
 Mikeš Andrija 185
 Mikšić Rene 170
 Mikšić Sofija 269
 Mikulec Stjepan 216
 Mikulin Stjepan 190
 Miladin Bosiljka 179
 Milanković Bogdan 180
 Milanković Ubavka 210
 Milanović Stanimirka 206, 269
 Milanović-Popović Stanimirka
 170
 Milčinski Janez 88, 275
 Miletić Bata 185
 Miletić Dimitrije 184, 189
 Miletić Milica 174
 Miletić Nada 170, 235
 Miličević Čedo 113
 Milić Svetislav 218
 Milidragović Milica 301, 303
 Milin Radivoje 122, 183, 255,
 263, 277, 297
 Milišić Senija 14
 Mintaković Stjepan 215
 Mirković Katica 190
 Mitrović Dragoljub 213
 Momić Gojko 190
 Momirović Borivoje 202, 207
 Momirović Petar 287
 Možolić Amalija 261
 Mučibabić Smilja 172, 179, 269,
 303
 Muftić Husejin 195
 Muftić Mineta 219, 220
 Muftić Teufik 169, 302

Muidović Zehra 132
Mujezinović Ismet 115
Mujić Muhamed 168
Mulahalilović Ahmet 179
Mulahalilović Erna 180
Mulaosmanović Admir 14
Mursel Ekrem 172
Mušić Omer 169, 302

N

Nametak Alija 219
Nazečić Anka 179
Nazečić Salko 113, 178, 180,
234, 254, 301, 303
Nedeljković Branislav 209
Neidhart Juraj 215
Nešić Dragoljub 214
Nešić Prvoslav 229, 254
Nikolić Božidar 236
Nikolić Dragica 216
Nikolić Nikola 167, 187
Nikolić R. 219
Nikolić Stevan 123
Nikulin Aleksandar 191
Nil Frid 260
Novaković Boško 174, 301
Novaković Grujo 131
Numić Hajrudin 31, 253

Nylen Anna Maja (Nilen Maja)
261, 265

NJ

Njuhović Samija 301

O

Obradović Ljubomir (Ljubo)
202, 207
Odić Mirko 221, 293
Ognjeva Sofija 222
Ogrizek Albert 123
Oliva Vaclav 223
Olo Andre 260
Omčikus Č. 220
Orlić Nikola 200
Ostojić Mirko 115
Ozmo Isak 211
Ožegović Ladislav 193

P

Pač Karlo 33
Pajanović Radovan 201
Palanščak Anton 301
Palavestra Vlajko 219
Palian Boško 254

Pamić Jakov 216
Pancer Oton 201
Panikkar K. M. 29
Panov A. 225
Pantić Milan 132
Papić Augustin 113
Papić Mitar 178, 180, 266
Papić Radovan 112, 113, 114
Parijez Risto 205, 254
Pašalić Esad 175, 254
Pašić Hamid 194
Paškvalin Veljko 170
Pavić-Bjelčić Željka 222
Pavlin Lavoslav 180
Pavlovski 305
Pejanović Špiro 220
Pejčinović Petar 224, 302
Pelegriani Stjepan 226, 228
Penavin Vladimir 193
Perić Boško 211, 279
Perinović Miljenko 184
Perović Drago 275
Peško Jovana 206
Peško Radmila 221, 293
Petijević Obrad 205
Petranović Branko 13
Petričević Ružica 190
Petričić Ante 196, 234
Petrović Boško 180
Petrović Dimitrije 214
Petrović Jozo 170
Petrović Rude 213
Petrović Vojislav 213
Pezo Omer 107
Pintarić Konrad 204
Pintarić Tomo 191, 277
Plavšić Svetislav 236, 249
Plećaš Tatjana 190
Pobegajlo Ignjat 199, 254
Pokrajčić Božidar 189
Polić Ahmed 219, 220
Polužanski D. 116
Pomezny Adolf 222
Popadić Hanna 177, 302
Popov Aleksandar 225
Popović Božidar 206
Popović Cvetko 235
Popović Ivan 297
Popović Margita 221
Popović Milana 190
Popović Nikola 211
Popović Stanimirka 222
Popović Stojanka 173
Popović Vlastimir 216
Popović Života 206
Popović-Samokovlija 277
Potkonjak Branka 222
Potkonjak Milan 128, 132, 196

Praljak Milenko 286
Praštalo Žarko 185, 277
Prebanda Milan 180
Premera Ante 88
Premm Ante 275
Prica Vladimir 202
Protić Danilo 132
Protić Mihailo (Mihajlo) 185, 278
Pšorn Marija 189
Pšorn Vladimir 187
Pucar Đuro 274, 297
Pudić Ivan 229, 254, 297, 302
Puhalc Vladimir 193
Puhr Jozef 220

R

Rabac-Čondrić Glorija 176
Radman Ljubica 202, 223
Radojčić Đorđe 174
Radojević Đorđe 180
Radojević Stevo 122, 187, 191
Radojević Vladimir 191
Radosavljević Edita 30
Radovanović Miroslav 190
Radović Đuza 174
Radović Jovan 185
Radulović Vaso 205
Rajner Egon 187

Rajnvajn Lidija 191
Rakić Vojislav (Vojo) 132, 210,
213
Raljević Šefkija 174, 235, 303
Ramadanović Derviš 190
Ramović Mehmed 219
Rapajić Ilija 204
Rastovčan Pavao (Pavle) 123, 279
Redžić Enver 113, 115, 131, 142,
167, 171, 250, 303, 308
Redžić Husref 216
Resulović Husnija 205
Riđanović Muhamed 218
Rihtman Cvjetko 156, 218, 219,
255, 262, 296
Rimski Branko 187
Ritter-Studnička H. 269
Rizvanbegović Izet 191
Rizvanbegović Osman 191
Romein J. M. 29
Rukavina Jakov 193, 225, 227
Rumpf Erih 188, 276
Rutka Jaša 194

S

Sabljak Raul 236
Sabo Stanislav 122, 155, 182,
278

- Sabovljević Aleksandar 88, 94,
122, 123, 127, 142, 155,
181, 188, 275
- Salčić Ahmet 132, 210, 279
- Samardžić Đorđo 211, 279
- Samokovlija Isak 223
- Sarač Dženita 14
- Sarajlić Ešref 191
- Sarvan Milivoje 122, 127, 223,
181, 255, 263, 278
- Savić Branka 205
- Savić Momir 167
- Schwiedeky 261
- Sekerez Tomo 132
- Selimović Mehmed 179, 224,
234, 301, 303
- Semić Nada 224
- Semiz Svetozar 185, 278
- Serdarević Hišam 191
- Sergejevski Dimitrije 147, 156,
169, 227, 235, 255, 296,
301, 306
- Sikirić Šaćir 173, 291, 302, 303
- Silajdžić Alija 209, 279
- Simić Dušan 216
- Simić Ljuba 219
- Simić Miron 188
- Simić-Đorić Kosara 275
- Simonović Borivoje 210, 279
- Slavnić Živko 175, 269
- Slipičević Fuad 178
- Smajić Ramiza 16
- Smiljanić Dušan 214
- Smrček Zvonimir 193
- Softić Nijaz 185
- Soklić Ivan 219, 220, 236
- Sokol Oto 220
- Sokolić Petar 190
- Solovjev Aleksandar 113, 155,
207, 265
- Solovjev Đorđe 215, 294
- Solovjev Natalija 197
- Sorajić Luka 214
- Spaho Munira 169
- Spaić Vojislav 209, 279
- Spajić Aleksandar 209, 211
- Spužević Mladen 132
- Stajić Aleksandar 209
- Stančić Bogdan 189, 277
- Stanišić Radoslav 132
- Stanković Dragomir 190
- Stanković Đorđe 15, 34
- Stanković M. Dušan 197
- Stefanović V. 269
- Stefanović Vitomir 200
- Stern Pavao (Štern Pavle) 184,
296
- Stipanić Ernest 215, 295

Stojaković Natalija 187
Stojanović Ostoja 206
Stojčić Berislav 174, 303
Stojkov Nevena 185, 278
Stojšić Milorad 185
Stošić Darko 204
Stošić Josip 179
Strelec Petar 220, 234, 292, 293
Studnička-Ritter Hilda 170
Sučević Mirko 132
Sućeska Avdo 210, 279
Sugar F. Peter 262
Sullerof-Begić Mauricette 302
Sultanović Aziz 214
Sunarić Ivo 113
Sutlić Vanja 177
Svoboda František 194, 203, 233
Szemso Antonija 191
Szimedhy Vera 261

Š

Šabanović Hazim 168, 254
Šabić Midhat 202
Šabijan Ivan 193, 221, 254
Šamanek Hedviga 177, 302
Šamanek Marija 175, 180
Šamić Midhat 11, 121, 174, 179,
224, 234, 254, 301, 303

Šegvić Bosiljka 224
Šehić Zijad 9
Šenk Oskar 254
Šeremet Ivo 115
Šeremet Tatjana 179
Šerstnev Evgenije 190, 287
Šestak Vladimir 195, 225
Ševcov Ljudmila 121, 179, 210
Šijaković Miodrag 173, 301
Šik Zigvald 261
Šiljak Žarko 132
Šimerling 284
Šimović Luka 189
Šiniković Savo 179
Škaljić Abdulah 149, 219
Škegro Ante 175
Šlajhermajer 261
Šmaljcelj Ivan 193
Šnajder Vera 121, 131, 178, 235,
303
Šobot Dušan 115
Šoljan Tonko 175
Šoštarić-Pisarić Karlo 201
Špiler Miroslav 180
Šprokhof Ernest 261
Šrumpf Laura 277
Štampar Andrija 277
Šteković Milenko 175, 217, 254
Štern Pavle 122, 188, 227, 277

Štrbac Čedomir 13

Šunjić Sonja 214

Šupica Milan 202

T

Tadić Ljubo 210, 265

Tafro Derviš 212

Talić Alija 132

Tanasić Nemanja 211

Tančica Nijaz 190

Tanković Avdo 175

Tartalja Bruno 196

Taubman Ivan 214

Teofanović Svetislav (Svetko)

131, 223

Tepavac Milorad 211

Terzić Dušan 225

Tešić Drago 286

Thomas B. Edith 262

Tibu Mari 261

Tihić Smail 212

Timotić Aleksandar 190

Todorović Dobrosav 123

Todorović Vaso 249

Tomić Irina 278

Tomić Jordan 191, 278

Tomić Srećko 188

Topalović Milica 190

Trako Salih 169, 290

Trofenik Rudolf 166

Trudić Božidar 226

Trumić Aleksandar 113, 131,

216, 293, 294

Tufegdžić Vlastimir 295

Tuzlić Ahmet 177, 302

Tvrtković Sadeta 222

U

Ugrenović Vladimir 216

Uhlik Rade 203, 235

Ujičić Marija 185

Urban Stjepan 123, 183

Utikalo Ivan 204, 236

Uzunčaršilioglu Hakki 264

V

Vaclav Vladislav 206, 223

Vajnfeld Greta 216

Valčić Vinko 174, 303

Valter Ernest 193

Varadin Miroslav 193

Vasiček Josip 180

Vasić Milan 176

Vasić-Grujić Jela 277

Vego Marko 170, 235, 259, 265,

287

Veladžić Sabina 14
Veljković Miloš 190
Vemić Milan 199
Vidaković M. 303
Vidaković Milenko 175, 234,
301, 303
Vidaković Milivoje 88, 275
Vidan Ivo 177, 302
Vidović Olga 204
Vidović Uroš 211, 226
Vidović Žarko 218
Vila Alija 214
Vildhaber Robert 261
Vinja Vojmir 297, 301
Višnjevac Nedeljko 225
Vitolović Viktor 195, 286
Vojnović Ljubica 177, 302
Volfart Helena 170
Vouk 277
Vragolov Nikola 293
Vranješević Branko 167
Vucinich Wayne 262
Vučijak Sreten 206
Vučinić Jefto 220
Vučkovečki Mihovil 190
Vučićević Momčilo 188
Vujasin-Đaković Jevrosima 278
Vujičić Tihomir 262
Vujović Đorđe 206

Vujović Mile 179
Vukić Milan 132
Vukmirović Vladimir 200
Vukomanović Nevenka 179, 224
Vukomanović Obren 173, 302,
303
Vuković Dušan 198
Vuković Jovan 121, 155, 179,
224, 228, 234, 296, 301,
302, 303
Vuković Mihajlo 211
Vuković Tihomir 175
Vuković Veroljub 228, 254

W

Wahrenholz Hans Georg 224
Waiser Jaroslav 189
Wald Wolf 173
Ware F. Caroline 29

Z

Zambal Zvonko 278
Zaninović Mate 36
Zarić Jovan 205, 286
Zarić Petronije 286
Zdanovski Nikola 94, 123, 155,
196, 227, 271, 272, 296

Zec Franjo 220
Zec Milan 132
Zec Nedo 122, 131, 181, 191,
223, 228, 275, 278, 296
Zekić Ljerka 190
Zeremski Vojislav 214
Ziherl Boris 117, 181, 260
Zimmerman Werner Robert
Johnes 224
Zimola Ante 186
Zimonjić Bogdan 122, 131, 184,
191, 223, 278
Zimonjić Ljubica 179
Zubac Angelina 214
Zubović Izet 132

Ž

Žarković Grujica 184, 190
Žerjavić Vladimir 44
Živković Dragiša 174, 301
Živković Nikola 35, 37
Žujović Sreten 150
Žuljević Šefkija 176, 301
Župančić Tomislav 220, 292